

TAMPEREEN YLIOPISTO

”Yusuf saa sossulta massii”

**Ammatillista perustutkintoa opiskelevien nuorten näkemyksiä
maahanmuutosta ja monikulttuurisuudesta**

Kasvatustieteiden yksikkö

Kasvatustieteiden pro gradu -tutkielma

Elina Kangastupa

Kesäkuu 2016

Tampereen yliopisto

Kasvatustieteiden yksikkö

ELINA KANGASTUPA: "Yusuf saa sossulta massii" - Ammatillista perustutkintoa opiskelevien nuorten näkemyksiä maahanmuutosta ja monikulttuurisuudesta

Kasvatustieteiden pro gradu -tutkielma, 83 sivua

Kesäkuu 2016

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää ammatillista peruskoulutusta opiskelevien nuorten näkemyksiä maahanmuuttajista ja monikulttuurisuudesta suomalaisessa yhteiskunnassa. Aihe on tärkeä, sillä maahanmuutto ja pakolaisuus ovat olleet Suomessa pitkään ajankohtaisia asioita. Suuri osa maahanmuuttajataustaisista opiskelee ammatillisen koulutuksen piirissä, mutta ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien nuorten ajatuksia monikulttuurisuudesta ole juuri tutkittu.

Tutkimuksen teoriaosuudessa käsitellään ammatillista koulutusta Suomessa, suomalaisen monikulttuurisuuden historiaa ja aiheesta käytyä julkista sekä poliittista keskustelua. Lisäksi osiossa tuodaan esille aiempia tutkimuksia suomalaisuudesta, toiseudesta ja suomalaisesta asenne-ilmapiiristä monikulttuurisuutta kohtaan niin yleisesti kuin erityisesti nuorten osalta.

Tutkimuksen aineisto on kerätty tekniikan ja liikenteen alan ammattiopisto-opiskelijoilta Pirkanmaan alueelta. Aineisto kerättiin eläytymismenetelmällä, johon kuuluu lyhyiden tarinoiden kirjoittaminen kehyskertomusten pohjalta. Menetelmässä olennaista on kertomusten variointi. Eläytymismenetelmää ei ole aikaisemmin juuri käytetty ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien tutkimuksessa.

Tutkimus tuotti sekä positiivisia että negatiivisia näkemyksiä maahanmuuttajista suomalaisessa yhteiskunnassa. Tarinoista muodostui kuva suomalaisesta kulttuurista: yhteiskuntamme miellettiin hyväksi paikaksi elää, mutta ihmiset epäsosiaalisiksi. Toiseksi tarinoista paljastui tapoja ymmärtää maahanmuuttajan kulttuuria: se koettiin kahlitsevaksi ja turvattomaksi, mutta ihmiset avoimiksi. Oma ja maahanmuuttajan kulttuuria kuvattiin vertailemalla niitä keskenään. Kolmanneksi muodostettiin kolme käsitystyyppiä maahanmuuttajan asemasta Suomessa. Maahanmuuttajat olivat tyyppien mukaan joko suomalaisesta yhteiskunnasta hyötyjiä tai sitten maahanmuuttajien ja kulttuurien kohtaaminen korosti suomalaisten arvojen, ihanteiden ja tapojen paremmuutta. Kolmannessa tyyppissä Suomessakaan kaikki ei aina ole hyvin verrattaessa kulttuureja keskenään.

Tutkimus tukee useita aiempia havaintoja. Eläytymismenetelmälle tyypilliseen tapaan monet tarinoiden näkemyksistä olivat stereotyyppisiä, mutta toisaalta aihetta pohdittiin useasta näkökulmasta. Maahanmuuttaja määriteltiin hyvin pitkälti samanlaiseksi kuin aiemmissa tutkimuksissa: maahanmuuttaja koettiin erilaiseksi. Myös mediassa käsitellyt aiheet korostuivat. Aineistossa kuvailtiin ja ylläpidettiin yllättävän paljon suomalaisuutta ja maahanmuuttajaa myös rakennettiin tarinoissa suomalaisuuden avulla. Vaikka tutkimuksen tarkoitus ei ollut etsiä konkreettisia keinoja monikulttuurisuustyöhön ammatillisille oppilaitoksille, tutkimustulosten perusteella vaikuttaa, että nuoret mielellään keskustelisivat ilmiöstä. Keskustelulle tulisikin antaa koulun piirissä tilaa; sen avulla voisi purkaa mahdollisia ennakkoluuloja.

Avainsanat: maahanmuutto, ammatillinen koulutus, maahanmuuttoasenteet, monikulttuurisuus, eläytymismenetelmä, suomalaisuus, erilaisuus

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	AMMATILLISESSA PERUSKOULUTUKSESSA OPISKELEVAT TUTKIMUKSEN KOHTEENA	7
2.1	AMMATILLINEN KOULUTUS SUOMESSA	7
2.2	AMMATTIKOULULAINEN	9
3	MAAHANMUUTTO JA MONIKULTTUURISUUS SUOMESSA	11
3.1	KULTTUURI, MONIKULTTUURISUUS JA ETNISYYS KÄSITTEINÄ	11
3.2	MAAHANMUUTON TAUSTAT	13
3.3	MONIKULTTUURISUUSPUHE POLITIIKASSA JA KOULUTUKSESSA	14
3.4	MAAHANMUUTTO JA MONIKULTTUURISUUS JULKISISSA KESKUSTELUSSA	16
3.5	YHTEENVETO	19
4	MAAHANMUUTTOASENTEET JA KÄSITYKSET MEISTÄ JA MUISTA	21
4.1	SUOMALAISESTA ASENNETUTKIMUKSESTA	21
4.2	NUORTEN ETNISET ASEENTEET	24
4.3	SUOMALAISUUDEN KOKEMINEN	28
4.4	TOISEUS JA ERILAISUUS	30
4.5	YHTEENVETO	34
5	TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	35
5.1	TUTKIMUSKYSYMYKSET	35
5.2	ELÄYTYMISMENETELMÄ	36
5.3	KEHYSKERTOMUKSET	37
5.4	AINEISTONKERUU JA AINEISTO	39
5.5	AINEISTON ANALYYSI	42
6	TUTKIMUSTULOKSET	44
6.1	KULTTUURIMÄÄRITELMIÄ (ALATUTKIMUSKYSYMYKSET 1 JA 2)	44
6.2	MAAHANMUUTTAJAN ASEMA SUOMESSA (ALATUTKIMUSKYSYMYKS 3)	49
6.3	ERILAISIA TARINOITA	57
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	60
7.1	NUORTEN NÄKEMYKSET MAAHANMUUTTAJISTA JA MONIKULTTUURISUUDESTA SUOMALAISESSA YHTEISKUNNASSA: TUTKIMUSTULOKSET KOOTUSTI	60
7.2	POHDINTAA	63
8	TUTKIMUKSEN ARVIOINTI JA JATKOTUTKIMUSAIHEET	71
8.1	TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	71
8.2	JATKOTUTKIMUSAIHEITA	74
	LÄHTEET	76

1 JOHDANTO

Maahanmuutto ja monikulttuurisuus sekä niistä käytävä keskustelu ovat viimeisten vuosien aikana lisääntyneet Suomessa. Keskustelu on entistä ajankohtaisempaa viimeaikaisten tapahtumien valossa ja sitä käydään hyvin monenlaisista näkökulmista välillä ristiriitaisissa tunnelmissa. Asennetutkimusta suomalaisten suhtautumisesta monikulttuurisuuteen ja maahanmuuttoon on tehty paljon (esim. Jaakkola 2009). Tutkimus kuitenkin pohjautuu pitkälti työelämään ja nuorten osalta peruskouluun ja nuorisotyöhön ja jotkut alueet, kuten toisen asteen koulutus, ovat jääneet paitsioon. Tämä tutkimus keskittyykin ammatillisessa peruskoulutuksessa opiskelevien suhtautumisiin ja näkemyksiin. Yli puolet nuorista hakeutuu ammatillisen koulutuksen piiriin peruskoulun jälkeen. Ammatillisessa koulutuksessa opiskelee myös paljon maahanmuuttajataustaisia nuoria: lukiossa opiskelevien maahanmuuttajien määrä ei ole juuri Suomessa parina viime vuosikymmenenä tapahtuneen monikulttuuristumisen myötä noussut, mutta ammatillista perustutkintoa suorittaa yhä enenevä määrä maahanmuuttajia (Opetushallitus 2011).

Yksi koulutusinstituutioiden tärkeistä tehtävistä on auttaa nuoria selviämään ja menestymään monikulttuurisessa yhteiskunnassa. Tämä on haasteellista Suomelle, sillä sen oma historia valtiona on kovin lyhyt, jolloin monikulttuurisuutta saattaa olla vaikea ajatella voimavarana ja luonnollisena asiana. (Räsänen 2005, 87.) Kansallisen koulutuksen arviointikeskus laati vuonna 2015 raportin maahanmuuttajataustaisista oppilaista suomalaisessa koulutusjärjestelmässä. Eräs sen mainitsemista kehittämissuhteista kouluinstituutioille on, että kulttuurisen monimuotoisuuden arvostaminen tulee saada pysyväksi osaksi koulujen toimintakulttuuria. Oppilaitosten monimuotoisuutta tukevat periaatteet ja käytännöt sekä niiden asenteet monimuotoisuutta kohtaan ovat mukana luomassa kuvan maahanmuuttajien asemasta yhteiskunnassa. (Kansallinen koulutuksen arviointikeskus 2015, 232). Opiskelijat ja oppilaat ovat näin ollen osaltaan sekä

toistamassa että luomassa oppislaitosten ilmapiiriä ja kulttuuria, joten on tärkeää, että suhtautumistapoja monikulttuurisuuteen tutkitaan kaikilla kouluasteilla.

Nuorten ammattiopistolaisten suhtautumistavat maahanmuuttoa kohtaan ovat merkittäviä niin tulevaisuuden työelämän kuin koulutuksen tasavertaisuuden kannalta. Mitä myönteisempi asenne valtaväestöllä on maahanmuuttajia kohtaan, sitä helpompi muuttajien on sopeutua uuteen maahan ja kulttuuriin. Nopea asettuminen ja viihtyminen helpottavat niin työelämään siirtymistä, koulunkäyntiä kuin opiskelua. Jos maahanmuuttajat kohtaavat paljon syrjintää ja negatiivisia asenteita, he saattavat muuttaa helpommin pois. (Sisäministeriö 2013, 22.) Monikulttuuristuvan Suomen on nähty olevan ensisijaisesti nuoria koskettava asia ja julkisessa keskustelussa on toivottu, että tällainen sukupolvisuus olisi ratkaisevassa asemassa maahanmuuttoon liittyvissä ongelmissa (Haikkola 2010, 219).

Tavoitteenani on tässä tutkimuksessa luoda ensin teoreettisen viitekehyksen kautta pohjaa sille, millaisessa monikulttuurisessa yhteiskunnassa nuoret ammattikoululaiset elävät, jonka jälkeen pyrin omalla empiirisellä tutkimuksellani esittämään näkemykseni siitä, millaisia näkemyksiä nuorilla on maahanmuuttajista suomalaisessa yhteiskunnassa. Tutkimuksen kohteena on Pirkanmaan alueella ammatillista peruskoulutusta tekniikan ja liikenteen alalla opiskelevien nuorten, lähinnä poikien, tuottamat lyhyet eläytymismenetelmätarinat maahanmuutosta ja monikulttuurisuudesta nimenomaan suomalaisessa yhteiskunnassa. Luvussa 2 käsittelen ammatillista koulutusta Suomessa ja kysyn ketä ja millaisia ovat ammatillista perustutkintoa käyvät nuoret tutkimuksen valossa. Luvussa 3 keskityn maahanmuuttoon ja monikulttuurisuuteen Suomessa: kerron maahanmuuton historiasta ja nykytilanteesta sekä siitä, kuinka maahanmuutosta puhutaan politiikassa ja medioissa, sillä nykypäivänä päättäjät ja erilaiset tiedotusvälineet ovat suuressa osassa muodostettaessa mielipiteitä yhteiskunnallisista ilmiöistä. Luvussa 4 tuon esille aiempia tutkimustuloksia sekä kaikkien suomalaisten että varsinkin nuorten monikulttuurisuusasenteista. Keskustelen myös vertaisryhmien vaikutuksesta suhtautumisten rakentumiseen, sillä vertaisryhmän asenteet ja mielipiteet vaikuttavat nuorten mielipiteisiin. Koska muita on vaikea rakentaa ilman meitä, kuten myös aineistosta käy ilmi, on tärkeää ymmärtää, millä tavoin suomalaisuus, joka tässä tutkimuksessa käsitetään nuorten viiteryhmäksi, rakentuu. Oman ryhmän määrittämisen kautta määritellään myös toista ja toiseutta, josta lisää luvun 4 lopussa. Luvussa 5 kerron tutkimuskysymykseni; olen kiinnostunut siitä, millaisia näkemyksiä ammatillista

peruskoulutusta käyvillä nuorilla on maahanmuuttajista ja monikulttuurisuudesta. Esittelen myös tutkimuksen toteutuksen: tuon esiin tutkimuskysymykseni, esittelen eläytymismenetelmää ja kuvailen aineistoani. Luku 6 koostuu tutkimustuloksista ja luvussa 7 esittelen johtopäätökseni sekä tutkimustulosten merkityksen. Luvussa 8 pohdin tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta sekä jatkotutkimusaiheita.

2 AMMATILISESSA PERUSKOULUTUKSESSA OPISKELEVAT TUTKIMUKSEN KOhteena

2.1 *Ammatillinen koulutus Suomessa*

Ammatilliseen koulutukseen luetaan kuuluvaksi ammatillinen peruskoulutus sekä ammatillinen lisä- ja täydennyskoulutus. Se on tarkoitettu niin työelämässä jo oleville aikuisille kuin sinne siirtyville nuorille. Ammatillisen koulutuksen järjestämisestä vastaavat esimerkiksi kunnat, niiden yhtymät, yhteisöt ja säätiöt. Koulutusta järjestetään ammattiopistoissa sekä oppilaitosmuotoisena että etä- ja monimuoto-opiskeluna yhteistyössä yritysten ja muun työelämän kanssa. (OKM 2016.) Tutkintoon johtavassa ammatillisessa koulutuksessa opiskeli vuonna 2014 noin 321 700 opiskelijaa, joista nuorten opetussuunnitelmaperustaisessa koulutuksessa opiskeli noin 129 100 opiskelijaa (SVT 2014a). Tutkintoon johtavassa lukiokoulutuksessa opiskelijoita oli noin 103 900 (SVT 2014b). Tällä hetkellä ammatillisessa koulutuksessa on kahdeksan eri koulutusala. Erilaisia ammatillisia perustutkintoja on yli 50 ja osaamisaloja yli 120 (OKM 2016). Tässä tutkielmassa keskiössä ovat ammatillista peruskoulutusta oppilaitoksessa tekniikan ja liikenteen alalla opiskelevat nuoret. Kyseinen ala on opiskelijamäärältään suurin: vuonna 2014 opintonsa aloittaneista noin 38 prosenttia opiskeli tekniikan ja liikenteen alalla. Naisten osuus tekniikan ja liikenteen alalla oli 19 prosenttia (SVT 2014a).

Ammatillinen peruskoulutus kestää useimmiten kolme vuotta ja sen laajuus on 180 osaamispistettä. Koulutukseen kuuluu niin ammatillisia (135 osp), yhteisiä (35 osp) kuin vapaasti valittavia (10 osp) tutkinnon osia. Yhteisiin opintoihin kuuluu niin sanotut yleissivistävät opinnot, joiden määrä on vähentynyt viime vuosina. Tutkinnon suorittamiseen liittyy elinikäisen oppimisen avaintaitoja, joilla pyritään vastaamaan työelämän nopeaan muutokseen, helpottamaan selviytymistä vaihtelevissa tilanteissa sekä opettaa kansalaistaitoja. Elinikäisen oppimisen avaintaitoja ovat muun muassa ongelmanratkaisu, vuorovaikutus- ja viestintätaidot,

ammattietiikka, terveys ja aloitekyky. Tämän tutkimuksen kannalta merkittävää on ammatillisessa koulutuksessa saatava monikulttuurisuus- ja kansainvälisyyskasvatus. (OPH 2016.) Eri osa-alueet painottuvat eri tutkinnoissa eri tavalla ja jokaisella koulutusohjelmalla on omat opetussuunnitelmansa. Esimerkiksi rakennusalan perustutkinnossa, jota osa tämän tutkimuksen vastaajista suoritti, monikulttuurinen osaaminen kietoutuu yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavan osaamisen (yhteensä 8 osp) sekä sosiaalisen ja kulttuurisen osaamisen (yhteensä 7 osp) kokonaisuuksien alle. Näissä kokonaisuuksissa yksi pakollinen osaamispiste suoritetaan yhteiskuntataidoissa, johon muiden yhteiskuntataitojen lisäksi kuuluvat tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden periaatteiden noudattaminen. Yhteiskunta- ja työelämäosion alle kuuluu monikulttuurisuuteen viittaavista asioista myös kyky hakea työpaikkoja kansainvälisiltä markkinoilta. Sosiaalisen ja kulttuurisen osaamisen kokonaisuudessa on mahdollisuus valita kokonaisuus, jolla tutustutaan tarkemmin eri kulttuureihin ja tasa-arvoon. (Opintopolku 2016.) On huomattava, että ammatillisessa koulutuksessa toteutettiin laaja opetussuunnitelmauudistus lukuvuoden 2015–2016 alussa ja tämän tutkimuksen vastaajat ovat aineiston keräämisen vaiheessa opiskelleet erimuotoisessa koulutuksessa.

Nuorten ammatillisessa koulutuksessa opiskelee jatkuvasti kasvava määrä maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita. Suurimpia syitä maahanmuuttajien ammatillisen koulutuksen kasvamiselle ovat maahanmuuton jatkuva lisääntyminen ja se, että yhä useampi Suomeen muuttanut hakeutuu nimenomaan ammatillisen koulutuksen piiriin (Koskimäki 2004, 13). Vuonna 2013 ammatillista peruskoulutusta kävi yli 7 200 vieraskielistä opiskelijaa, mikä on 3 prosenttia kaikista ammatilliseen peruskoulutukseen osallistuvista. (Hietala & Ouakrim-Soivio 2015, 48). Määrä on kasvanut nopeasti, sillä vuonna 2004 ammatillisessa peruskoulutuksessa oli noin 4000 vieraskielistä opiskelijaa (Koskimäki 2004, 15).

Pirkanmaalla, jonka ammattiopistoissa tutkimus toteutettiin, ammatillista peruskoulutusta kävi vuonna 2015 noin 13 000 opiskelijaa (OKM 2016). Pirkanmaalla on useita ammatillisen peruskoulutuksen tuottajia, joista suurimpia nuorten koulutuksen järjestäjiä ovat Tampereen seudun ammattiopisto (TREDU) ja Sastamalan koulutuskuntayhtymä (SASKY), joissa opiskelee yhteensä noin 10 000 nuorta. (AMKESU 2016.) Lisäksi alueella on useita pienempiä koulutuksen tuottajia. Tutkimuskohteeksi valikoitunut tekniikan ja liikenteen ala on Pirkanmaalla kuten

muuallakin maassa suurin koulutusala. Myös Pirkanmaalla poikia opiskelee alalla huomattavasti tyttöjä enemmän.

2.2 Ammattikoululainen

Ammatillista koulutusta ja varsinkaan ”ammattikoululaisia” ei Suomessa kuitenkaan ole tutkittu kovin paljoa, ja silloinkin, kun se on ollut tutkimuksen kohteena, on keskitytty lähinnä koulutusvalintoihin tai oppilaisiin, joilla on esimerkiksi oppimiseen tai perhetaustaan liittyviä ongelmia. Myös keskeyttäjiä ja sitä kautta syrjäytymisvaarassa olevia on tutkittu jonkin verran. (Souto & Herranen 2014, 138).

Yksi suosituimmista tutkimusaiheista ammatillisessa koulutuksessa ovat olleet koulutusvalinnat ja erityisesti koulutuksen tason periytyminen. Aikaisempien tutkimusten perusteella perhetausta vaikuttaakin selkeästi nuoren kouluttautumiseen. Vanhempien sosioekonominen asema vaikuttaa toisen asteen koulutusväylän valintaan: ammattikoululaisten vanhemmat ovat lukiolaisten vanhempia useammin lopettaneet kouluttautumisen ammatillisen koulutuksen tai peruskoulun jälkeen. Ammattikoululaisten vanhemmat ovat myös useammin työntekijäasemassa, kun lukiolaisten vanhemmat puolestaan ovat useimmiten toimihenkilöitä. (Hämäläinen ym. 2007, 40–41, 43.) Lähes puolet ammattikoululaisista pyrkii valmistumisen jälkeen vain työmarkkinoille, kun lukiolaisista suoraan työelämää haluaa vain pari prosenttia. Ammattikorkeakouluun ammattikoululaisista aikoo reilu viidesosa ja lukiolaisista vajaa kolmasosa. Yliopistoon ammattikoululaisista pyrkii muutama prosentti, mutta lukiolaisista lähes puolet tutkimukseen vastanneista. (Mt., 52.) Vuosittain vain noin 500 opiskelijaa pääsee ammattikoulusta yliopistoon (Lahelma 2013, 19).

Koulutusvalinta on osana nuoren minän rakentamisprosessissa, sillä alan tai koulupaikan valinnassa sidotaan oma itse alaan ja siihen liittyviin kulttuurisesti tuotettuihin merkityksiin (Mietola & Lappalainen 2005, 128). Jos nuori valitsee ammatillisen koulutuksen, oletetaan tämän useimmin valmistumisensa jälkeen aloittavan työuransa. Lukiokoulutuksen käyvien puolestaan ajatellaan jatkavan opiskelua. Ammatillinen koulutus näyttäytyy kuitenkin monille nuorille nykyään myös suunniteltuna valintana myös silloin kun nuori kokee opiskelun ja koulunkäynnin myönteisenä (Souto & Herranen 2014, 139, 154). Opetus- ja kulttuuriministeriön (2013) teettämän seurantatutkimuksen mukaan ammattiin kouluttautuvat nuoret kokevat aiempaa harvemmin

opiskelevansa ammattioppilaitoksessa siitä syystä, että se olisi ollut ainoa mahdollisuus. Itse valittu koulutuspaikka ja opiskelun vapaaehtoisuus ovat korostuneempia kuin ennen. Tutkimuksen mukaan ammatillinen koulutus näyttäytyy nuorten keskuudessa myönteisempänä kuin aiemmin ja sen arvostus on koko ajan kasvamassa. Ammatilliseen koulutukseen hakeutuminen on suunniteltu vaihtoehto ja päätös oikeasta alasta syntyy usein aikaisessa vaiheessa. Ammatillinen koulutus nähdään myös vaihtoehtona niin sanotuille hyvillä oppilaille. Haasteena ammatillisessa koulutuksessa ovat vanhat, erityisesti vanhempien ihmisten ennakkoasenteet. Myös opiskelijoiden motivaation puute, huono käytös ja puutteellinen kuri ammatillisissa oppilaitoksissa näyttäytyy nuorille vaikeana asiana. (OKM 2013.)

Kaikki tutkimukseni vastaajat opiskelevat tekniikan ja liikenteen alalla ja suurin osa heistä on poikia. Kauravaara on tehnyt etnografista tutkimusta ammattikoululaisnuorten, ja nimenomaan kone- ja metallialalla opiskelevien poikien opiskelusta ja arjesta 2010-luvulla. Tutkimuksen mukaan koulu näyttäytyy nuorille miehille monesti välttämättömänä pahana, joka vie aikaa vapaa-ajalta, joka taas nähdään elämän pääsisältönä. Tutkimuksen nuorille kaverit ovat tärkeitä. He nauttivat hetkessä elämisestä ja toivovat pääsevänsä haluttuun lopputulokseen mahdollisimman helposti. Nuorten kulttuuri on kouluvastainen, mutta kapinointi ei ole itsetarkoitus, vaan se on enemmänkin halu elää omien mieltymysten mukaan ja rakentaa vahvaa toimijuutta, joka sattuu eroamaan koulun virallisen kulttuurin kannalta tärkeistä asioista (Kauravaara 2015, 32–36). Ammattikoululaiset ovat siis joukkona hyvin heterogeeninen. Kuuluuhan ryhmään puolet joka ikäluokasta, joista osa on heitä, jotka ovat jo pitkään tienneet mitä haluavat opiskella tulevaisuudessa sekä heitä, joita vapaa-aika kiinnostaa enemmän ja joille koulunkäynti saattaa näyttäytyä välttämättömänä pahana.

Monikulttuurisuutta ammatillisessa koulutuksessa on toki tutkittu myös, mutta lähinnä maahanmuuttajien ammatillisen koulutuksen kautta. Ollaan havahduttu siihen, että maahanmuuttajat hakeutuvat usein ammatillisen koulutuksen piiriin kuten myös siihen, että koulutus ei aina suju ongelmitta, vaan haasteita on niin kielitaidossa kuin ryhmäsuhteissa (Kuukka ym. 2015). Kun lähdetään liikkeelle maahanmuuttajien koulutuksen ongelmallisuudesta, tutkimuksista unohdetaan usein se, kuinka suomalaiset opiskelijat näkevät tilanteen ja kuinka nämä siinä toimivat (esim. Souto 2011).

3 MAAHANMUUTTO JA MONIKULTTUURISUUS SUOMESSA

3.1 *Kulttuuri, monikulttuurisuus ja etnisyys käsitteinä*

Sana monikulttuurisuus sisältää sanan kulttuuri. Kulttuurilla voidaan tarkoittaa asioita laidasta laitaan: se voi merkitä niin korkeakulttuuria kuin nuorison alakulttuureja ja arkikielessä sanalla tarkoitetaan laajasti elämäntapaa, arvoihin, arjen käytäntöihin, perinteisiin ja yhteiskuntaan liittyviä asioita. Kulttuuri siis määrittää arkielämää ja maailmankatsomusta. (Huttunen ym. 2005, 26.) Käsitteet kulttuurista ja kulttuureista myös muuttuu maailman globalisoituessa. Kulttuureista tulee yhteisöllisesti muodostettuja sisällöiltään moninaisia merkitysten verkostoja, joita muokkaantuu ja muodostuu jatkuvasti lisää ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. (Korhonen 2013.)

Monikulttuurisuudesta ja etnisyydestä alettiin puhua Suomessa 1980-luvulla, kun maahanmuutto alkoi lisääntyä merkittävästi (Huttunen 2005, 119). Monikulttuurisuutta määritellään eri tavoin eri yhteiskunnissa kulttuurien sekoittumisen ja maahanmuuton historian erilaisuuden vuoksi (Modood 2007). Kun puhutaan Suomesta monikulttuurisena yhteiskuntana, ajatellaan yleensä etnisten ryhmien määrän kasvua (Huttunen ym. 2005, 117). Monikulttuurisuus on kuitenkin sekä teoreettinen että poliittinen käsite ja arkikielessä käytössä oleva sana. Monikulttuurisuuden voi määritellä pelkästään kuvailevaksi ja toteavaksi termiksi, jolloin ajatellaan, että yhteiskunnassa elää rinnatusten monta kulttuuriltaan toisistaan poikkeavaa ryhmää. Toteava määrittely on kuitenkin yksioikoinen, sillä monikulttuurisuus on myös normatiivinen ja poliittinen käsite eli sen avulla voidaan määritellä hyvää yhteiskuntaa. Monikulttuurisuus käsitteenä on siis sekä kuvaileva että seurauksia määrittelevä, mikä tekee sen hyvin laaja-alaiseksi. Samalla se ohjaa katsomaan tulevaan asettaen ihanteita ja tavoitteita hyvästä yhteiskunnasta. (Huttunen ym. 2005, 20–21.) Hyvää yhteiskuntaa määrittävässä monikulttuurisuudessa on kyse myös siitä, että pyritään takaamaan yhtäläiset oikeudet kaikille yhteiskunnan jäsenille siten, että vapautta erilaisuuteen ei rajoiteta (Honkasalo & Souto 2007, 117). Monikulttuurisuudessa ideologiana ymmärretään ja

hyväksytään, että kaikki yhteiskunnan ryhmät ja jäsenet eivät mahdu samaan muottiin. (Modood 2007, 50.) Monikulttuurisuusideologiaa ei kuitenkaan ole pystytty kovin monessa valtiossa toteuttamaan eikä sitä oikeastaan edes ole haluttu tehdä (Saukkonen 2012, 1). Koska monikulttuurisuudella tieteellisenä terminä on niin monta merkitystä, ei ole yllättävää, että se saa aikaiseksi useita määritelmiä ja mielle yhtymiä niin arjessa, mediassa kuin politiikassakin (ks. tämän tutkielman luvut 3.3 ja 3.4). Tässä tutkimuksessa monikulttuurisuudesta puhuttaessa tarkoitetaan yhteiskuntaa, jossa tunnustetaan olevan ja elävän useita keskenään erilaisia kulttuureita ja niiden edustajia, jotka keskenään muokkaavat ja uusintavat yhteiskunnan normeja.

Varsinkin arkikielessä etnisyyys ja kulttuuri käsitetään usein samaksi asiaksi. Vaikka etnisyydellä on useita erilaisia määritelmiä, tarkoitetaan sillä useimmiten kansaa, rotua tai heimoa koskevia erikoisuuksia; muista erottavia asioita (Huttunen 2005, 117) ja jonkun tietyn ryhmittymän tapaa verrata ja nähdä itsensä suhteessa toiseen (Raittila 2004, 22). Etnisen ryhmän puolestaan ajatellaan usein olevan valtaväestöstä kulttuurisesti, kielellisesti ja ulkonäöllisesti eroava ryhmä ja yleensä etnisyydellä viitataan ”muihin”, mutta myös kantaväestö muodostaa oman etnisen ryhmänsä. Etnisellä suhtautumisella tarkoitetaan yksilön tai ryhmän tapaa ajatella muista etnisistä ryhmistä. Etnisyys ei välttämättä synny tietyn kulttuurin jäsenyydestä, vaan se saa merkityksensä prosesseissa, joissa pyritään erottautumaan ja luomaan tai ylläpitämään toiminnan rajoja (Haikkola 2010, 220). Tällaisissa tilanteissa voi syntyä etnisiä ennakkoluuloja, joilla tarkoitetaan yleistettyjä epäsuosiollisia mielipiteitä yhdestä tai useammasta etnisestä ulkoryhmästä (Coenders ym. 2004, 1). Etnisyyksien erottaminen toisistaan ei sinällään vielä eriarvoista ryhmiä, mutta se että enemmistö nimeää ja erottelee niitä ulkopuolelta, voi johtaa syrjiviin käytäntöihin (Raittila 2004, 22).

Nimenomaan kulttuurien sisällön erilaisuuden koetaan tekevän etnisistä ryhmistä mitä ne ovat ja siten saamaan aikaan niiden väliset erot tai yhtäläisyydet. Etnisyys nähdään monesti luonnollisena ilmiönä, jolla voidaan selittää toisia ilmiöitä. Muun muassa maahanmuuttajan käytöstä voi perustella vedoten tämän etnisyyteen tai maailmalla tapahtuvia poliittisia ristiriitoja voidaan selittää kulttuurieroista johtuviksi. Etnisyys ja kulttuuri eivät kuitenkaan ole stabiileja, jolloin muuttumiselle alttiita ovat myös muut vuorovaikutukseen osallistuvat kulttuurit ja niiden edustajat. Ongelmallista kulttuurien ja etnisten ryhmien nivomisessa yhteen on se, että etniset

ryhmät eivät ole sisäisesti ollenkaan niin yhtenäisiä, kuin miltä ne kulttuurien kautta määriteltäessä saadaan välillä näyttämään. (Huttunen 2005, 120, 127, 131, 134.)

Suomalaisen yhteiskunnan monikulttuurisuus on ainutkertaista ja sen vertaaminen muiden maiden tilanteeseen on hankalaa. Suomalaista monikulttuurisuutta pidetään nuorena, mutta Suomessa ei koskaan maan historian aikana ole ollut vain yhtä kulttuuria kerrallaan. Suomen monikulttuurisuudesta ei myöskään tule ”vanhetessaan” samanlaista kuin maiden, joissa maahanmuutto on eri tavalla vakiinnuttanut asemansa normaalina asiantilana. Ei ole mitään tiettyä kehitysmallia, jota kaikki kulttuurit voisivat seurata, vaan jokainen kulttuuri luo omaa monikulttuurista malliaan omassa historiallisessa ja poliittisessä tilanteessaan. (Huttunen ym. 2005, 22.) Vaikka yhteiskunnan monikulttuuristumista voidaan ymmärtää edellä esitetyn kaltaisesti monella tavalla, usein se linkitetään maahanmuuttoon ja sen mukanaan tuomiin uudenlaisiin kulttuureihin ja kulttuurien vuorovaikutukseen. Seuraavassa luvussa käsittelen siis maahanmuuttoa ja sen muotoutumista Suomessa.

3.2 Maahanmuuton taustat

Suomi oli selkeästi maastamuuttomaa ennen 1980-luvun loppupuolta. Varsinaisen maahanmuuton perinteet maassamme ovat siis nuoria, vaikka eri kulttuureja Suomessa on ollut aina. Kun maahanmuuttajien määrä alkoi kasvaa, suurimpia ryhmiä olivat inkerinsuomalaiset ja pakolaiset, kun taas viime vuosikymmenellä Suomeen muutti tai pyrki eniten suomensukuisten kansojen edustajia, venäläisiä ja pakolaisia eri maista. (Paananen 2005, 460.) Nykyäänkin noin 35 prosenttia Suomessa asuvista ulkomaan kansalaisista on virolaisia tai venäläisiä (SVT 2015).

Suomen laissa maahanmuuttajalla tarkoitetaan ”Suomeen muuttanutta henkilöä, joka oleskelee maassa muuta kuin matkailua tai siihen verrattavaa lyhytaikaista oleskelua varten myönnettyllä luvalla” (Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386 § 3). Maahanmuuttajiksi lasketaan siirtolaisten lisäksi pakolaiset ja turvapaikanhakijat. Maahanmuuttajaksi siis kutsutaan henkilöä, joka on asunut tai aikoo asua Suomessa vähintään vuoden ja jolla on maassa elämiseen tarvittavat luvat (Pitkänen 2006, 19). Suomessa ei varsinaisesti tilastoida maahanmuuttajia, vaan ulkomaiden kansalaisia ja eri kieliryhmiä. Vuonna 2014 maassamme asui noin 219 000 ulkomaan kansalaista. (SVT 2015.) Maahanmuuttajat ovat keskittyneet pääkaupunkiseudun lähistölle, ja lähes puolet ulkomailla syntyneistä asuu Uudellamaalla (Martikainen ym. 2013, 40). Turvapaikanhakijoita

Suomeen tuli vuonna 2014 noin 3650, joista noin 500 sai turvapaikan ja 840 oleskeluluvan (SVT 2015). Vuosi 2015 oli turvapaikanhakijoiden määrän suhteen poikkeuksellinen, sillä heitä oli maailmanlaajuisen pakolaiskriisin seurauksena yli 32 000 (Maahanmuuttovirasto 2016).

Maahan muutetaan monesta syystä. Yleisin Suomeen muuton syy on maassa jo asuva perhe, johon useimmiten luetaan joko aviopuoliso tai alaikäinen lapsi. Työperäistä maahanmuuttoa on Suomessa yhä verrattain vähän. Suomeen muutetaan myös humanitäärisistä syistä tai paluumuuttajana. Humanitaarisia muuttajia ovat pakolaiset ja turvapaikanhakijat, jotka puolestaan tavoittelevat pakolaisen statusta. (Pitkänen 2006.) Pakolaisten oikeusasemaa koskevan yleissopimuksen (77/1698 luku 1, artikla 1) mukaan pakolaisella tarkoitetaan henkilöä, joka oleskelee muualla kuin kotimaassaan ja ei pysty tai pelon vuoksi ei halua turvautua kotimaansa tarjoamaan suojaan. Pakolaisella on myös perusteltu aihe pelätä joutuvansa vainotuksi rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskuntaluokkaan kuulumisen tai poliittisen mielipiteen takia. Suomi vastaanottaa vuosittain noin 750 kiintiöpakolaista. (Pitkänen 2006, 21–24.) Hallitus voi tarvittaessa lisätä kiintiöpakolaisten määrää. Esimerkiksi vuosina 2014–2015 kiintiöpakolaisten määrää nostettiin kolmella sadalla Syyrian kriisin vuoksi (Maahanmuuttovirasto 2016).

Viime vuosina sanan ”maahanmuuttaja” merkitys on alkanut muuttua neutraalista ja demografisesta termistä kulttuurista erilaisuutta ja vierautta, jopa pakolaisuutta kuvaavaksi käsitteeksi. Arkikielessä maahanmuuttajaksi koetaan ei-länsimaalainen, mahdollisesti islamin uskoinen henkilö, vaikka suurin osa maahanmuuttajista tulee yhä muualta Euroopasta ja Venäjältä. Tiettyjen termien käyttöä ei kuitenkaan tutkimuksessakaan voi lopettaa yhtäkkiä, sillä on tarpeellista tehdä näkyväksi erilaistamisen ja eriarvoisuuksien prosesseja ja näitä asioita voi käsitellä ainoastaan, jos niillä on nimi. (Haikkola 2014, 93–96.) On tärkeää, että tutkimus ja arjen kokemukset käyvät keskustelua, jossa molemmat osapuolet ymmärtävät toisiaan. Myös tutkimukseni aineistossa luodaan erilaisia kuvia maahanmuuttajista. Kuvauksissa näkyy käsitteen historia ja sen viimeaikainen merkityksen muutos. Tutkimustulosten perusteella nuoret kuitenkin elävät monikulttuurisessa yhteiskunnassa, jossa maahanmuuttajuus on läsnä eri muodoissaan.

3.3 Monikulttuurisuuspuhe politiikassa ja koulutuksessa

Monikulttuurinen yhteiskunta ei ole ainoastaan demografinen väestön laskentaan liittyvä asia, vaan kulttuurien rinnakkaiselon ja sekoittumisen tiedostamisen myötä tulee ymmärtää, että

kulttuurien moninaisuuden tuomat uudenlaiset haasteet vaativat uudenlaista politiikkaa (Modood 2007, 5). Suomen maahanmuuttopolitiikka tähtää siihen, että maahanmuuttajat ja maahanmuuttajataustaiset integroituisivat mahdollisimman hyvin yhteiskuntaan. Vuonna 1999 tuli voimaan ensimmäinen kotouttamislaki, jota ennen lähinnä humanitaarisiin muuttajiin ja paluumuuttajiin kohdistettiin jonkinlaisia integraatiotoimia. Kotouttamislain tarkoituksena oli antaa maahanmuuttajille kunnan, työvoimaviranomaisten ja muiden viranomaisten yhdessä tekemä kotoutumissuunnitelma. (Pitkänen 2006, 25–26.) Harisen ja Suurpään (2003, 23–24) mukaan suomalaiselle monikulttuurisuudelle onkin ominaista viranomaisten keskeinen toimijuus: viranomaisten oletetaan olevan aktiivisia ja löytävän mahdollisimman toimivat ratkaisut monikulttuurisuuden aiheuttamiin haasteisiin.

Vuosituhanneen vaihteesta alkaen pyrittiin korostamaan aktiivista maahanmuuttopolitiikkaa eli tavoitteena oli työperustaisen maahanmuuton edistäminen (Saukkonen 2013, 88–89). Vuoden 2006 maahanmuuttopoliittinen ohjelma painottui voimakkaasti työperäiseen maahanmuuttoon. Ohjelmassa oltiin huolestuneita Suomen ikärakenteen muuttumisesta, sillä työmarkkinoilta oli alkanut poistua enemmän ihmisiä kuin sinne tuli ja työperustaista maahanmuuttoa pidettiin yhtenä ratkaisuna ongelmaan. Suomeen tulevat ulkomaalaiset voisivat muodostaa merkittävän osan työvoimasta. Tarkoituksena ohjelmalla ei ollut korvata suomalaisia työntekijöitä maahanmuuttajilla, vaan sen mukaan tuli samaan aikaan tehostaa jo olemassa olevan työvoiman ja sen resurssien käyttöä. (Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma 2006.) Vuoden 2006 ohjelma tehtiin ennen taantumakautta ja työttömyysaaltoja. 1990-luvun lama sai suomalaiset suhtautumaan etnisyyteen aiempaa kielteisemmin (Jaakkola 2009), joten ohjelman tavoitteet ovat mitä luultavammin muuttuneet vaikeammin saavutettavaksi viimeisimmän lamakauden seurauksena. Onkin viitteitä nykyisen lamakauden vaikutuksista poliittisiin asenteisiin: Saukkosen (2013) mukaan 2010-luvun alusta poliittinen asenneilmapiiri maahanmuuttoa kohtaan on muuttunut osittain kriittisemmäksi. Taustalla ovat niin poliittisten puolueiden valta-asemien muutokset kuin taloudellinen taantuma. (Saukkonen 2013, 89.)

Vielä vuoden 2006 ohjelmassakaan ei juuri huomioitu, että Suomi oli valmiiksi monikulttuurinen yhteiskunta, sillä ohjelma ei koske maassa pitkään asuneita ensimmäisen tai toisen polven maahanmuuttajia eikä siinä tuoda esille heidän sopeutumistaan yhteiskuntaan tai osallistumistaan koulutukseen. (Saukkonen 2013, 95). Sisäministeriön vuoden 2013 maahanmuuttostrategiassa

tuodaan enemmän esille vallitsevaa asenneilmapiiriä ja sen vaikutusta monikulttuuriseen yhteiskuntaan. Strategiassa myönnetään, että keskustelu on välillä värittyntä: maahanmuutosta tulisi käydä oikeilla tiedoilla varustettua entistä aktiivisempaa ja laajempaa keskustelua. Varsinkin yhteiskunnan johtavissa asemissa olevilla olisi vastuu korrektil ja totuudenmukaisen tiedon välittämisestä, sillä heidän kannanotoillaan on suuri vaikutus kansalaisten mielipiteisiin. (Sisäministeriö 2013, 22.)

Kaikkia maahanmuuttopoliittisten ohjelmien ja strategioiden tavoitteita ei välttämättä ole viety käytäntöön vaan ne on jätetty poliittisen jargonin tasolle asiakirjoihin ja juhlapuheisiin (Saukkonen 2012, 4). Näin on saattanut joiltain osin käydä myös koulutuksen osalta. Periaatteessa suomalaisessa koulutuspolitiikassa pyritään monikulttuurisuuteen (Matinheikki-Kokko 2002, 233), mutta monikulttuurisuus ei aina ulotu käytäntöön saakka. Esimerkiksi peruskoulun opetussuunnitelmissa näyttää, että monikulttuurisuuskasvatus on yleisellä tasolla otettu hyvin huomioon, mutta se jää käytännössä usein korulauseiksi, sillä sisältöihin saakka ei opetussuunnitelmassa päästä. Tällöin monikulttuurisuuden ottaminen mukaan opetukseen jää paikallisen suunnitelman tai opettajan vastuulle. (Räsänen 2005, 97.) Tarkasteltaessa koulua ja sen monikulttuurisuutta tutkimusten ja politiikan tasolla, pohditaan kuinka toteuttaa maahanmuuttajien ja suomalaisten opetus samaan aikaan ja laadukkaasti. Samalla unohdetaan, että monikulttuurisessa koulussa on kyse myös maahanmuuttajien ja kantaväestön keskinäisistä ja välisistä ryhäsuhteista, valtaväestön asenteista, kouluinstituution rakenteista ja siitä kuinka suomalaiset nuoret osaavat kohdata kulttuurisesti moninaistuvan ympäristönsä. (Souto 2011; Lasonen & Teräs 2013, 164.) Tasavertainen, monimuotoinen tapa toimia monikulttuurisessa yhteisössä vaatii onnistuakseen sopeutumista, ei ainoastaan vähemmistöiltä vaan myös valtaväestön edustajilta. Kestävän monikulttuurisuuden aikaansaamiseksi vaaditaan muutoksia instituutioiden tasolla. Ennen tätä monikulttuurisella työllä ei välttämättä ole mahdollisuuksia olla toimivaa ainakaan pitkällä aikavälillä. (Pitkänen 2006, 115.)

3.4 Maahanmuutto ja monikulttuurisuus julkisessa keskustelussa

Lupaukset monikulttuurisesta Suomesta tai ohjelmat työperäisen maahanmuuton tarpeellisuudesta päätyvät poliittisista puheista ja teksteistä medioiden ja sitä kautta ihmisten huulille ja vaikuttavat kansalaisten keskuudessa monikulttuurisuudesta syntyvään kuvaan niin hyvässä kuin pahassa: monet suomalaisista eivät välttämättä tunne yhtään maahanmuuttajaa,

vaan saavat maahanmuuttoa koskevaa tietoa ainoastaan median kautta (Jaakkola 2005, 98). Tässä luvussa kartoitetaan lyhyesti maahanmuutosta ja monikulttuurisuudesta käytyä keskustelua julkisuudessa ja median vaikutusta keskustelun aiheisiin ja näkökulmiin.

Media kehystää julkista keskustelua eli päättää usein, mihin sen kuluttajien huomio keskittyy: se kiinnittää korostuneesti huomiota tiettyihin asioihin yhdellä kertaa, mutta jättää niiden käsittelyn, kun jotain muuta mielenkiintoista tapahtuu. Valintoja siitä, mitä käsitellään ja mitä jätetään käsittelemättä, tehdään medioissa jatkuvasti. Media vaikuttaa osaltaan siihen, miten ja milloin poliitikot ja muut toimijat käsittelevät maahanmuuttoa ja sen mahdollisia hyviä puolia ja ongelmia julkisuudessa. Tiedotusvälineet usein päättävät ketä kuullaan ja kuka saa määritellä ongelmat ja mahdolliset ratkaisut. Vaikka valtamedioiden rooli on viime vuosina kaventunut, toimii se yhä suurelle osan ihmisistä tiedon ja kohtaamisen väylänä. (Horsti 2013, 304–305.) Pietikäisen ja Luostarisen (1996, 171) mukaan medioiden tapa viestiä rakentaa käyttäjiensä todellisuutta: käytetty kieli, termit ja valinnat siitä, mitä otetaan mukaan ja mitä jätetään ulkopuolelle yhdenmukaistavat tapoja nähdä maailmaa ja sen ilmiöitä

Vaikka maahanmuutosta puhuminen julkisuudessa on lisääntynyt ja monipuolistunut viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana, jotkin aiheet ja lähestymistavat ovat pysyneet hyvin samankaltaisina. Suomessa maahanmuuton taival mediassa lähti monista muista maista poiketen liikkeelle turvapaikanhausta eikä maahanmuuttajien työvoimapotentialista (Horsti 2013, 309). Suomalaisessa kontekstissa keskustelua monikulttuurisuudesta määrittelee usein pakolaisuus varsinkin pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden voimakkaasti kasvaneen määrän vuoksi. Horstin (2013) mukaan maahanmuuttoa käsiteltiin lähes koko 1990-luvun ajan julkisuudessa lähinnä pakolaisuuden kautta, mutta 2000-luvulle tultaessa Suomen monikulttuuristumista koskeva mediasisältö alkoi moninaistua. 2000-luvun loppupuolella pakolaisille alettiin antaa mediassa uhrin leimoja, kun sitä ennen heitä oli käsitelty lähinnä hallinnollisesta näkökulmasta. Uhriuttamisella tarkoitetaan pakolaisuuden siirtymistä hallinnollisesta, lukuja painottavasti asiasta henkilökohtaiseksi onnettomuudeksi myös mediassa. Tunnettuja esimerkkejä uhriuttamisesta ovat karkotuspäätöksen saaneiden isoäitien asian käsittely eri medioissa 2000-luvun lopussa. (Horsti 2013, 306–308.)

Rastas huomauttaa, että pakolaispolitiikkaa tulisi pystyä arvostelemaan aivan kuten muutakin politiikkaa, mutta jos yleisessä keskustelussa keskitytään lähinnä elintasopakolaisuuden

käsittelyyn, keskustelijat ovat mukana muokkaamassa ajatusta siitä, että pakolaiset hakevat Suomesta lähinnä taloudellista hyötyä (Rastas 2009, 60). Tällainen eri medioissa paljon vastikään esillä ollut keskustelu on luultavasti omiaan muokkaamaan medioita kuluttavien nuorten ajatuksia pakolaisuudesta ja maahanmuutosta. Suomen somaliliiton silloisen puheenjohtajan Said Adenin (2009, 29) mukaan maahanmuuton taloudellisiin näkökulmiin keskittymisen vuoksi suomalaiset eivät keskustele yhtä aktiivisesti muista maahanmuuttajia koskevista asioista, kuten elinolosuhteista ja osallisuudesta yhteiskuntaan. Tutkijat ovatkin huolissaan siitä, että puhuttaessa maahanmuutosta painopisteenä on usein taloudellinen uhka eikä maahanmuuton aikaansaamat mahdollisuudet. Suomessa saatetaan tutkimusten mukaan painottaa liian paljon tarvetta maahanmuuttajien taloudellisesta hyödyllisyydestä yhteiskunnalle, sillä talousajattelun korostaminen voi saada aikaan nuorten kielteisempää suhtautumista ulkoryhmiään ja siten maahanmuuttajia ja maahanmuuttoa kohtaan. (Mähönen 2011, 164.)

Suomessa valtamedia ei ole yleensä suoraan rasistinen, mutta tietty tapa esittää asioita toistuu usein muita kulttuureja käsittelevässä uutisoinnissa (Rastas 2005, 71). Esimerkiksi rikollisuuden käsittely on korostunut maahanmuuttajista kertovissa uutisissa vielä 2010-luvulla (Vehmas 2012, 61). Kaikki ryhmät eivät pysty vaikuttamaan saamaansa julkisuuden määrään, saati sen sisältöön. Vähemmistöjen kannalta merkittävää on sekä se, kuinka niitä rakennetaan julkisuudessa että se, miten enemmistö rakentuu: kuinka yhdenmukainen tulee olla voidakseen olla osa kansaa, olla suomalainen. (Pietikäinen & Luostarinen 1996, 175–176.) Medialla on todettu olevan vaikutusta yleiseen asenneilmapiiriin ja siksi on tärkeää, että maahanmuuttajat esiintyvät mediassa myös aktiivisina toimijoina eivätkä vain toiminnan kohteina tai ongelmina (Pitkänen 2006, 71). Maahanmuutosta käytävässä yhteiskunnallisessa keskustelussa käytettävät negatiiviset yleistykset muiden kulttuureiden edustajista saattavat johtaa ajattelemaan, että kaikki maahanmuuttajat ovat uhka koko Suomelle ja sen kantaväestölle. Yleistykset muodostavat lisää uhkakuvia ja kertovat maahanmuuttajille, että heitä ei välttämättä kaivata tai haluta osalliseksi yhteiskuntaan. (Mähönen & Jasinskaja-Lahti 2013, 261.)

Maahanmuuttoa käsitellään mediassa toki myös myönteisesti. Horstin (2005, 242) mukaan myönteisyyttä rakennetaan muun muassa ”erilaisuuden riemulla, eksoottisuudella”. Kun maahanmuuttajia kuunnellaan mediassa ja julkisuudessa, heidät esitetään usein positiivisissa henkilökuville arjen onnistujina, jotka oppivat kielen ja saivat työpaikan. (Haavisto & Kivikuru

2009, 89.) Viimeisten vuosien aikana maahanmuuttajataustaisten henkilökuvista mediassa on kuitenkin tullut moninaisempia ja eri taustoista tulevat ihmiset pääsevät esille muun muassa tosi-tv-ohjelmaformaattien ansiosta (Horsti 2013, 316). Myös valtion tason politiikkaan on päässyt mukaan ulkomaalaistaustaisia poliitikkoja ja suomalaisissa julkisuushenkilöissä on yhä useampia Suomeen muuttaneita, jotka ovat puhuneet julkisuudessa Suomesta kriittisempään sävyyn.

Käsiteltäessä monikulttuurisuutta mediassa usein puhutaan samalla suomalaisuudesta (Horsti 2005, 248). Horstin tutkimuksessa monikulttuurisuusmediasta maahanmuuttajien kritiikki Suomea kohtaan ei kohdistu yhteiskuntaan tai monikulttuurisuuspolitiikkaan vaan suomalaisuuteen itseensä, siihen että suomalaiset ovat juroja ja hiljaisia. Kun keskustelu pysähtyy triviaaliseikkoihin suomalaisten luonteesta, ei mediassa päästä keskustelemaan puutteista yhteiskunnallisissa rakenteissa ja maahanmuuttajan kohtaamista vaikeuksista. Journalismissa Suomi valtiona näyttäytyy hyvänä, eivät niinkään suomalaiset ihmiset. (Horsti 2005, 52, vrt. Haavisto & Kivikuru 2009.)

Varsinkin internet ja sosiaalinen media ovat edistäneet erilaisten ihmisten näkyvyyttä myös Suomessa, mutta ne myös polarisoivat maahanmuuttokeskustelusta esitettyjä mielipiteitä (Horsti 2013, 316). Muun muassa suomalaisessa yhteiskunnassa vuosikymmenen alusta saakka käydyn maahanmuuttokriittisen keskustelun voi nähdä alkaneen sosiaalisessa mediassa (Maasilta 2012, 23). Myös tutkimukseni aineistossa vilahtelee medioista tai erilaisilta keskustelupalstoilta levinneitä käsityksiä maahanmuutosta. Tämän tutkimuksen nuoret kuuluvat diginatiiviin sukupolveen, jonka elämässä media ja varsinkin internet ovat läsnä vahvasti.

3.5 Yhteenveto

Tässä luvussa on käsitelty monikulttuurisuutta sekä muita siihen vahvasti liittyviä käsitteitä, kuten etnisyyttä ja kulttuuria. Lisäksi luvussa on lyhyesti kartoitettu maahanmuuton historiaa ja nykytilannetta Suomessa sekä sitä, miten maahanmuuttoa on viime vuosina käsitelty politiikassa, koulutuksen piirissä sekä erityisesti medioissa ja julkisessa keskustelussa. Luvun tarkoituksena oli sekä kartoittaa maahanmuuttoa ilmiönä että tuoda esille sitä maailmaa, jossa tutkittavat, nuoret ”ammattikoululaiset”, elävät: suomalainen monikulttuurisuus on tässä mittakaavassa uusi ilmiö ja 2000-luvun nuoret ja nuoret aikuiset ovat ensimmäinen sukupolvi, joita maahanmuutto ilmiönä on voinut koskettaa koko tähänastisen elämän ajan. Tutkimuksen kohderyhmä on myöskin osa

diginatiivia sukupolvea, jolloin medialla ja varsinkin sosiaalisella medialla voi olla suurikin merkitys elämässä. Lisäksi käsitteet ja se, miten niistä puhutaan, on tärkeää tuoda esille, sillä käytössä olevilla sanoilla ja ymmärryksillä asioiden tilasta rakennetaan tietynlaista monikulttuurisuutta ja asenneilmapiiriä maahanmuuttoa kohtaan. Esimerkiksi se, että maahanmuuttaja terminä kuvaa nykyään erilaisuutta ja pakolaisuutta on tärkeä ottaa huomioon analysoitaessa nuorten vastauksia. Analyysissani ja johtopäätöksissäni olennaisia käsitteitä ovat maahanmuuttaja, kulttuuri, etnisyys ja media, jonka tapaa käsitellä monikulttuurisuutta politiikka on mukana raamittamassa. Opiskelijat ovat itse käyttäneet kyseisten käsitteiden eri muotoja tarinoissaan ja pyrin varsinkin johtopäätöksissä liittämään niitä yhteen alan tutkimuksen kanssa. Ennen empiiriseen osioon siirtymistä on kuitenkin tärkeä tietää millaisia etnisiä asenteita suomalaisilla ja varsinkin nuorilla on maahanmuuttoa ja monikulttuurisuutta kohtaan ja millaisten asioiden perusteella nuorten asenteet muodostuvat aiemman tutkimuksen valossa.

4 MAAHANMUUTTOASENTEET JA KÄSITYKSET MEISTÄ JA MUISTA

Maahanmuuttoasenteilla tarkoitetaan usein niin asenteita maahanmuuttoa kuin etnisiä ryhmiä kohtaan. Varsinkin yleiskielessä etnisen ryhmän ja kulttuurin käsitteet rinnastetaan usein toisiinsa (esim. Huttunen 2005). Tässä luvussa kerron suomalaisesta asennetutkimuksesta suhteessa etnisyyteen ja maahanmuuttoon ensin yleisellä tasolla ja sitten eritoten nuoria koskevista tutkimuksista. Mielipiteen ja asenteen muodostamiseen toista kulttuuria kohtaan tarvitaan tietty kuva omasta kulttuurista. Luvussa tuodaan siis lisäksi esille tutkimuksia suomalaisuudesta ja sen merkityksistä sekä toiseudesta varsinkin nuoria koskevien tutkimusten avulla. Koska varsinkin nuorilla vertaisryhmän vaikutus asenteisiin on suuri, sisältää luku myös lyhyen katsauksen ryhmiin ja niiden vaikutukseen asenteiden muodostumisessa.

4.1 Suomalaisesta asennetutkimuksesta

Maahanmuutto ja sen rakenne on elänyt paljon viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana. Samalla myös suomalaisten suhtautumistavat ja asenteet maahanmuuttoa kohtaan ovat muuttuneet. Magdalena Jaakkola on tehnyt kvantitatiivisia tutkimuksia suomalaisten monikulttuurisuus-asenteista aina 1980-luvun lopulta vuoteen 2007 saakka. Hän kokoaa tutkimustuloksiaan yhteen teoksessaan *Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta* (2009). Jaakkolan mukaan 1980-luvun lopussa maahanmuuton ollessa uusi ja pieniä ihmismääriä koskeva asia, maahanmuuttajiin suhtauduttiin hyvinkin positiivisesti. 1990-luvun laman aikana ja joitakin vuosia sen jälkeen asenteet maahanmuuttajia kohtaan muuttuivat yleisesti aiempaa negatiivisemmiksi, mutta vuosien kuluessa ne ovat muuttuneet jatkuvasti myönteisemmiksi. (Jaakkola 2009, 78.) Positiivissävytteinen asennoitumisten kehitys säilyi vuoden 2008 taloudelliseen taantumaan saakka, jonka jälkeen asenteet ovat kauttaaltaan kääntyneet kielteisempään suuntaan ja samaan aikaan sekä kielteiset että myönteiset asenteet ovat kärjistyneet suunnissaan. Suomalainen asenneilmapiiri nähdään nykyään monesti hierarkkisena ja

kahtiajakautuneena. Asennekyselyt keskiarvoineen eivät siis välttämättä kerro koko totuutta, jos puhutaan kahdesta lähes ääripäästä asennoitumisen suhteen (Mähönen & Jasinskaja-Lahti 2013, 261). Suomalaisten maahanmuuttoasenteet eivät kuitenkaan kokonaisuudessaan poikkea paljon eurooppalaisista. European Social Surveyn (2010) perusteella suomalaisten asenteen maahanmuuttoa kohtaan ovat muita pohjoismaalaisia kovempia, mutta eurooppalaisella keskitasolla (ks. Kallio ym. 2013, 50).

Asenteisiin vaikuttavat niin koulutus, sosioekonominen asema, oikeat ja kuvitellut uhkatekijät, poliittinen suuntautuminen, paikkakunnan koko kuin kontaktit maahanmuuttajien kanssa (Jaakkola 2009). Samantapaiset seikat vaikuttavat asenteisiin koko Euroopan alueella (Coenders ym. 2004, ix). Yksi pysyvimmistä löydöistä tutkittaessa asenteita maahanmuuttoa kohtaan ovat olleet linkit koulutuksellisten saavutusten ja etnisen ennakkoluulon välillä. Ihmiset, joilla on korkeampi koulutus, ovat pääsääntöisesti vähemmän ennakkoluuloisia maahanmuuttoa kohtaan kuin matalammin koulutetut. Samantapainen ilmiö toistuu maasta toiseen, vaikka sen ilmenemismuodoissa toki on eroja. (Coenders & Scheepers 2003.) Koulutuksen aste on Suomessakin ollut ja on yhä eniten suhtautumista maahanmuuttajiin selittävä tekijä. Yleisesti ottaen voi todeta, että mitä korkeampi koulutus yksilöllä on, sitä myönteisempää on myös tämän suhtautuminen monikulttuurisuuteen. (Jaakkola 2009, 34.) Jaakkola (2005) viittaa Jenssenin ja Engesbakin (1994) selitykseen koulutuksen ja asenteiden yhteydestä: Jo peruskoulun tehtävänä on muun muassa opettaa suvaitsevaisuutta ja varsinkin korkeampi koulutus usein antaa mahdollisuuden tutustua eri kulttuureihin ja tapoihin elää ja niin ollen suitsii stereotypioita. Koulutus myös antaa valmiuksia käsitellä propagandaa ja ymmärtää ryhmien välisten ristiriitojen syntyä. Toisaalta korkea koulutus voi opettaa piilottamaan oikeat, mahdollisesti negatiiviset asenteet ja esimerkiksi haastattelutilanteessa mukautumaan suvaitsevaisuuden normiin. Lisäksi konfliktiteorian perusteella kielteiset asenteet maahanmuuttoa kohtaan johtuvat usein sosioekonomisesta kilpailusta, sillä maahanmuuttajat ja matalasti koulutetut kilpailevat samoista resursseista. Korkeasti koulutetut päätyvät useimmiten työpaikkoihin ja ammatteihin, joihin maahanmuuttajilla ei ole pääsyä. (Jaakkola 2005, 121–122.)

Todelliset tai kuvitellut uhkaavat tekijät ovat osasyitä suomalaisten kielteiselle suhtautumiselle maahanmuuttoa kohtaan. Korostamalla maahanmuuton negatiivisia vaikutuksia yksilön elämään voidaan perustella maahanmuuttovastaisia mielipiteitä. Toki myös positiivisia vaikutuksia

korostamalla perustellaan myönteisiä asenteita. Maahanmuuton välillisiksi tai välittömiksi vaikutuksiksi koetaan ajasta riippuen muun muassa työttömyys, taakka veronmaksajille, ulkomaalaisten kohtaama rasismi sekä kulttuurielämän monipuolistuminen. Tilastollisesti katsottuna huonoimmassa sosioekonomisessa asemassa olevat kokevat maahanmuuton kokonaisuudessaan uhkaavampana kuin muut, sillä he pelkäävät eniten esimerkiksi maahanmuuton aiheuttamaa työttömyyttä ja veronmaksajille koituvia kustannuksia, kuten sitä, että maahanmuuttajat käyttävät sosiaalietuuksia, joiden perässä heidän saatetaan kokea tulevan Suomeen. (Jaakkola 2009, 2005.) Koulutustason ja sosioekonomisen aseman sekä paikkakunnan väkiluvun nousu puolestaan vaikuttavat myönteisesti uskoon maahanmuuton hyödyistä (Haavisto 2012, 6). Miehet kokevat yleisesti enemmän maahanmuutosta johtuvaa taloudellista ja sosiaalista uhkaa kuin naiset (Jaakkola 2005, 64). Varsinkin nuoret maalla asuvat miehet pelkäävät maahanmuuton lisäävän jo valmiiksi suurena jylläävää työttömyyttä. Myös työntekijät ja eläkeläiset kokevat maahanmuuttajat uhkaavammiksi kuin johtajat ja toimihenkilöt. (Jaakkola 2009.)

Paikkakunnan koko vaikuttaa asenteisiin kaupungin ja maaseudun kuntien erilaisen ikärakenteen, sukupuolen, koulutuksen, puoluekannan ja maahanmuuttajakontaktien vuoksi. (Jaakkola 2009, 34.) Maaseudulla kontakteja usein on vähemmän kuin kaupungeissa. Allportin kontaktihypoteesin mukaisesti suomalaiset suhtautuvatkin täällä asuviin ulkomaalaisiin positiivisemmin, jos heillä on paljon maahanmuuttaja- tai muita ulkomaalaishenkilöitä (Jaakkola 2009). Liebkindin (1996, 217–218) mukaan, mitä vähemmän yksilö on tekemisissä eri vähemmistöryhmien kanssa, sitä enemmän ajattelutavat muodostuvat luetun tai kuullun pohjalta. Suomalaisten negatiivisia asenteita maahanmuuttoa kohtaan perustellaankin arkikeskustelussa tottumattomuudella erilaisiin kulttuureihin. Suomessa myös mahdollisuudet etnisten ryhmien väliseen positiiviseen kanssakäymiseen ovat vähäisemmät kuin muissa Euroopan maissa maahanmuuttajien pienen määrän vuoksi. (Mähönen & Jasinskaja-Lahti 2013, 249–250.) Seikka luultavasti korostuu nimenomaan maaseudun paikkakunnilla, joilla maahanmuuttajia ei ole juuri lainkaan.

Suomalaisen kulttuurin menetys tai heikkeneminen voivat olla osasyitä mahdollisiin negatiivisiin asenteisiin monikulttuurisuutta kohtaan. Elinkeinoelämän valtuuskunnan (EVA) tutkimuksen mukaan noin 60 prosenttia suomalaisista kokee, että suomalaista kulttuuria ja sen ominaispiirteitä tulisi suojella lisääntyvältä kansainvälisyydeltä. Pelkona suomalaisilla on maahanmuuton

lisääntymisen aiheuttama oman kulttuurin liiallinen muuttuminen tai jopa katoaminen. Pidemmän aikavälin tutkimusten perusteella tarve suojella omaa kulttuuria on säilynyt yhtä vahvana jo 20 vuotta, vaikka Suomi on tuolla aikavälillä monikulttuuristunut huomattavasti. (Haavisto 2012, 8.)

Suomalaiset suhtautuvat myös eri maahanmuuttaja- ja etnisiin ryhmiin eri tavalla. Asenteet pakolaisten vastaanottamista kohtaan muuttuivat 1990-luvun alun laman jälkeen myönteisimmiksi kaikkialla Suomessa. Alueellisiakin eroja on: kaupungissa pakolaisiin suhtaudutaan myönteisemmin kuin maaseudulla. Korkeasti koulutetut suhtautuivat pakolaisiin muita myönteisemmin. Sukupuolten välinen ero asenteissa on suurimmillaan nuorten välillä; poikien asenteen ovat kauttaaltaan kielteisempiä kuin tyttöjen. Myös pakolaisuuden syyt ja se kuinka paljon kontakteja yksilöllä ulkomaalaisiin, vaikuttavat asenteisiin. (Jaakkola 2009.) Mitä köyhemmästä sekä ulkonäöltään ja kulttuuriltaan erilaisemmasta vähemmistöryhmästä on kysymys, sitä varauksellisempaa valtaväestön suhtautuminen sen edustajia kohtaan on. (Jaakkola 2009, 52.) Turvapaikanhakijoiden pelätään myös horjuttavan Suomen kansantaloutta (Suurpää 2005, 48). Työperäisiin maahanmuuttajiin suhtaudutaan usein muita maahanmuuttajia myönteisemmin, mutta se ei tarkoita, että maahanmuuttajataustaiset työllistyisivät helposti. Ulkomaalaisten työllistyminen Suomessa on kotoutumistoimista huolimatta huomattavasti vaikeampaa kuin kantasuomalaisten, vaikka maahanmuuttaja olisi korkeasti koulutettu (Pitkänen 2006, 26).

4.2 Nuorten etniset asenteet

Suurpään (2002, 19) mukaan nuorten ajatellaan olevan maahanmuuton kannalta erityisasemassa, sillä nykynuoret kohtaavat monikulttuurisuuden mukanaan tuomat haasteet arjessa ja läpi elämän. Vanhempien sukupolvien ei välttämättä tarvitse samaan tapaan vastata monikulttuuristumisen paineista, joten he voivat olla ottamatta kantaa aiheeseen eivätkä he aina pysty tukemaan nuoria parhaalla mahdollisella tavalla uudessa tilanteessa. (Keskisalo & Perho 2001, 99). Varsinkin kaupungeissa asuva nuoriso on elänyt koko elämänsä useiden kulttuurien vaikutusalueella. Oletuksena julkisessa puheessa usein on, että ongelmat valtaväestön ja vähemmistöjen kesken katoavat ja ratkeavat siten, että monikulttuurisessa yhteiskunnassa kasvaneet nuoret tottuisivat eroihin eivätkä niitä kasvaessaan enää näkisi. Tutkimus ei kuitenkaan tue tällaista näkökulmaa. (Haikkola 2010, 219.) Toisaalta nuoret ovat suhtautuneet maahanmuuttoon ja sen

yhteiskuntavaikutuksiin vanhempaa ikäpolvea positiivisemmin ja kokevat useammin, että maahanmuutosta on Suomelle hyötyä (Kallio ym. 2013; Jaakkola 2005, 103).

Harisen vuonna 2005 julkaistun Nuorisobarometrin osana ollut tutkimus osoitti, että yleinen suhtautuminen monikulttuurisuuteen on nuorten keskuudessa useammin myönteistä kuin kielteistä. Tutkimukseen vastanneista suurin osa eli noin 70 prosenttia, koki, että maahanmuuttajat ovat tehneet suomalaisesta kulttuurista monipuolisempaa. Toisaalta vain vajaa 35 prosenttia toivoi, että Suomeen tulisi lisää ulkomaalaistaustaisia. Iso osa nuorisobarometriin vastanneista koki suomalaisten asenteiden olevan jatkuvasti vähemmän rasistisia. He myös näkivät itsensä suvaitsevaisina ja avoimina erilaisuudelle. Saman kyselyn kuitenkin täyttivät myös maahanmuuttajanuoret, joiden vastausten perusteella suomalaistaustaiset antoivat liian positiivisen kuvan silloisesta asenneilmapiiristä. Onkin huomattu, että nuoret antavat itsestään kvantitatiivisissa tutkimuksissa suvaitsevaisemman kuvan kuin miltä tilanne esimerkiksi monen etnografisen tutkimuksen näkökulmasta näyttää. (Harinen 2005, 99–100, 108.) Vuoden 2010 nuorisobarometrin, jossa käytettiin osittain samoja kysymyksiä kuin vuonna 2005, mukaan nuoret suhtautuvat aiempia vuosia kriittisemmin maahanmuuttoon. He kokivat aiempaa useammin suomalaisten asenteiden olevan suvaitsemattomampia. Myös väite siitä, että Suomeen muutetaan hyvän sosiaaliturvan vuoksi, sai aiempaa enemmän kannatusta. Toisaalta monet henkilökohtaiset arvot olivat pehmenneet. On kuitenkin mahdollista, että kriittisyyden lisääntyminen koskee maahanmuuttajien sijaan itse maahanmuuttoa ja maahanmuuttopolitiikkaa. Vastaukset koskien henkilökohtaista suhdetta maahanmuuttajiin ja monikulttuurisuuteen ovat nuorilla usein myönteisempiä kuin vastaukset yhteiskunnassa esiintyvään suvaitsevaisuuteen tai maahanmuuttopolitiikan tulevaisuuden linjauksiin. Jälkimmäisissä median ja julkisuudessa käytävän vuoropuhelun merkitys on mielipiteiden muodostamisessa suuri, kun taas edelliseen vaikuttaa enemmän omat kokemukset monikulttuurisuudesta. (Myllyniemi 2010, 92–93.)

Nuorten etnisistä asenteista on tehty nuorisobarometrien lisäksi muitakin tutkimuksia laajoilla vastaajajoukoilla. Vuonna 2009 julkaistun IEA-järjestön kahdeksasluokkalaisille toteuttaman nuorten yhteiskunnallisen osaamisen, osallistumisen ja asenteiden tutkimuksen mukaan suomalaiset nuoret suhtautuvat etnisten ryhmien oikeuksiin kielteisesti verrattuna kansainväliseen keskiarvoon. Tyttöjen suhtautuminen etnisten ryhmien ja maahanmuuttajien oikeuksiin on yleisesti kansainvälisestikin positiivisempaa kuin poikien. Suurimmat erot suhtautumisessa

sukupuolten välillä löytyivät Suomesta ja Ruotsista. (Suoninen, Kupari & Törmäkangas 201; 116, 120.) Mähönen (2011) puolestaan tutki 800 yläkoululaisen asenteita maahanmuuttajia kohtaan väitöskirjatyössään. Tutkimuksen mukaan suomalaisnuorten asenteet ovat keskiarvoltaan neutraaleja, mutta esimerkiksi sukupuolten ja iän välillä oli eroja. Mitä vanhempi yläkoululainen oli, sitä ennakkoluuloisempia tämän asenteet etnisiä ryhmiä kohtaan olivat. Tytöt puolestaan arvioivat etnisiä vähemmistöjä poikia myönteisemmin. Tytöt myös kokivat sosiaalisen ympäristönsä normit etnisiä ulkoryhmiä kohtaan positiivisempina kuin pojat. (Mähönen 2011, 163.)

Kuten aiemmin mainitsin, ammatillista peruskoulutusta käyvien etnisiä asenteita ei ole juurikaan tutkittu. Kuitenkin, Suomen ammattiin opiskelevien liitto, SAKKI ry, teetti vuonna 2003 suppeahkon kyselyn ammattioppilaitoksissa koskien monikulttuurisuutta ja siihen liittyviä asenteita. Tulosten mukaan eri etniset ryhmät tulevat hyvin toimeen, mutta niillä ei juurikaan ole vuorovaikutusta keskenään. Kyselyssä myöskin paljastui, että suomalaisopiskelijat eivät ole yhtä valmiita tai kiinnostuneita tutustumaan vieraisiin kulttuureihin kuin maahanmuuttajaopiskelijat. (Veijonen 2004, 68.)

Myös koululla on mahdollisuus vaikuttaa nuorten ja lasten etnisiin suhtautumisiin. Muiden koulutusinstituutioiden tapaan ammattioppilaitoksetkin asettavat sosiaalisilla ja kulttuurisilla rakenteillaan ehtoja nuorten arjelle ja toiminnalle (Kauravaara 2015, 30). Nuoret viettävät suuren osan ajastaan koulussa, jossa myös luodaan ja ylläpidetään ryhmäsuhteita ja ryhmien välisiä erotteluja (Keskisalo & Perho 2001). Koululla instituutiona onkin aina ollut niin ennakkoluuloja ja stereotypioita vahvistava ja luova kuin niitä poistava sekä ehkäisevä vaikutus. Koulu ei välttämättä tarkoituksella luo tietynlaista kuvaa yhteiskunnasta, vaan niin voi tapahtua myös vahingossa (Räsänen 2005, 89) muun muassa piilo-opetussuunnitelman kautta. Maahanmuuttoasenteiden syntymiseen voi vaikuttaa tapa, jolla koulussa käsitellään maahanmuuttajuutta. Esimerkiksi Syyräkin (2005) selvityksen mukaan lukio-opettajat kokevat vaikeaksi puhua kulttuurieroista, kuten muslimityttöjen huiveista, varsinkin jos luokassa on kyseisen kulttuurin edustajia. Soudon (2011) tutkimuksessa taas maahanmuuttajiin liittyviä teemoja ei yleensä käsitelty normaalin opetuksen

aikana vaan esimerkiksi erilaisten teemaviikkojen yhteydessä, jolloin monikulttuurisuutta ei saada kunnolla kytkettyä koulun arkeen.

Nuorilla vertaisryhmän vaikutus mielipiteiden muodostumiseen on suuri ja ryhmän onkin todettu vaikuttavan asenteisiin. Nuoret tarkkailevat alati ympäristöään päätelläkseen mikä on sallittua, tavallista ja arvostettua (Tolonen 2002, 246). Sosiaaliset vaikutteet ovat tärkeässä asemassa herkille murrosikäisille nuorille ja ne toimivat ajattelun sekä käyttäytymisen taustalla pyrkimyksessä tulla hyväksytyksi tärkeäksi koetuissa ryhmissä (Mähönen 2011, 163). Kulttuuriset, yhteiskunnalliset ja sosiaaliset rakenteet vaikuttavat yksilön toimintaan, vaikka ne olisivat tiedostamattomia (Kauravaara 2015, 33). Ryhmät luovat identiteettejään jatkuvassa prosessissa määrittelemällä omia yhteneväisyyksiään ja eroavaisuuksiaan suhteessa toiseen. (Pietikäinen ym. 2002, 9). Ryhmien välisten asenteiden syntyyn vaikuttaa esimerkiksi sisäryhmän normit ja tavat puhua asioista. Nämä normatiiviset seikat tulisi ottaa huomioon varsinkin tutkittaessa nuorten asenteita, sillä he käyvät läpi tärkeää kehityksellistä vaihetta pyrkiessään ymmärtämään yhteisön normeja ja muodostamaan ulkoryhmäsuhteita. (Sani & Bennet 2004, ks. Souto 2011, 115).)

Useiden klassikotutkimusten mukaan on luontaista, että ryhmät asettuvat kilpailuasemaan toisiinsa nähden hyvinkin helposti. Alun perin Henry Tajfelin 1970-luvulla kehittämän sosiaalisen identiteetin teorian mukaan ryhmien välinen syrjintä on yritys luoda sisäryhmälle positiivisesti arvostettua erottuvuutta, jotta olisi mahdollista saavuttaa tai ylläpitää positiivinen sosiaalinen identiteetti tai myönteinen yhteisöllinen minä. Enemmistön negatiiviset asenteet vähemmistöjä kohtaan lisäävät integraatio-ongelmia ja vihamielisyyttä vähemmistön keskuudessa, mikä osaltaan vaikuttaa tuleviin ryhmien välisiin kontakteihin ja asettaa maahanmuuttajat jo valmiiksi syrjinnän alaisiksi. Kontaktihypoteesi eli varsinkin tämän tutkielman puitteissa ajatus siitä, että mitä enemmän yksilöllä on maahanmuuttajataustaisia tuttavvia, sitä myönteisemmät asenteet tällä olisi kaikkia maahanmuuttajia kohtaan, ei siis aina yksinään riitä. (Jasinskaja-Lahti & Mähönen 2009.) Soudon (2011, 197) mukaan kouluissa saatetaankin luottaa liikaa ja liian sinisilmäisesti kontaktihypoteesiin ja sen vaikutuksiin.

Usein ryhmän yhteisyyttä ei muodosteta sen omassa kanssakäymisessä ja neuvottelussa vaan oikeastaan toista ryhmää vastaan. Ryhmän me-tunne kasvaa, kun sillä on yhteinen vihollinen, jonka avulla kyetään sivuuttamaan neuvotteluprosessi eri ryhmien välillä hakemalla turvaa me-hengestä. Tämä saattaa ehkäistä dialogia, reflektiota ja mukautuvuutta omalta ja samalla luonnollisesti toisen

puolelta. Ryhmät myös saattavat kärjistää toistensa mielipiteitä, jotta niiden kanssa olisi helpompi olla eri mieltä. (Lanas 2011, 271–272.) Vääristyneet ja puolueelliset argumentit ja kannanotot saattavat estää enemmistön edustajia kehittämästä positiivisia ulkoryhmäasenteita. (Jasinskaja-Lahti & Mähönen 2009, 116).

Nuoret siis suhtautuvat maahanmuuttoon vaihtelevilla tavoilla. Osa nuorista pitää maahanmuuttoa ja monikulttuurisuuden lisääntymistä mukavana ja elämää rikastuttavana asiana. Jotkut taas suhtautuvat maahanmuuttajiin erittäin negatiivisesti ja kokevat rasistiset aatteet omakseen, kun taas osalla ei ole mielipidettä suuntaan tai toiseen. (Puuronen 2006, 182–184). Yleisesti nuortenkin keskuudessa suhtautuminen Suomeen monikulttuurisena valtiona on muuttunut myönteisemmäksi viimeisten vuosikymmenien aikana (Jaakkola 2009). Toisaalta nuorten tyttöjen suhtautuminen maahanmuuttajiin on ollut ja on edelleen huomattavasti poikia varauksettomampaa (esim. Jaakkola 2005, 128). On kuitenkin huomattava, että varsinkin nuorille ystävien ja ympäröivien ryhmien ja yhteisöjen asenteet ovat omien mielipiteiden muodostamisessa tärkeitä sekä tiedostetusti että tiedostamassa.

4.3 Suomalaisuuden kokeminen

Tässä tutkimuksessa käsittelen nuorten sisäryhmäksi heidän oman koululuokkansa lisäksi suomalaisuuden ja suomalaisuus näyttäytyykin tutkimuksen aineistossa monin eri tavoin. Muiden kulttuurien käsitteleminen vaatii ensin oman kulttuurin tiedostamista eikä omaa kulttuuria voi ymmärtää käsittelemättä muita. ”Me” muodostuu yleensä vuorovaikutuksessa ”muiden” kanssa, jonkun toisen muodostaman peilin kautta (Lehtonen ym. 2004, 15; Räsänen 2005, 89). Tavat käsittää me ja muut riippuvatkin aina ajasta ja paikasta, kulttuurista ja kielestä (Pietikäinen ym. 2002, 10). Suomalaisuus etnisyytenä saattaa varsinkin arkikielessä kuulostaa yksinkertaiselta käsitteeltä selittää: on kyse tietyistä ominaisuuksista kuten hiljaisuudesta, rehellisyydestä, luonnosta ja sisusta, jostain muuttumattomasta. Suomalaisuus on kuitenkin joustavaa, se muuttuu jatkuvasti ja sitä tuotetaan koko ajan siinä, missä muitakin kansallisia identiteettejä ja kulttuureja. Se on myös yhdistelmä eri paikoista tulleista vaikutteista. (Laihiala-Kankainen ym. 2002, 19–20; Huttunen ym. 2005, 29.) Samalla kun suomalaisuus on muuttuvaa, on se myös pysyvää. Pysyvyydestä muistuttavat muun muassa suomalaisuuden stereotypiat, jotka säilyvät samana ajasta toiseen. (Löytty 2015, 40.) Suomalaisuuden voi ajatella olevan sosiaalisesti rakennettu representaatio, joka sisältää jaettuja ajatuksia, tulkintoja ja kokemuksia, siitä mitä on olla

suomalainen. Tällöin suomalaisuus näyttäytyy tietynlaisena kuvitelmana ja yhteisenä muistina kulloisestakin todellisuudesta. Kulttuurinen suomalaisuus voikin kulttuurin sisällä elävälle kantaväestölle näyttäytyä niin itsestään selvänä asiana, että sitä ei osata katsoa kriittisesti. (Inkala 2002, 52, 57.)

Millaisena suomalaiset näkevät itsensä? Helkaman (2015, 22) mukaan suomalaiset kuvaavat itseään isänmaallisiksi, sisukkaiksi, rehellisiksi, vaiteliaiksi, itsepäisiksi, pidättyväisiksi ja alkoholia väärinkäyttäviksi. Nämä lienevät termejä, joilla suomalaiset yleisesti kuvaavat stereotyyppistä suomalaisuutta keskusteluissa ulkomaalaisten kanssa. Suomalaisuudessa vaalitaan myös tasa-arvoa, varsinkin taloudellista sellaista (Helkama 2015). Nuoret kokevat suomalaisuuden jokseenkin samanlaisena kuin muu väestö. Vuoden 2010 nuorisobarometrin mukaan, nuoret liittävät suomalaisuuteen useimmiten sanat oikeudenmukaisuus ja ahkeruus, joita seuraa muutama vähemmän mairitteleva sana: ”kateus, itsekkyyys, väkivaltaisuus ja epäluuloisuus”. (Myllyniemi 2010, 110) Kun nuorilta kysyttiin, mitä he pitivät Suomessa ja suomalaisuudessa arvokkaana ja puolustamisen arvoisena, liittyivät vastaukset useimmiten isänmaallisuuteen, itsenäisyyteen, kansan ominaisuuksiin ja elämäntapoihin, kuten sisuun, rehellisyyteen ja vapauteen. Myös Suomi itsessään ja se, että kaikki on pääsääntöisesti hyvin, koettiin arvokkaana kuten myös suomalainen luonto. Lisäksi hyvinvointiyhteiskunta instituutioineen nähtiin tärkeäksi ja arvokkaaksi osaksi Suomea. (Myllyniemi 2010, 113–114.)

Yksi tapa, jolla nuoret määrittelevät suomalaisuutta on tavallisuus. Tavallinen suomalaisuus on erilaisuuden puuttumista. (Löytty 2015). Tolosen (2002, 254) mukaan nuoret, vaikka kokevatkin olevansa suomalaisia, ajattelevat tavallisen suomalaisuuden olevan sellaista, mitä he eivät itse halua toteuttaa: tavallinen suomalainen on olutta juova ja sohvaa kuluttava mies. Soudon (2011) tutkimuksen perusteella tavallinen suomalaisuus näyttäytyy hieman toisella tavalla: sitä on nuorten arjessaan soveltama tavallisuus, jota ei sovi rikkoa. Tavallinen suomalaisuus tarkoittaa nuorten arjessa suomen kieltä, vaaleaa ihonväriä, suomalaisia tapoja ja suomalaista syntyperää. Sitä osoitetaan maahanmuuttajien ja suomalaisten välisenä sosiaalisena rajanpitona sekä mahdollisuutena passiivisuuteen suhteessa maahanmuuttajiin ja arjen käytännöissä esiintyvään rasismiin. (Souto 2011.) Soudon tutkimuksen kouluissa suomalaisuus otetaan myös opetuksessa hyvin itsestään selvänä ja annettuna huolimatta siitä, että koulut ovat monikulttuurisia. Tavallista suomalaisuutta edistetään koulun tilassa siten, että koulu ei välttämättä hae aktiivisesti tapoja

puuttua suomalais- ja maahanmuuttajanuorten eristäytymiseen toisistaan. Hyväksyttävyyys suomalaisnuorten keskuudessa edellyttää siis maan tapojen mukaan toimimista, mikä saattaa olla hankalaa, jollei sovi ulkonäölliseen tai kulttuuriseen muottiin. (Souto 2011, 112–114, 128.) Koulujen on nuorella Suomessa oletettu ja toivottukin luovan kansallista yhtenäisyyttä, mutta samalla ne ovat suitseneet erilaisuutta, jolloin monikulttuurisuus ja vähemmistöryhmät ovat jääneet vähemmälle huomiolle. (Räsänen 2005, 89).

Suomalaiset määrittävät identiteettiään ja kulttuuriaan aikaisempia vuosikymmeniä enemmän yksilö- ja kokemuslähtöisesti, mutta toisaalta suomalaisuutta määritellään monesti myös yhteiskunnan kautta (Inkala 2002, 59). Suurpään (2005, 51) haastattelututkimuksen mukaan uskomus suomalaisesta yhtenäiskulttuurista onkin edelleen olemassa: nuoret voivat arjessaan yhtä aikaa esittää pilkkaavia kommentteja yhtenäiskulttuurista, mutta voivat kuitenkin käyttää sitä hyödykseen argumentoidessaan omien oletustensa ja käsitystensä puolesta. Tällaiset kulttuuriset stereotypiat koetaan usein pelkästään kielteiseksi asiaksi. Toisaalta tuomalla esiin stereotypioita omasta kulttuurista ja kansallisesta identiteetistä voidaan kertoa itsetunnon olevan niin hyvä, että oman kulttuurin kummallisuuksille ja heikkouksille voi myös nauraa. (Löytty 2015, 48.) Tiettyyn kansaan viittaaminen voi arkikeskustelussa olla myös voimavara, sillä kaikki ”tietävät” millaisia jotkin kansat ovat. Suomalaisuutta kuvaa esimerkiksi kyky kuluttaa alkoholia: kun kyse on koko kansan ominaisuudesta, yksilöä ei voida siitä syyttää. (Ruuska 2005, 217.)

Jos vieraus ja toiseus pysyttelevät tarpeeksi kaukana, koetaan ne eksoottisena, mutta tullessaan liian lähelle ne saatetaan nähdä uhkana opitulle sosiaaliselle järjestykselle. (Harinen & Suurpää 2003, 8–10.) Saattaa siis olla, että kantasuomalainen voi kokea suomalaisuutensa merkitykselliseksi vasta silloin, kun toisesta kulttuurista tullut yksilö tai ryhmä pyrkii neuvotteluihin omasta paikastaan ja jäsenyydestään suomalaisessa yhteisössä (Matinheikki-Kokko 2002, 224). Myös tämän tutkimuksen aineistossa nuoret rakentavat toista suomalaisuuden avulla. Seuraavassa siis esittelen aiempia tutkimuksia ja nuorten näkemyksiä toiseudesta ja erilaisuudesta.

4.4 Toiseus ja erilaisuus

Erilaisten ihmisten ja ryhmien lokeroiminen sekä stereotyyppien muodostaminen ovat luonnollista ja inhimillistä toimintaa (Raittila 2004, 20). Toiseus onkin suosittu käsite niin maahanmuuttoa kuin muitakin yhteiskunnallisia ilmiöitä tutkittaessa (Löytty 2005, 163).

Toiseudella tarkoitetaan ulkopuolelta tuotettua identiteettiä, johon kuuluu vieraus ja yhteenkuulumattomuus. Toiseutettua ei kuunnella, sillä tämän ominaisuudet ja tarpeet tiedetään jo valmiiksi. Toiseus edellyttää yleensä kokemusta ilmiöstä, joten ainoastaan kontakti toiseen ei pura toiseutta, vaan ilman tarvetta tai halua muuttaa asioiden tilaa, kohtaaminen saattaa jopa vankentaa sitä. (Lamminmäki-Kärkkäinen 2002, 72, 79). Raittilan (2004) mukaan toiseuteen liittyä eurooppalaisessa kontekstissa alempiarvoisuus, uhkaavuus, outous ja kiehtovuus. Näihin toiseuden ulottuvuuksiin on selkeästi liitoksissa muun muassa ihonväri, uskonto, mielenlaatu, tavat sekä poliittiset ja taloudelliset piirteet. Näin ollen toiseus ei ole aina negatiivista, vaan se voi olla merkki kiinnostavuudesta. Tämä on varsinkin median ja nuorisokulttuurin ansiota, sillä nykyään monenlaiset toiset pääsevät tarinoineen esiin. (Raittila 2004, 31.)

Kulttuurierot saatetaan nähdä oikeina ja totuudenmukaisina selityksinä niin henkisellem välimatkalle suomalaisten ja maahanmuuttajien välillä kuin ongelmille joihin maahanmuuttajanuori yhteiskunnassa törmää (Souto 2011, 194). Toiseudesta puhuttaessa tarkoitetaan usein tutun ja vieraan välille rakentuvaa arvottavaa hierarkiaa, jossa toinen on sekä erilainen että alempi. Verrattaessa tuttua ja vierasta, kuten omaa kulttuuria ja maahanmuuttajan kulttuuria, jälkimmäisen sanotaan usein poikkeavan valtaväestön kulttuurista. Vierautta arvosteltaessa suuremman huomion saavat yleensä poikkeavat kuin samankaltaistavat seikat. Tyypillistä on myös se, että yksi tyypillinen ero liitetään herkästi muihin stereotyyppisiin eroihin. (Löytty 2005, 162.) Huttunen, Löytty ja Rastas (2005) kertovat Stolcken (1995) käsityksestä kulttuurifundamentalismista: kukin yksilö sosiaalistuu kulttuuriinsa siten, että se ohjaa tapoja elää ja tehdä valintoja. Tämä luokittelu laittaa kulttuureita lokeroihin tehden niistä ”yhteismitattomia ja yhteensopimattomia”. Erottelusta seuraa se, että toisten kulttuurien jäsenet tuntuvat olevan enemmän kulttuurinsa vankeja kuin oman kulttuurin edustajat. Ajatellaan, että kulttuurilla olisi enemmän valtaa ”heihin” kuin ”meihin”. Kulttuurieroista puhumalla rakennetaankin toiseuttamista. (Huttunen ym. 2005, 27–28; Niemelä 2003, 94; Matinheikki-Kokko 2002, 225.) Perinteiseen kulttuurikäsitykseen kuuluu etäisyyden luonnollistaminen. Siinä kulttuurien nähdään muodostavan kokonaisuuksia ja kiinteitä, toisiaan poissulkevia kokonaisuuksia, joilla ei juuri ole yhteisiä piirteitä. Käsitystä onkin kritisoitu siitä, että se painottaa liiaksi kulttuurien sisäistä

samankaltaisuutta ja unohtaa, että kulttuurit ovat historiallisia, vuoropuhelussa muodostuvia prosesseja. (Souto 2011, 115.)

Ulkomaalaisista ja maahanmuuttajista puhuminen tarkoittaa kategorioiden luomista. Kategorisointi on tapa tunnustaa ja tunnistaa oma yhteisöllinen identiteetti suhteessa muodostettuihin kategorioihin (Suurpää 2002, 109). Maahanmuuttoon, maahanmuuttajiin ja etnisyyteen kategorioina liitetään tiettyjä ennako-odotuksia eivätkä kategorisoidut yleensä voi valita mihin kategoriaan heidät asetetaan (Haikkola 2014, 96). Myös suomalaiset nuoret kategorisoivat maahanmuuttajia ja antavat heille tiettyjä olemisen areenoita, jolloin maahanmuuttajien arvostus voi olla riippuvainen siitä, kuinka he toteuttavat annettua paikkaansa. Erilaiset taustatekijät voidaan nähdä joko resurssina tai vammaana riippuen siitä, millainen maantieteellinen, sosiaalinen tai kulttuurinen perintö yksilöllä on. (Suurpää 2002, 111–123.) Esimerkiksi Soudon tutkimuksessa nuorten kouluarjessa käyttämät kliseet pakolaisista ovat keskeisessä asemassa, kun rakennetaan olemisen paikkoja maahanmuuttajille. Näitä hierarkioita luotiin muun muassa vitsailemalla pakolaishierarkioilla ja maahanmuuttajien avuttomuudella. Vitsailua pidettiin normaalina ja jopa toivottavana, vaikkakin aiheiden kliseisyys ymmärrettiin. Oletettiin myös, että maahanmuuttajataustaiset oppilaat ymmärtäisivät vitsin vitsinä. (Souto 2011, 123, 126–127.) Kulttuurinen erilaisuus ei myöskään saanut olla millaista vain, vaan sitä hyväksyttiin nuorten keskuudessa vain valvotusti ja etukäteen sovitusti, lähinnä vain erilaisuudelle varatuissa tiloissa, kuten maahanmuuttajien omissa luokissa tai pienissä ryhmissä, jotka eivät häiritse muita. (Mt. 128.)

Yksi toiseuden muodoista maahanmuuttokeskustelussa on pakolaisuus. Soudon (2011) mukaan nuorten esittämät pakolaishierarkiat ovat ristiriitaisia. Muiden kuin länsimaisten maahanmuuttajien kohdalla pakolaisuus muodostaa vahvasti maahanmuuttajiin kohdistettuja mielikuvia. Nuorten mielestä pakolaisuus on ainoa lainvoimainen syy muuttaa Suomeen Euroopan ulkopuolelta ja käsitykset työ- ja opiskeluperustaisesta sekä parisuhteisiin liittyvästä maahanmuutosta liitetään yleensä aina länsimaisiin maahanmuuttajiin. (Souto 2011, 124.) Mitä moniselitteisemmäksi valtasuhde ”meidän” ja ”heidän” välillä muuttuu, sitä rajoitetummaksi ”heidän” sosiaalinen tilansa muuttuu. Jos esimerkiksi pakolainen tai pakolaisena pidetty kuten somali ei sovi köyhälle maahanmuuttajalle luotuun raamiin, kuten käyttää kalliita asusteita, tämän läsnäoloa ei enää suvaita yhtä hyvin. (Suurpää 2002, 115.) Pakolaisiksi miellettyjen

maahanmuuttajien todellisella taustalla ei juurikaan ole vaikutusta, vaan heihin liitetään usein uhrin ja puutteen leima. Nuorten mielestä tällaiset maahanmuuttajat eivät ole yhteiskunnalle hyödyksi, heidän kanssaan on vaikea luoda kontakteja, he eivät kulttuurinsa vuoksi sopeudu suomalaiseen yhteiskuntaan eikä heidän toimimisensa moraalisia vaikutteita ymmärretä. Tällainen tapa puhua saattaa lisätä maahanmuuttajien aseman marginaalisuutta. (Suurpää 2002, 44–45.) Maahanmuuttajien läsnäoloa Suomessa puolustavatkin ihmisoikeudelliset näkökulmat ja niihin liittyvä parempiosaisten ihmisten vastuu heikommassa asemassa olevien auttamisesta (Souto 2011, 124). Suurpää kysyykin, voiko ihmisen nähdä täysin menneisyytensä uhrina, ilman että tulee samalla tehneeksi yleistyksen menneen ja nykyisen suhteesta ja vahvistaa samalla sitä vallan hierarkiaa, joka kulloinkin on vallalla (Suurpää 2002, 114).

Asenteista keskusteltaessa puhutaan usein suvaitsevuudesta ja sen puutteesta. Vaikka suvaitsevaisuudella tarkoitetaan usein hyvää, Suurpään (2002) mukaan se näyttäytyy erilaisina valtasuhteina, joiden sisällä ihmisille luodaan tarkasti valvottuja kategorioita ja asemia. Suhde sisältää monia maahanmuuttajille asetettuja ehtoja. Suurpää (2002, 45) lainaa George Careyta, jonka sanoin *”emme voi pitää jostakin ja suvaita jotakin samaan aikaan”*. Suvaitsevan ja suvaittavan välinen suhde rakentuu hierarkkisesti ja tässä suhteessa valtaväestön ryhmänä on tarkoitus suvaita ja sietää vähemmistöjä (mt. 43). Suvaitsevaisuus on siis käsitteenä väritty. Pelkästään valtakulttuurin edustajien suvaitsevaisuuden korostaminen ei automaattisesti lisää kulttuurienvälistä vuorovaikutusta. (Niemelä 2003, 116).

Toiseudesta puhuttaessa ongelmaksi saattaa muodostua, että huomataan vain kaksi ryhmää tai asiaa, jotka eroavat toisistaan alisteisessa suhteessa, jolloin sekä ryhmien sisäiset erilaisuudet ja eriarvoisuudet että kaikki ryhmien ulkopuolelle jäävä, jää pois keskustelun piiristä. On siis tärkeä kysyä miksi ja missä tietty asia rakentuu toiseudeksi. Kun toiseuden mekanismi löydetään ja otetaan huomioon, erot voivat alkaa vähitellen muuttua ja voidaan purkaa eriarvoistavia tapoja toimia. Toiseuteen liittyy aina valtaa. Erilaisuudessa puolestaan on muitakin kuin me ja he. Erilaisuudesta puhuttaessa tiedostetaan, että me-ryhmässäkin on paljon sisäistä erilaisuutta. Välillä erilaisuuskin muuttuu toiseudeksi. Näin on käynyt esimerkiksi keskustelussa monikulttuurisuudesta: monikulttuurisuus ei juurikaan viittaa meihin suomalaisiin vaan muiden ja

meidän eroihin. Jos suomalaisuus nähtäisiin monimuotoisena itsessään, maahanmuuttajat eli toiset eivät vaikuttaisi niin perustavanlaatuisesti erilaisilta. (Löytty 2005, 172–175, 181–182.)

4.5 Yhteenveto

Tässä luvussa on käsitelty sekä kaikkien suomalaisten että pelkästään nuorten monikulttuurisuusasenteita, niihin vaikuttavia tekijöitä sekä suomalaisuuden ja erilaisuuden kokemusta. Näistä nostan neljä pääkohtaa käsiteltäväksi analyysissa ja johtopäätöksissä. Ensinnäkin luvussa selvitettiin asenteita: nuoret suhtautuvat varsinkin kvantitatiivisten tutkimusten mukaan monikulttuurisuuteen vanhempia ikäpolvia suotuisammin, mutta kvalitatiivisissa tutkimuksissa suhtautuminen ei ole näyttäytynyt yhtä positiivisena. Asenteisiin vaikuttaa moni tekijä aina iästä ja asuinpaikkakunnan koosta koulutustasoon. Korkeasti koulutettujen asenteet ovat yleensä muita myönteisempiä. Kielteisimmin maahanmuuttoon asennoituvat puolestaan matalasti koulutetut miehet. Tutkimukseni johtopäätöksissä vertaan yleisellä tasolla nuorten näkemyksiä näitä aiempiin tutkimuksiin. Toiseksi tuli esille, että demografisten seikkojen lisäksi asennoitumisen kehittymiseen vaikuttaa varsinkin nuorilla vertaisryhmä asenteineen ja normeineen. Tällainen sisäryhmän vaikutus näkyi jonkin verran sekä tarinoissa että aineiston keruun vaiheessa, josta kerron luvussa 5.4. Kolmanneksi huomasin, että tämän tutkimuksen aineistossa nuoret muodostavat näkemyksiä maahanmuuttajista oman, suomalaisen kulttuurin pohjalta, joten luvussa käytiin läpi myös sitä, mitä suomalaisuus nuorille merkitsee, millaista yhteiskunnallista ja kulttuurista taustaa vasten he luovat elämismaailmaa maahanmuuttajille. Aineistossa luodaan kategorioita maahanmuuttajille ja sekä vahvistetaan että puretaan stereotypioita niin omasta kuin muiden ryhmistä. Neljäntenä niin teoriassa kuin aineistossani tuli esille, että näiden stereotyyppien ja ennakko-oletusten avulla luodaan toiseutta ja määritellään toinen olettamalla tämän olevan tietynlainen. Suomalaisuutta ja toiseutta määritellään monesta eri näkökulmasta myös tämän tutkimuksen aineistossa. Näin meille ja muille annetaan erilaisia olemisen tiloja. Samalla kuitenkin helposti unohdetaan, että mekin olemme keskenämme erilaisia. Seuraavassa esittelen tutkimuskysymykseni ja tutkimuksen toteuttamisen, jonka jälkeen kerron tutkimustuloksistani ja johtopäätöksistäni, joissa pureudun syvemmin aineiston ja teorian välisiin yhteyksiin.

5 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen toteuttaminen

5.1 Tutkimuskysymykset

Tutkin ammatillisessa peruskoulutuksessa opiskelevien nuorten suhtautumista etnisyyteen ja monikulttuurisuuteen. Tarkoitukseni on selvittää, millä lailla tarinoissa rakennetaan maahanmuuttoa ja maahanmuuttajia ilmiönä Suomessa. Näin ollen päätutkimuskysymykseni on:

Millaisia näkemyksiä ammatillisessa peruskoulutuksessa opiskelevilla nuorilla on maahanmuuttajista ja monikulttuurisuudesta suomalaisessa yhteiskunnassa?

Jotta vastaus pääkysymykseen on löydettävissä tarinoista, tarvitaan empiirisiä alakysymyksiä, jotka ovat:

- 1. Millaisia näkemyksiä suomalaisesta kulttuurista ja yhteiskunnasta tarinoissa esiintyy?*
- 2. Millaisia näkemyksiä maahanmuuttajista ja heidän kulttuureistaan tarinoissa esiintyy?*
- 3. Millaisena näkemyksiä maahanmuuttajan asemasta tarinoissa esiintyy?*

Empiiristen tutkimuskysymysten avulla esittelen aineistosta löytyneitä näkemyksiä maahanmuuttajien kulttuurista, suomalaisuudesta ja maahanmuuttajien asemasta suomalaisessa yhteiskunnassa. Empiiristen kysymysten ja edellisissä luvuissa käytettyjen käsitteiden ja aiempien tutkimusten avulla vastaan päätutkimuskysymykseeni. Näkökulmana johtopäätöksissä on se, millä tavoin nuorten näkemykset maahanmuuttajista suomalaisessa yhteiskunnassa rakentuvat koetun suomalaisuuden sekä toisen kulttuurin kokemisen kautta medioiden, poliittisten puheiden ja vertaissuhteiden avustuksella. Pyrin myös yhdistämään aiempaa asennetutkimusta saamiini tuloksiin. Tutkimuskysymykset on siis rakennettu vuoropuheluna teorian ja empirian välillä. Aineistonkeruun metodina tutkimuksessani käytän eläytymismenetelmää, jonka esittelen

pääpiirteissään seuraavaksi. Tässä luvussa käsitellään myös aineistonkeruuta, aineistoa itseään ja analyysimenetelmän valintaa sekä analyysin aiheita.

5.2 Eläytymismenetelmä

Eläytymismenetelmä ohjaa sekä aineiston keräämistä, että analyysia ja analyysitapojen valintaa. Eläytymismenetelmää käytettäessä vastaajat kirjoittavat lyhyehköjä tarinoita tutkijan ohjeistuksen ja valmiiksi luodun kehyskertomuksen mukaan. Olennaista menetelmässä on kehyskertomuksen variointi. (Eskola 2001.) Variointi saa mahdolliseksi perinteistä koeasetelmaa mukailevan tilanteen, jossa muuttamalla yhtä tekijää voidaan saada selville, millainen vaikutus tällä tekijällä on tarinoihin (Wallin ym. 2015, 249). Kehyskertomusten tulisi erota toisistaan yhdessä keskeisessä asiassa. Variaatio mahdollistaa aineiston kaksinkertaisen analyysin: ensin voidaan selvittää, mitä kaikkea tarinoista löytyy ja toisella kerralla pureudutaan tarkemmin itse variaatioon ja sen aiheuttamiin muutoksiin kirjoituksissa. (Eskola 2001, 69–70.) Eskolan mukaan eläytymismenetelmän parhaita puolia on se, että onnistuessaan vastauksia ei ole rakennettu vain tutkijan käsitteiden ja kysymysten varassa vaan vastaajat voivat itse muodostaa näkemyksensä asiasta. Vastausten mahdolliset stereotypiat kertovatkin vallitsevista käsityksistä, joiden perusteella kirjoittaja monesti tekee valintansa. (Eskola 2001, 76, 78.) Tässä tutkimuksessa pyrkimys oli nimenomaan saada vastaajat luomaan itse omat assosiaationsa, ja siksi esimerkiksi Yusufin kotimaata en päätynyt kehyskertomuksissa mainitsemaan (ks. seuraava alaluku). Parhaassa tapauksessa kokemukset ja ideat tulevat ilmi ihmisten kertomuksista. Eläytymismenetelmällä voidaankin houkutella tutkittavat käyttämään hiljaista tietoaan. (Eskola 1998, 13). Eläytymismenetelmää on pidetty hyvänä ja suhteellisen eettisenä tapana kerätä aineistoa arkaluontoisista aiheista, sillä siinä ei pyydetä kirjoittamaan suorasti omista kokemuksista, vaan erilaisista mahdollisuuksista (Wallin ym. 2015, 255). Eskola (2001, 72) kertookin eläytymismenetelmän käyttökelpoisuuden riippuvan usein tutkittavan aiheen luonteesta. Arkaluontoisesta aiheesta saattaa olla helpompi kirjoittaa kuin puhua.

Kirjoitukset ovat fiktiivisiä, joten ne eivät välttämättä paljasta nuoren omaa suhtautumista tai suoraa mielipidettä maahanmuuttoon ja monikulttuurisuuteen, vaan eläytymismenetelmällä tuotetut kirjoitukset tuovat yleensä esille asiasta vallitsevia kulttuurisia ja ehkä stereotyyppisiäkin käsityksiä; mahdollisia tarinoita siitä, mikä saattaa toteutua ja mitä asiat merkitsevät. Menetelmää käytettäessä suurimman kiinnostuksen kohteena ovat sosiaaliset säännöt, kulttuurisen rakenteet

ja erilaiset logiikat, jotka ohjaavat tilanteiden kulkua. (Eskola 1997; 2001.) Eläytymismenetelmä sopiikin tutkimuksiin, jossa keskiössä on käsitykset, toiveet ja ajattelemisen logiikka (Wallin ym. 2015, 252). Aina ei välttämättä tarvitse pohtia tuottavatko vastaukset ainoastaan stereotypioita, vaan on oleellista tarkkailla mitä muuta aineistosta löytyy (Eskola & Eskola 1998). Tutkimukseni puitteissa näkemysten ja ajattelun logiikan tutkiminen on riittävää, sillä tavoitteenani on kartoittaa tapaustutkimuksenomaisesti ammattikoululaisnuorten keskuudessa vallitsevia ajattelutapoja ja käytössä olevia käsitteitä eikä niinkään yksittäisten opiskelijoiden tai opiskelijaryhmien suoria mielipiteitä. Eläytymismenetelmällä kuten muullakaan laadullisella tutkimuksella ei voida etsiä suoraan yleistettäviä totuuksia, vaan ilmiötä tutkitaan tietyssä paikassa ja ajassa.

5.3 Kehyskertomukset

Tässä tutkimuksessa käytettiin kolmea eri kehyskertomusta. Kehyskertomukset jaettiin vastaajille sattumanvaraisesti, joten jokaiseen tarinaan vastattiin jokaisessa ryhmässä. Kehyskertomukset olivat:

1. *Kuvittele, että juttelet maahanmuuttajataustaisen Yusufin kanssa. Yusufin mielestä suomalainen kulttuuri on hänen kotimaansa kulttuuria parempi. Eläydy tilanteeseen ja kerro, millaisilla asioilla Yusuf perustelee väitettään.*
2. *Kuvittele, että juttelet maahanmuuttajataustaisen Yusufin kanssa. Yusufin mielestä hänen kotimaansa kulttuuri on parempi kuin suomalainen kulttuuri. Eläydy tilanteeseen ja kerro millaisilla asioilla Yusuf perustelee väitettään.*
3. *Kuvittele, että juttelet suomalaisen Matin kanssa. Matin mielestä suomalainen kulttuuri on muita parempi. Eläydy tilanteeseen ja kerro, millaisilla asioilla Matti perustelee väitettään.*

Usein suositaan lyhyitä kehyskertomuksia, sillä pitkissä kehyskertomuksissa vastaajan huomio saattaa kohdistua eri asiaan kuin tutkija oli tarkoittanut (Eskola & Wallin 2015). Pysin suunnittelemaan kehyskertomukset siten, että niissä olisi nuorille tarpeeksi tarttumapintaa tarinan kirjoittamiselle, mutta kehyskertomus olisi samalla tarpeeksi niukka, jotta vastauksessa keskityttäisiin tutkimuksen kannalta oleellisiin asioihin. Jokaisessa kehyskertomuksessa on mukana vertaileva elementti. Vertailun vuoksi kehyskertomukset eivät ole aivan neutraaleja ja vertailuasema saattaa tuoda tarinoihin vastakkainasettelua, mutta samalla se pohjustaa ajatukselle useamman kulttuurin olemassaolosta. Vertaileva asema kyseistä aihetta tutkittaessa on siinä

mielessä oikeutettu, että, maahanmuuttoa ja monikulttuurisuutta ei esimerkiksi mediassa ja muussa yleisessä keskustelussa käsitellä silkkihansikkain (ks. luku 3.4) ja onkin mielenkiintoista nähdä, minkälaisia mielikuvia nuoret aiheesta tuottavat. Positiivisen ”parempi” -sanankäytön sanan ”huonompi” sijasta tarkoituksena on mahdollistaa myönteiset mielleyhtymät.

Kolmannen, Matista kertovan kehyskertomuksen tarkoituksena oli tuoda esille, millaisia kuvia suomalaisesta kulttuurista nuoret tuottavat, kun kulttuurien vertailija on suomalainen. Ovatko kulttuurin myönteiset piirteet erilaisia kuin silloin, kun Yusuf määrittelee niitä? Yusufin kulttuuri on kehyskertomuksissa jätetty tarkoituksella määrittelemättä, sillä en halunnut ohjata vastaajia liikaa. Lisäksi tiettyjen etnisten ryhmien perusteella muodostetuilla tutkimusasetelmilla saatetaan vahingossa vankentaa ryhmien rajoja ja ajatusta erilaisuudesta (Haikkola 2014, 88). On kuitenkin mahdollista, että jo suomalaisuuden mainitseminen tarinoissa edesauttaa erojen rakentumisessa. Viime aikoina eläytymismenetelmää käytettäessä on alettu kiinnittää huomiota kehyskertomuksen sukupuolen valintaan ja usein käytössä onkin sukupuolineutraali nimi (Eskola & Wallin 2015). Tutkimuksessani päädyin kuitenkin siihen, että henkilö, jonka tilanteeseen eläydytään, on geneerisellä nimellä varustettu mies. Tiesin etukäteen suurimman osan vastaajista olevan poikia, ja ajattelin, että heidän saattaisi olla helpompi asettua miespuolisen henkilön asemaan. Halusin myös tarjota nimen, jonka pohtimiseen ei tarvitsisi käyttää hirveästi aikaa.

Yleensä eläytymismenetelmää käytettäessä kehyskertomuksissa varioidaan tiettyä seikkaa. Tässä tutkimuksessa kyseistä kaavaa ei noudateta täysin eli kertomus, jossa Matti pitää muista kulttuureista enemmän kuin suomalaisesta, puuttuu kokonaan. Syitä on kaksi: ensinnäkin oletin vastaajajoukon olevan suurempi. Poissaolijoiden määrä oli tarinoiden keräämishetkellä suuri ja osa papereista palautui minulle tyhjänä. Jos kaikki olisivat olleet tunneilla paikalla ja kirjoittaneet vastaukset, olisin saanut lähes 80 tarinaa reilun 50 sijaan. Toisaalta, vaikka opiskelijoita olisi ollut neljälle kertomukselle tarpeeksi, kyseinen kehyskertomus olisi saattanut osoittautua liian haastavaksi lyhyessä ajassa tulkittavaksi ja pohdittavaksi.

Saaranen ja Eskola (2003, 150) mukaan eläytymismenetelmäkirjoituksissa ei yleensä aseteta painoarvoa taustatiedoille eli sille kuka kirjoittaja on ja miten tämä saattaa vaikuttaa vastaukseen, vaan keskitytään lähinnä ajattelun logiikkaan. He kuitenkin ehdottavat, että eläytymismenetelmää voisi kehittää nimenomaan ottamalla myös taustatiedot analyysiin mukaan, jotta aineisto olisi paremmin paikannettavissa. Näin, että taustakysymyksistä saattaisi aineiston analyysivaiheessa

olla hyötyä. Kertomuksen kirjoittamisen lisäksi opiskelijoiden tulikin kertoa ikänsä, sukupuolensa, koulutusalan ja vanhempiensa ammatit eläytymismenetelmälomakkeen kääntöpuolelle. Vaikka kerätty aineisto on pääosin fiktiivistä, vastaajien anonyymiyttä on hyvä suojella, varsinkin koska kaikki vastaajat eivät olleet täysi-ikäisiä. Näin ollen kategorisoin opiskelijoiden koulutusalan ja vanhempien ammatit. Ammattiopistojen toimipaikkoja ei myöskään esitetä, vaan puhutaan Tampereen alueen tai Pirkanmaan ammattiopistoista kokonaisuudessaan. Vastaajien anonyymius tullaan siis säilyttämään niin tarkasti kuin mahdollista. Vaikka tarkoituksenani oli alun perin vertailla kertomuksia taustamuuttujien perusteella, päädyin lopulta jättämään sen tekemättä, sillä kyseinen asetelma vaatisi tarkempaa tietoa nuorista ja mahdollisesti isomman aineiston. Lisäksi kirjoitukset olivat kovin lyhyitä, joten niissä ei välttämättä olisi tarttumapintaa huolelliselle vertailevalle analyysille. Pikaisen katsauksen perusteella vaikutti kuitenkin siltä, että taustatekijöillä ei ollut suurta vaikutusta kirjoituksessa ilmeneviin suhtautumisiin ja näkemyksiin.

5.4 Aineistonkeruu ja aineisto

Tutkimuksen aineistona on Pirkanmaan alueella opiskelevien ammatillista peruskoulutusta käyvien nuorten eläytymismenetelmällä kirjoitetut tarinat. Tarinat kerättiin äidinkielen tunneilla toukokuussa 2015 neljässä eri oppilaitoksessa ja viidessä eri ryhmässä. Aineiston hankkimista varten hankin tutkimusluvan kaupungilta. Alaikäisten opiskelijoiden vanhemmilta lupaa ei tarvinnut erikseen pyytää, sillä vastaukset kirjoitettiin anonyymisti ja tarinat saivat olla fiktiivisiä. Kävin itse keräämässä aineistoa neljässä ryhmässä ja eräs opettajista kirjoitutti tarinoita puolestani ohjeideni mukaan viidennessä ryhmässä. Käyttökelpoisia vastauksia kolmeen kehyskertomukseen kertyi yhteensä 53. Noin kymmeneen paperiin tarinaa ei ollut kirjoitettu tai ne oli sutattu yli ja muutama tarinoista oli käyttökelvoton, koska ne eivät liittyneet aiheeseen tai koin ne liian asiattomiksi. Joihinkin papereihin oli piirretty, mutta en analyysissani ottanut piirroksia huomioon. Eskolan (2001) mukaan eläytymismenetelmän otannan ei tarvitse olla kovin suuri, sillä 15–20 tarinan kohdalla aineisto on useissa tutkimuksissa alkanut saturoitua. Tässä tutkimuksessa jokaiseen tarinaan kertyi noin 16–18 käyttökelpoista vastausta ja aiheet alkoivat jo toistua. Aineiston määrän tarve riippuu toki vastausten luonteesta ja siitä saako niistä tutkimuksen kannalta ”irti” tarpeeksi (Eskola & Wallin 2015).

Vastaajat sain ottamalla yhteyttä ammattikoulujen äidinkielenopettajiin. En alun perin rajannut vastaajajoukon opiskelualaa, mutta lopulta kaikki vastanneet opiskelivat poikavaltaisella tekniikan

ja liikenteen alalla ja tarkemmin ottaen kävivät rakennus-, logistiikka- ja IT-puolen koulutuksia. Koen sen, että vastaajat opiskelivat samalla alalla hyväksi tutkimuksen kannalta, sillä pieni aineisto on kokonaisempi, kun ei ole tarvetta keskittyä eri alojen vertailuun. Vastaajien ikähaarukka oli 16-24 vuotta, mutta suurin osa vastaajista oli 16-18-vuotiaita, joista 16-vuotiaita oli 12, 17-vuotiaita 22 ja 18-vuotiaita 14. 53 vastaajassa oli 50 poikaa ja kolme tyttöä. En kuitenkaan päätenyt jättämään tyttöjen vastauksia pois, sillä ne eivät sisällöllisesti eronneet poikien kirjoituksista, vaikka olivatkin pari lausetta keskimääräistä tarinaa pidempiä. Luokissa oli tietojeni mukaan yhteensä kaksi selkeästi maahanmuuttajataustaista henkilöä. Toinen heistä oli saamieni kirjoitelmien perusteella luokassa, josta en itse kerännyt aineistoa ja toinen heistä hämmentyi aiheesta eikä halunnut osallistua tutkimukseen, jolloin hänen ei tietenkään tarvinnut. Minulla ei aineiston keruun jälkeen valitettavasti ollut mahdollisuutta keskustella kummastusta aiheuttaneesta tehtävänannosta nuoren kanssa. Eläytymismenetelmäkään ei siis metodina ole täysin eettisesti ongelmaton vaan siinäkin osallistuminen vaikuttaa vastaajaan (Eskola & Suoranta 1998, 117). Ennen varsinaista aineistonkeräystä pyysin paria testitarinaa samaan ikäluokkaan kuuluvilta pojilta. Vaikka kehyskertomusten testaaminen jäi suhteellisen vähälle, koin niiden olevan suhteellisen toimivia, sillä keskimäärin tarinat keskittyivät tutkimukseni kannalta olennaisiin aiheisiin.

Tarinat kirjoitettiin jakamalla paperille, jossa kehyskertomuksen lisäksi oli toisella puolella taustakysymykset. Aikaa kirjoittamiseen annettiin suurin piirtein 15 minuuttia ja kaikkineen opiskelijoiden aikaa meni noin 25 minuuttia. Osa vastaajista käytti kirjoittamiseen koko varatun ajan, osa sai tarinansa valmiiksi parissa minuutissa. Osa ei kirjoittanut papereihinsa mitään. Eläytymismenetelmää käytettäessä onkin mahdollista, että osa jättää vastaamatta (Eskola & Wallin 2015). Antamani aika oli kuitenkin selkeästi tarpeeksi pitkä. Kaikki kertomukset jäivät suhteellisen lyhyiksi ja joissakin on vain muutama sana. Osa tarinoista oli kuitenkin lähemmäs sivun mittaisia, joten keskimäärin tarinat ovat muutaman lauseen pituisia. Ohjeistuksessani pyrin painottamaan, että kyseessä on kirjoitelmamuotoinen tarina, jossa ei ole oikeaa vastausta ja johon voi kirjoittaa mitä ensimmäisenä tulee mieleen eikä vastauksen tarvitse olla oma perimmäinen mielipide. Annoin opiskelijoille mahdollisuuden kysyä, jos jokin tuntui epäselvältä, mutta toivoin, että

kysymyksiä ei huudeltaisi kaikille vaan osoitettaisiin suoraan minulle. Kysymyksiä aiheutti kuitenkin lähinnä se, mistä kulttuurista Yusuf on.

En osannut etukäteen ennakoida ryhmien reaktioita ja kohtaamisten luonnetta, vaikka aiemman kokemukseni perusteella odotin, että ryhmät saattaisivat olla viljejä ja tiesin, että en välttämättä osaa olla tarpeeksi luonteva nuorten keskuudessa. Opettajat olivat kuitenkin onnekseni mukana tilanteissa ja auttoivat tarvittaessa. Yhdessä ryhmässä ongelmat olivat suurempia kuin muissa ja pohdin pitkään, otanko kyseisen ryhmän tuotoksia mukaan tutkimukseen ollenkaan. Nuorten oli vaikea keskittyä kirjoittamiseen ja oppilaat huutelivat toisilleen sekä minulle ja opettajalle epäasialliseenkin sävyyn. Kirjoittaminen ei tässä ryhmässä tuntunut luonnistuvan: kaikki opiskelijat eivät pitäneet taustatarinaansa omana tietonaan ja saattoi olla, että kaikki eivät lukeneet omaa kehyskertomustaan huolella vaan mieluummin uskoivat naapurin kertomaa. Paikoin keskustelu oli asiatonta ja tämä luultavasi välittyi myös opiskelijoiden tuottamiin kirjoituksiin ja piirroksiin. En usko, että paperille päätyi aina itse harkittu tuotos, vaan ryhmän paine (tai toki mahdollisesti omat ajatukset) saivat osan ryhmästä lyömään asian leikiksi. Päädyin sisällyttämään kyseisen ryhmän analyysiin, sillä opettajan mukaan ryhmän käyttäytyminen oli sille tyypillistä, joskin ehkä liioiteltua. Nuorille vertaisryhmän asenteet ovat tärkeitä ajatusten ja käyttäytymisen muovaajia (esim. Mähönen 2011), ja vaikka kaikki saamani kirjoitukset eivät ole tyyli puhdasta eläytymismenetelmällä tuotettua aineistoa, kuvastavat ne kyseistä ryhmää siinä tilanteessa. Olenhan kiinnostunut nimenomaan ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien tavasta hahmottaa asiaa heidän omassa opiskelutarjossaan ja -ympäristössään. Tarinoista myös löytyy samankaltaisia ajatuksia kuin muiden ryhmien tuotoksista.

Keräämistilanteet vaihtelivat siis huomattavasti ryhmien välillä. En saanut ohjeistettua kaikkia ryhmiä täysin samalla tavalla eikä keräystilanne muutenkaan aina sujunut oppikirjamallien mukaan. Alun perin ajatuksenani oli mahdollistaa tarinoiden jatkokäyttö pyytämällä siihen lupa opiskelijoita, mutta koska jouduin elämään ryhmässä tilanteen mukaan ja toiveenani oli ennen kaikkea saada kerättyä kirjoitukset, kaikki eivät saaneet valmistelemaani pyyntöä aineiston

jatkokäytöstä luettavaksi samassa vaiheessa tai he eivät lukeneet sitä ollenkaan. Tästä syystä päätin olla antamatta aineistoa yhteiskunnallisen tietoarkiston käyttöön.

5.5 Aineiston analyysi

Aineiston analyysi toteutetaan teoriaohjaavan laadullisen sisällönanalyysin keinoin. Analyysi mukailee Tuomen ja Sarajärven (2002) esittämää teoriaohjaavaa sisällönanalyysia, jossa luokkien ja alaluokkien luomisen sijasta teemoittelen ja tyypittelen. Analyysini tekee teoriaohjaavaksi se, että olin perehtynyt aiheeseen jo ennen aineiston keräämistä, mutta aineiston saatuani muokkasin ja täydensin käyttämiäni teorioita Sisällönanalyysissä aineistoa voi tarkastella eritellen, tiivistäen ja yhtäläisyyksiä ja eroja etsien. Laadullisessa sisällönanalyysissä aineisto pilkotaan ensin pienempiin osiin, käsitteellistetään ja kasataan uudestaan kokonaisuudeksi, jolloin tarkoituksena on luoda hajanaisesta aineistosta kattava selkeä ja yhtenäinen kuva. Onnistunut analyysi lisää tutkimuksen informaatioarvoa. (Tuomi & Sarajärvi 2002.) Kuten eläytymismenetelmän perinteeseen kuuluu, kävin läpi aineiston sekä kokonaisuutena että erittelin tarinat kehyskertomusten mukaan ja etsin kunkin kehyskertomuksen alta toistuvia teemoja ja käsiteltyjä aiheita. Aineisto on siis analysoitu kahdesti, ensin koko aineiston tasolla ja sitten kehyskertomuksittain. Teemoittelu on yksi tyypillinen tapa analysoida eläytymismenetelmäaineistoa ja kehyskertomusten variaatiot toimivat syntyvien teemojen pohjana (Eskola & Suoranta 1998, 134). Vaikka jotkut vastaukset kuuluvat selkeästi vain yhden teeman alle, monesti yhdessä kirjoituksessa yhdistyy useampi esille tulleista teemoista.

Ensimmäisessä aineiston käsittelyn vaiheessa kirjoitin tarinat puhtaaksi ja luin niitä läpi sellaisenaan useaan kertaan. Sitten pelkistin aineiston pilkkomalla sen osiin: etsin tarinoista erilaisia tutkimuskysymyksiin liittyviä ilmauksia, väritin eri ilmauksia eri värein, listasin ne pelkistettyjen ilmausten alle ja laskin niiden esiintyvyyden. (Vrt. Tuomi & Sarajärvi 2002.) Analyysiyksikkönä olivat sekä yksittäiset sanat, että virkkeet tai niiden osat. Koodaamisella eli tässä tapauksessa värittämisellä pyritään selkiyttämään tarinoiden sisältöä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Tämän tarkoituksena on supistaa aineistoa helpommin käsiteltäviksi osiksi etsimällä toistuvia ilmaisuja ja ajatuksia. Tämän jälkeen etsin tarinoista yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia, joiden pohjalta ryhmittelin eri pelkistetyistä ilmauksista teemoja. Koska samassa tarinassa saattoi olla useampaan teemaan sopivia vastauksia, muodostin tarinatyyppejä vertailemalla syntyneitä teemoja muiden kehyskertomusvariaatioiden tuottamiin teemoihin sen

perusteella, miten maahanmuuttajien asemaa tarinoissa kuvattiin. Tyypit toistuvat jokaisessa kehyskertomuksessa kirjoitetuissa tarinoissa tavalla tai toisella. Samantapaista tyypittelyä teemoittelun sisällä on sovellettu eläytymismenetelmällä tehtyihin tutkimuksiin aikaisemminkin. Otinkin tyyppien ja teemojen esittämisen ja rakentamisen tavassa mallia Anna Wallinin (2012) pro gradu -tutkielmasta, jossa käytettiin eläytymismenetelmää sekä teemoittelua ja tyypittelyä liikuntamotivaation tutkimiseen. Tässä tutkimuksessa olen pyrkinyt muodostamaan Eskolan ja Suorannan (1998, 183) ohjein yhdistettyjä ja mahdollisimman yleisiä tyyppejä, jotka koostuvat mahdollisimman monissa tarinoissa mainituista seikoista. Koska kehyskertomukset tuottavat erilaisia variaatioita, aivan kaikki tyypit kaikkien kehyskertomusten alla eivät ole yhdistettyjä vaan mahdollisimman laajoja tyyppejä, jolloin tyypissä esiintyvät seikat eivät ole esiintyneet aineistossa kovin usein.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimustuloksissa esittelen teemojen avulla ensin koko aineistossa tuotettuja käsityksiä niin suomalaisuudesta ja suomalaisesta kulttuurista (alatutkimuskysymys 1) kuin maahanmuuttajista ja maahanmuuttajien oletetusta kulttuurista (alatutkimuskysymys 2). Kulttuurikuvausten lisäksi aineistosta muodostui tyyppejä, jotka kuvaavat tutkimuksen kohdejoukon näkemyksiä maahanmuuttajien asemasta Suomessa (alakysymys 3). Esittelen tyypit aineistossa esiintyvien teemojen avulla kehyskertomuksittain. Samankaltaista tyypittelyn sijoittelua on käytetty esimerkiksi Anna Wallinin (2012) pro gradu –tutkielmassa. Jokaisen kehyskertomuksen alta löytyi samankaltaisia tyyppejä, mutta kaikissa oli myös minkään tyyppin alle sopimattomia tarinoita, joista kerron luvun lopuksi. Koska kehyskertomusten luonne oli erilainen, tyyppejä esiintyy eri variaatioissa eri suhteessa.

6.1 Kulttuurimääritelmiä (alatutkimuskysymykset 1 ja 2)

Tässä luvussa tarkoitukseni on vastata alatutkimuskysymyksiin 1 ja 2 esittelemällä aineistosta löytyneitä nuorten opiskelijoiden tuottamia näkemyksiä suomalaisuudesta ja maahanmuuttajista Suomessa sekä pohjustaa rakentamaani tyypittelyä. Tämän luvun teemoittelu on tehty koko aineiston pohjalta enkä juuri erottele eri kehyskertomusten tarinoita toisistaan.

Kulttuurilla tarkoitetaan arkikielessä usein elämäntapaan, arvoihin, arjen käytäntöihin, perinteisiin ja yhteiskuntaan liittyviä asioita ja näin ollen kulttuurin voi ajatella määrittävän tapaa nähdä maailma. (Huttunen ym. 2005.) Monesti kulttuuri liitetään myös etnisyyteen. Kulttuuri sanana herätti nuorissa paljon ajatuksia ja he tulkitsivatkin sitä hyvin eri tavoin, mutta useimmiten se nähtiin edellä esitetyn määritelmän kaltaisena. Yhtäältä tarinoissa luodaan kuvaa monikulttuurisesta Suomesta käyttäen apuna julkisessa keskustelussa syntyneitä mielikuvia maahanmuuttajataustaisista ihmisistä ja heidän kulttuureistaan, mutta toisaalta tarinoissa luodaan kuvaa myös siitä mitä maassamme ja kulttuurissamme arvostetaan ja siitä, mikä voisi olla toisin. Vastauksista löytyneiden kulttuurikäsitteiden analysointi on merkityksellistä, sillä

tutkimustuloksena voidaan nähdä se, millaisena sekä suomalainen että maahanmuuttajien kulttuuri tarinoissa näyttäytyy ja miten sen koetaan määrittävän kuvitteellista Yusufia tai Mattia. Seuraavassa tuon teemoittelun keinoin esille teksteistä löytyneitä määritelmiä niin maahanmuuttajalle, tämän kulttuurille kuin suomalaisuudellekin.

Kuvauksia Suomesta ja suomalaisesta kulttuurista (Alatutkimuskysymys 1)

Suomalaista yhteiskuntaa ja kulttuuria kuvattiin tarinoissa runsaasti, ne olivat aiheena tavalla tai toisella 39 tarinassa. Olihan se esillä kaikkien kehyskertomuksissakin ja varmasti tutuin kulttuuriperinne opiskelijoille. Suomalaista kulttuuria kuvattiin niin yhteiskunnan ja sen olosuhteiden sekä instituutioiden kautta kuin arvojen, tapojen ja luonteenpiirteiden avulla. Olen koonnut alle (Taulukko 1) tarinoista löytyneitä suomalaisen kulttuurin kuvauksia, joita seuraavaksi erittelen ja avaam.

YHTEISKUNTA	Yhteiskunnan palvelut	Turvallisuus ja hyvinvointi
	terveydenhuolto, koulutus, taloudellinen tuki	ei sota, ei terrorismia helppo elää
ARVOT, TAVAT JA LUONNE	Tavat ja tottumukset	Yksilön suoja ja vapaus
	ruoka, uskonto, perinteet, alkoholi	kunnioitus, oma tila, vapaus, rentous
	Kansan luonteenlaatu	Tasa-arvo ja suvaitsevaisuus
	epäsosiaalisuus, jurous	sukupuolten samanarvoisuus, syrjimättömyys

TAULUKKO 1. Suomalaisen kulttuurin ja yhteiskunnan kuvauksia

Taulukon 1 esittämällä tavalla suomalaisen kulttuurin yhteiskunnallisiin kuvauksiin kuuluivat yhteiskunnan palveluiden, työn ja toimeentulon sekä turvallisuuden ja hyvinvoinnin kuvaaminen. Arvoista, tavoista ja luonteenpiirteistä kerrottiin tapojen ja tottumusten, yksilönsuojan ja yksilön vapauden, kansan luonteenlaadun sekä tasa-arvon ja suvaitsevaisuuden teemojen kautta. Suomalaisesta kulttuurista ja yhteiskunnasta kerrottiin usein vertaamalla sitä Yusufin kotimaan kuvitteelliseen kulttuuriin tai yhteiskuntaan, mikä varmasti vaikuttaa siihen millaisia asioita

suomalaisuudesta ja Suomesta nostettiin esille. Onkin tärkeää pitää tämä näkökulma mielessä tulkittaessa tarinoita.

Tarinoissa suomalaisuus liitettiin usein yhteiskuntaan ja sen tarjoamaan tukiverkoston. Yhteiskunnan palveluista nousivat useimmiten esille terveydenhuolto, koulutus ja yhteiskunnan tarjoama taloudellinen tuki. Näistä aiheista keskusteltiin varsinkin Yusufin määritellessä suomalaista kulttuuria, mutta ne tulivat esille myös Matista kertovissa tarinoissa. Sekä Matti että Yusuf arvostivat suomalaista ilmaista tai halpaa terveydenhuoltoa ja koulutusta:

Terveydenhuoltoon satsataan ja terveydenhuolto, hammaslääkäri ja kouluterveyden huolto on ilmaista. --- Täällä [Suomessa] painostetaan valtion osalta kouluun, joten se on ilmaista, opiskelua myöten. (12)

Yhteiskunnan tarjoama taloudellinen tuki tuli esille usein, mutta se ei aina saanut yhtä positiivista kohtelua kuin ilmainen koulutus ja terveydenhoito, vaan sosiaalietuuksien jakamisen tapa koettiin välillä eriarvoistavana. Nimenomaan Kela tuen tarjoajana mainittiin tällaisissa tarinoissa usein:

Täällä on helppo löytää töitä ja jos ei kaikesta huolimatta saa töitä, niin Kela hoitaa asian. -----Maahanmuuttajallakaan ei ole huolia, sillä Kela maksaa heille kaiken, joten heidän ei tarvitse yrittääkään päästä töihin. (39)

Suomea pidettiin tarinoissa hyvänä maana, jossa on turvallista ja helppoa elää ja olla. Turvallisuus tuli esille sodan ja terrorismin puutteena ja rikollisuuden vähäisyytenä. Suomalainen *kulttuuri on rehtiä*” (16) ja niitäkin, jotka eivät ansaitsisi hyvää kohtelua, kohdellaan jopa hieman liian hyvin: *”Vankilakin on Suomessa kuin hotelli, joten ei tarvitse huolehtia, jos olet murhaaja tai vaikkapa veronkiertäjä”* (39). Turvallisuus ja hyvinvointi saattavat siis olla välillä jopa liiallisia. Toisaalta tarinoissa muistettiin, että Suomikaan ei ole lintukoto vaan täällä on ongelmia siinä missä muuallakin.

Suomalaiset tavat ja tottumukset, joista usein kerrottiin suhteessa muihin kulttuureihin, näyttäytyivät tarinoissa usein hyvinä tai sitten niihin suhtauduttiin huumorilla suomalaisen yhteinäiskulttuurin hengessä (vrt. Suurpää 2005). Tavat tulivat usein esille sivuhuomautuksena tai sitten tarinoissa, joiden pääasiallinen sisältö oli nimenomaan eri kulttuuriset mieltymykset. Ruoasta kerrottiin muutamassa tarinassa: grilliltä käytiin hakemassa makkaraperunat, uskonto ei suomalaisessa kulttuurissa juuri vaikuta syömiseen eikä ruisleipää juuri saa muualta. Tavoista ja perinteistä sauna mainittiin useampaan kertaan, mutta kertomuksissa vilahti myös mökkeily, joulupukki ja jääkiekko. Alkoholista suomalaisten juomana kirjoitettiin pariin otteeseen: juoma

muun muassa helpottaa tutustumista jäyhiin kanssasomalaisiin ja *”pahana päivänä voi vetää kännit”* (2). Kuten edellisestä esimerkistä voi huomata, tarinoissa kirjoitettiin myös suomalaisuuteen liitetystä luonteenpiirteistä, joista useimmin mainittiin epäsosiaalisuus ja yleinen jurous. Maahanmuuttajia myös saatetaan tuijottaa kuin *”avaruusolentoja”* (56) eivätkä suomalaiset muista käyttää kohteliaisuuksia. Tällaiset seikat saattavat tehdä varsinkin erilaiseen keskustelukulttuuriin tottuneiden maahanmuuttajien elämän hankalammaksi.

Vaikka mainitut luonteenpiirteet olivat useimmiten hieman kielteisiä, tarinoissa nostettiin esiin useita suomalaisia arvoja ja niitä pidettiin tärkeinä. Yksilönsuoja ja yksilön vapaus olla oma itsensä ja valita oma polkunsä ovat suomalaisille keskeisiä asioita. Nämä tulivat esille tarinoissa, joissa puhuttiin uskonnosta, kunnioituksesta, omasta tilasta sekä kulttuurin vapaudesta ja rentoudesta. Suomalainen kulttuuri on tarinoiden mukaan hyvää, sillä perinteet eivät rajoita eikä elämä ei ole yhtä uskontopainotteista kuin Yusufin kotimaassa eikä *”uskontoa ei hierota naamaan”* (48). Suomessa myös *”kunnioitetaan muita”* (1) ja *”annetaan ihmisten olla omissa oloissaan”* (2). Suomalaisesta kulttuurista kerrotaan tarinoissa myös tasa-arvon ja suvaitsevaisuuden (tai sen puutteen kautta). Useimmiten suvaitsevaisuudesta kirjoitetaan positiiviseen sävyyn: Suomessa hyväksytään tarinoiden mukaan erilaisuus eikä syrjintää juuri tapahdu. Suomalaisten kerrotaan olevan *”vanhoja lukuunottamatta suvaitsevaisempia”* (48) ja eläminen onkin täällä helpompaa, koska ihmiset saavat olla sellaisia kuin haluavat. Tasa-arvoisuudesta kerrotaan tarinoissa niin sukupuolten kuin ylipäänsä ihmisten samanarvoisuuden näkökulmista.

Kootusti voisi sanoa, että suomalainen kulttuuri on tarinoissa yksilöllisine ja länsimaisine, mutta tasavertaisine arvoineen sekä hyvinvointiyhteiskunnan palveluineen lähes vertaansa vailla. Palvelut kuitenkin ovat välillä jopa liiallisia ja rahaa kohdistetaan välillä väärille ihmisille. Suomalaisuuteen kuuluu myös monia erilaisia perinteitä, joita voi arvostaa. Toisaalta suomalainen jäyhyys ja epäsosiaalisuus ei aina miellytä, vaikkakin nämä kyseiset piirteet saattavat edesauttaa rauhallisuutta ja yksityisyyttä.

Kuvauksia maahanmuuttajista ja heidän kulttuureistaan (Alatutkimuskysymys 2)

Kulttuurien eroja ymmärretään tarinoissa sekä pieninä tapoja ja tottumuksia koskevinä eroina että perustavanlaatuisesti erilaisina tapoina elää. Vaikka toisen maan kulttuuria ja yhteiskuntaa kuvataan useimmiten kertomalla suomalaisesta yhteiskunnasta, välillä tarinoissa kuvaillaan myös

Yusufin kotimaan kulttuuria itsessään. Tarinat olivat usein etnosentrisiä (mm. Korhonen 2013) eli niissä katsottiin Yusufin tilannetta suomalaisesta – joka tässä oletetaan omaksi – kulttuurista käsin. Kuvaukset eivät ole yhtä selkeitä kuin suomalaisen kulttuurin piirteistä kertovat tarinat. Yusufin kulttuuria kuvattiin suoraan 15 tarinassa 53:stä. Samoin kuin suomalaista kulttuuria, myös Yusufin kulttuuria kuvattiin yhteiskunnan sekä arvojen, tapojen ja luonteenpiirteiden avulla (taulukko 2). Jälkimmäisiin luetaan ihmisten välittömyys ja suvaitsevaisuus, tapakulttuuri sekä perheet ja sukupuoliroolit. Yhteiskuntaa kuvailtaessa puolestaan tuotiin esiin yhteiskunnallinen tilanne Yusufin kotimaassa ja toimeentulo.

YHTEISKUNTA	Yhteiskunnan tila	Toimeentulo	
	sota, rauhattomuus, pakolaisuus?	arvostus Suomen järjestelmää kohtaan, ristiriitaisia näkemyksiä	
ARVOT, TAVAT JA LUONNE	Perhe ja sukupuoli	Tapakulttuuri	Välittömyys
	yhteisöllisyys, naisten epätasa-arvo	ruoka, urheilu, nähtävyydet	ystävällisyys, avoimuus, sosiaalisuus, suvaitsevaisuus

TAULUKKO 2. Maahanmuuttaja ja tämän kulttuuri tarinoissa

Yusufin kotimaan ihmiset kuvattiin usein välittömiksi ja suvaitseviksi: He ovat ystävällisiä, avoimia ja ylipäänsä sosiaalisia ainakin verrattuna suomalaisiin. Kulttuuriin kuuluu myös tuttavallisuus ja vieraiden kanssa juttelu: *”ihmiset ovat paljon avoimimpia ja iloisempia toisilleen. Melkein kaikki vaan tulee tervehtimään ja juttelemaan vaikkei ois aiemmin tavannutkaan.”* (4) Yusufin kotimaata kuvailtiin myös monikulttuurisemmaksi ja sitä myötä asenneilmapiiiriä suvaitsevammaksi kuin Suomessa, jossa toisia kulttuureita kohtaan ei aina olla kovin suvaitsevaisia.

Perhe- ja sukupuolirooleja käsiteltiin tarinoissa jonkin verran. Yhdessä tarinassa tuotiin esille perheen ja suvun läheisyys. Toisaalta muutamassa tarinassa kerrotaan naissukupuolen epätasa-arvoisuudesta; naisen tehtävänä on ruoanlaitto ja tämän tulisi olla alisteisessa asemassa mieheen nähden varsinkin työelämässä:

naisia pitäisi alistaa enemmän ja antaa vähemmän mahdollisuuksia työ-elämään, koska miehet ovat ylempiä arvoisia työelämässä. Hänen mielestään naisten pitäisi pitää huntua ja mustaa kaapua päällensä, jotta heitä ei esinesteitä tai raiskata. (29)

Myös Yusufin kotimaan yhteiskunnallisesta tilanteesta kirjoitettiin. Vaikka vain muutamassa tarinassa mainitaan Yusufin kotimaa nimeltä (mm. Irak, Etelä-Afrikka ja Kosovo), maan sotaisuus ja rauhattomuus sijoittavat sen tiettyyn maantieteelliseen ja taloudelliseen kontekstiin. Maassa saattoi myös olla huonot olosuhteet eikä maata koettu yhtä vapaaksi kuin Suomea. Myös uskonto rajoitti vapautta. Koska Yusuf usein vastauksissa arvostaa suomalaisen yhteiskunnan toimivuutta, parempaa elintasoa ja turvallisuutta, voisi kuvitella, että vastaajat mielsivät Yusufin olevan etnisyydeltään jotain muuta kuin länsimaalainen ja kotoisin Suomea vähemmän kehittyneestä ja turvattomammasta maasta. Mahdollisesti olosuhteista, jotka täyttävät pakolaisuuden vaatimukset. Sanaa pakolainen ei kuitenkaan käytetty kertomuksissa. Yusuf ei myöskään aina tullut Suomeen turvaan. Esimerkiksi yhdessä tarinassa pohdittiin syitä sille, miksi Yusuf pitää suomalaisesta kulttuurista. Tämä saattoi tulla joko sotaisasta Lähi-idän maasta ja kokee olonsa Suomessa turvallisiksi, mutta hänen kotimaansa saattoi yhtä hyvin olla Yhdysvallat *”jossa häntä on kiusattu paljon ja sen jälkeen muuttanut Suomeen, jonka jälkeen kiusaaminen on loppunut”* (49).

Kaikissa tarinoissa Suomen tilanne ei ollut itsestään selvästi parempi. Esimerkiksi eräässä kertomuksessa Yusufin kotimaa oli vapaampi, sillä virkavalta ei puutu tekemisiin. Yhdessä tarinassa Yusuf löysi helpommin töitä ja tuli paremmin taloudellisesti toimeen omassa maassaan, kun verojakaan ei ollut. Toisaalta kolmannessa tarinassa taas Suomessa tuli toimeen paremmin kuin entisessä kotimaassa. Myös kevyempiä tapoihin ja tottumuksiin liittyviä asioita kirjoituksissa mainittiin. Kahdesti tuli esille, se että muualla ei alkoholia kuluteta niin runsaasti kuin Suomessa. Mainintoja tuli myös nähtävyyksien, urheilulajien ja syömistottumusten eroista: *Te suomalaiset pidätte jääkiekosta ja minä en. Minun maassani pidetään enemmän tenniksestä.* (8)

Kuvaukset maahanmuuttajan kulttuurista ja yhteiskunnasta erosivat toisistaan usein paljonkin; joskus Suomi oli turvasatama, jonne tultiin turvattomasta ja köyhästä paikasta, mutta välillä kotimaassa olisi tullut toimeen paremmin. Muiden kulttuurien edustajia pidettiin tarinoissa suomalaisia avoimempina, ystävällisempinä ja suvaitsevaisempina.

6.2 Maahanmuuttajan asema Suomessa (alatutkimuskysymys 3)

Se minkälaiseksi suomalaisuus ja maahanmuuttaja kulttuureineen rakennetaan, kertoo myös siitä, millaiseksi maahanmuuttajien paikka ja asema koetaan yhteiskunnassa. Aihetta käsiteltiin kaikkien kehyskertomusten alla. Kaikissa kertomusvariaatiossa esiintyy kolmen tyyppisiä tarinoita, jotka

kuvaavat maahanmuuttajan paikkaa eli sitä, millä tavalla maahanmuuttajan asema rakentuu suhteessa suomalaisuuteen ja toisinpäin. Tarinatyyppit ovat **maahanmuuttaja hyvinvointiyhteiskunnasta hyötyjänä, suomalaisten ihanteiden, arvojen ja tapojen paremmuus** verrattuna maahanmuuttajien vastaaviin sekä huomio siitä, että **Suomessakaan ei aina ole täydellistä** kantaväestön, saati sitten maahanmuuttajien kannalta. Seuraavaksi käyn läpi taulukossa 3 (alla) esiteltyjä tyyppisiä teemojen kautta kehyskertomuksittain.

	Yusuf pitää suomalaisesta kulttuurista enemmän	Yusuf pitää oman kotimaansa kulttuurista enemmän	Matti pitää suomalaisesta kulttuurista enemmän
Maahanmuuttajat suomalaisesta yhteiskunnasta hyötyjinä	helppo toimeentulo – työ, sosiaalitoimisto tai Kela hyvinvointiyhteiskunnan palvelut	hyötyjällä ei oikeutta valittaa saamastaan kohtelusta	liian hyvä sosiaaliturva maahanmuuttajat vievät työpaikat
Suomalaisten ihanteiden, arvojen ja tapojen paremmuus	turvallisuus ja väkivallattomuus pohjoismaiset arvot, kuten vapaus ja tasa-arvo	suomalaisuus on parempaa maahanmuuttajan kulttuuri uhkaa länsimaalaisia arvoja	pohjoismaiset arvot kulttuurin tuttuus – helppous, vapaus toteuttaa itseään
Suomessakaan ei ole kaikki hyvin	yhteiskunnan avunanto kohdistuu väärin	suomalaisten sulkeutuneisuus ja epäsosiaalisuus sopeutuminen vaikeaa liiallinen alkoholinkäyttö	liiallinen alkoholinkäyttö Suomessa ongelmia siinä missä muuallakin

TAULUKKO 3. Maahanmuuttajien asema ja paikka suomalaisessa yhteiskunnassa

Kehyskertomus 1: Yusufin mielestä suomalainen kulttuuri on parempi

Kun Yusuf pitää suomalaista kulttuuria omaa kulttuuriaan parempana, tarinat, joita on yhteensä 18, ovat huomattavasti yhdenmukaisempia kuin muiden kehyskertomusten vastaukset. Tämä johtunee siitä, että oman kulttuurin paremmuutta on helpompi perustella sen tuttuuden vuoksi.

Tarinoissa painottuu yhteiskunnan ja kulttuurin linkittäminen yhdeksi ja samaksi sekä suomalaisuuteen liitetyt arvot.

Useimmin tarinoissa esiintyvät tyyppi on **suomalaisten ihanteiden, arvojen ja tapojen paremmuus** verrattuna Yusufin kulttuuriin. Kuudessa 18 tarinasta suomalaisen yhteiskunnan turvallisuus ja väkivallattomuus verrattuna Yusufin omaan maahan oli tekijänä suomalaisen kulttuurin paremmuudelle. Tarinoiden mukaan Suomessa ei ole terrorin tai sodan jatkuvaa uhkaa toisin kuin Yusufin kotimaassa, sillä *”Täällä [Suomessa] ei sodita kokoajan ja ihmiset elävät sovussa”* (12). Viidessä 18 tarinasta suomalaisen kulttuurin paremmuutta perusteltiin länsimaisilla ja pohjoismaisilla perusarvoilla, joita olivat vapaus, tasa-arvo sekä mahdollisuus toteuttaa itseään haluamalla tavalla ilman, että toiset puuttuvat tekemisiin: *”Suomen kulttuuri on parempi, sillä -- ihmiset yleisesti jättävät toisensa rauhaan”* (48). Toisten rauhaan jättämisen voi myös ajatella viitteeksi suomalaisen kansanluonteeseen usein liitetystä vaiteliaisuudesta (vrt. Helkama 2015). Tasa-arvona ajateltiin naisten ja miesten välistä sekä ylipäänsä erilaisuuden ymmärtämiseen liittyvää tasa-arvoa ja samanarvoisuutta. Yusuf on kolmessa tarinassa tyytyväinen siihen, että uskonto ei Suomessa näyttele arkielämässä suurta osaa eikä rajoita vapautta. Yusufin kotimaan mahdollinen uskonnollisuus siis näyttäytyy elämää rajoittavana tekijänä, joka yhdistyy muihin toisen kulttuurin rajoittavuuden piirteisiin: *Suomalaisessa kulttuurissa on hienoa, kun saa olla ja mennä vapaasti ja syödäkin mitä vaan koska uskonnon asiat ei yleensä ole tiellä* (6). Myös suomalaiseen tapakulttuuriin liittyvät asiat saivat Yusufin pitämään suomalaisesta kulttuurista.

Maahanmuuttajat näyttäytyivät tarinoissa myös **hyvinvointiyhteiskunnan hyödyntäjinä**. Esimerkiksi erään tarinan mukaan suomalaisen kulttuurin paremmuutta ajaa se, että *”Suomi tarjoaa maahanmuuttajille hyvät oltavat”* (13). Varsinkin hyvä ja vaivaton toimeentulo on tärkeää: *”Yusuf saa sossulta massii”* (24). Siihen kuuluvat yhteiskunnan takaamat palvelut ja hyvä elintaso silloinkin, kun työtä ei löydy sekä paremmat työllistymismahdollisuudet. Edellä mainitut seikat mainitaan suhteellisen usein, seitsemässä 17 tarinasta. Suomessa on positiivista se, että toimeentulo on Kelan ja sosiaalitoimiston avulla taattu, vaikka työtä ei saisi tai edes haluaisi. Suomalaisessa monikulttuurisuudessa viranomaisilla onkin suuri rooli kotoutumisessa ja erilaisten

toimintamallien suunnittelussa (Harinen & Suurpää 2003). Tarinoiden mukaan maahanmuuttajat saattavat jopa saada etuuksia, jotka eivät suomalaisille kuulu:

Jotkut maahan muuttajat saattavat saada enemmän kuin työssä käyvät suomalaiset. Heille autokoulut on ilmaisia, heillä voi olla enemmän rahaa, kun perus suomalaisella. (28)

Toimeentulon lisäksi suomalainen yhteiskunta tarjoaa maahanmuuttajille myös muita palveluita, kuten ilmaista koulutusta ja halpaa terveydenhuoltoa. Työpaikka löytyy useimmiten myös helpommin ja palkkakin on parempaa kuin Yusufin kotimaassa. Työmuotona kebabin tekeminen on mainittu erikseen kahdessa tarinassa ja siivoaminen yhdessä.

Kaikissa tarinoissa **Suomessakaan ei ole aina täydellistä** eikä maa näyttäydy optimaalisena paikkana elää, koska yhteiskunnan apu ei mene sinne, minne sen kuuluisi. Kuten aiemmin selvisi, maahanmuuttajien koettiin tarinoissa saavan erityiskohtelua. Eräässä tarinassa kuitenkin todettiin Yusufin olevan väärässä kokiessaan suomalaisen kulttuurin paremmaksi, sillä Suomessa asiat eivät ole taloudellisesti kovin hyvin eikä yhteiskunta auta niitä, jotka oikeasti ansaitisivat tukea esimerkiksi opintojensa rahoittamiseen:

valtion raha asiat menee päin helvettiä ja omat rahat annetaan kreikkaan ja muille persaukisille. Työttömät saa nauttia kotona ihan hyvästä rahasta joka otetaan työntekijöiltä. Ja kela tukee huonosti koulun käyntiä, jos vanhemmat on perus töissä. (35)

Kehyskertomus 2: Yusufin mielestä kotimaan kulttuuri on parempi

Niissä 18 tarinassa, joissa Yusuf piti kotimaansa kulttuuria suomalaista kulttuuria parempana, keskeisiä teemoja ei ollut yhtä helppo löytää kuin kirjoituksissa, joissa Yusuf piti suomalaista kulttuuria parempana, vaan vastaukset olivat aiheiltaan hajanaisempia. Tämä saattaa johtua vaikeudesta kuvailla nimeämätöntä, vierasta kulttuuria. Kyseisen kehyskertomuksen alle kirjoitetut tarinat olivat keskimäärin asiattomampia ja muita tarinoita negatiivisempia suhteessa muihin kulttuureihin. Toisaalta näissä tarinoissa tuotiin esiin myös muiden kulttuurien hyviä puolia suhteessa suomalaiseen kulttuuriin enemmän kuin muissa tarinatyypeissä.

Varmasti jo kehyskertomuksen muotoilun vuoksi tähän variaatioon tuli muita enemmän tarinoita, joissa **Suomessakaan kaikki asiat eivät ole hyvin**. Useimmiten syynä sille, että kertomusten Yusuf koki kotimaansa kulttuurin suomalaista parempana, oli suomalaisten sulkeutuneisuus tai

rasistisuus. Kuudessa 18 tarinasta mainittiin Yusufin kotimaan asukkaiden kommunikoivampi ja avoimempi luonne, mikä tekee kanssakäymisen miellyttävämmäksi ja helpommaksi. Asia tuotiin esille usein kertomalla nimenomaan suomalaisten epäsosiaalisuudesta: *”suomalaiset ovat hänen mielestä liian hiljaisia ja epäkohteliaita ja myös vähän rasistisia”*. (10) ja *”Suomessa ei aina tervehditä tai kiitetä, myöskään Suomessa ei harrasteta paljon small-talkia”* (44). Aiemmassa tutkimuksessa on tullut esille median taipumus keskittää maahanmuuttajien kritiikki suomalaisuutta kohtaan koskemaan nimenomaan suomalaisten juroutta ja hiljaisuutta eikä niinkään maahanmuuttajien yhteiskunnassa kohtaamia ongelmia (Horsti 2005). Toisaalta suomalaisnuoret itsekin kokevat suomalaiset ujoina ulkomaalaisiin verrattuna (Tolonen 2002, 257). Näyttää siltä, että myös tämän tutkimuksen vastauksissa toistuu samantapainen kaava. Kolmessa tarinassa 19:sta suomalaisen kulttuurin ja yhteiskunnan puutteita lähestytään siten, että Suomeen saattaa olla vaikea sopeutua. Maasta on ulkomaalaisen myös vaikea löytää työtä tai opiskelupaikkaa ja kielen oppiminenkin saattaa olla ongelmallista:

Suomessa ei saa hänen mukaan tarpeeksi turvaa elämiseen ja maahanmuuttajana on hänen mukaan vähän vaikea sopeutua suomalaiseen kulttuuriin uutena, kun ei osaa kieltä ja kieltä opetetaan todella vähän ja sitten pitäisi osata elää täällä. (10)

Lisäksi kahdessa tarinassa tuodaan esille suomalaisten liiallinen alkoholinkäyttö. Kahdesti mainitaan Suomen valtion velka, jonka tarinoissa oletetaan olevan suurempi Suomessa kuin Yusufin kotimaassa: *Yusuf perusteli, että heidän maassaan velat eivät olleet yhtä korkeat ... Alkoholია ei käytetä heidän maassaan hirveästi toisin kuin meillä.* (53)

Kuudessa tarinassa 18:sta tuodaan selkeästi esille, että Yusuf ei ole väitteessään oikeassa. Tätä perusteltiin useimmiten **suomalaisten arvojen paremmuudella**, usein perusteluksi riitti pelkkä suomalaisuus. Yhdessä näistä tarinoista kiellettiin suomalaisuuteen usein liitetty negatiivisuus ja vaikka tarinassa mainittiin, että kulttuuria ei saisi tuomita syntymäpaikan perusteella, leimattiin Yusufin kulttuuri tietynlaiseksi tuomalla esille tämän kotimaata vaivaavat ongelmat:

Suomalaisista saa usein sellatteen kuvan, että me oltaisiin negatiivisia ja rasistisia, mutta näin ei ole. Kulttuuri on kaikilla erilainen ja sitä ei saisi arvioida suvun perusteella. Sellaisen kuvan saan Yusufista että hän on kateellinen Suomen vapaudelle ja isänmaallisuudelle. Jotkin maat eivät ole yhtä vapaita. (47)

Näistä tarinoista löytyvät myös asiattomimmat tarinat, joissa kirjoittaja perusteli suomalaisen kulttuurin paremmuutta sillä, että Suomi on Suomi ja joissa maahanmuuttajaa saatettiin verrata esimerkiksi apinaan, koska tämä ei pitänyt suomalaisesta kulttuurista. Välillä väitteeseen kietoutuu

myös **maahanmuuttaja yhteiskunnasta hyötyjänä**. Osassa näistä tarinoista ilmenee, että Yusufilla ei muualta tulleen ole oikeutta arvostella suomalaista kulttuuria, varsinkaan jos tämä nauttii sosiaalietuksista: *”Yusuf on muuttanut tähän maahan ja voi muuttaa takaisin, jos ei kelpaa tai jäädä nauttimaan Kelan etuuksista”*. (9) Toisaalta eräissä tarinassa tulee esiin asian kääntöpuoli ja median vaikutus mielipiteisiin:

Myös Suomessa media antaa sellaisen kuvan, että jokainen maahanmuuttaja tulee Suomeen vain laiskottelemaan ja elämään valtion kustannuksella. Vaikka tämä saattaakin olla totta joissain tapauksissa, niin ei se kaikissa ole näin. (44)

Luulenkin, että puhuttaessa suomalaisesta kulttuurista maahanmuuton kontekstissa yhtenä syynä yhteiskunnan tuottamien palvelujen määrään nuorten kirjoittamissa tarinoissa on nimenomaan se, mistä ja miten uutisoidaan (vrt. Rastas 2009). Tästä aiheesta lisää tutkimuksen johtopäätöksissä.

Suomalaisten ihanteiden, arvojen ja tapojen paremmuus tuli tarinoissa esille myös, kun kerrottiin Yusufin kotimaan kulttuurin arvoista, joita Yusuf itse piti parempana, mutta jotka sotivat länsimaalaisia arvoja vastaan. Tällaisia tarinoita oli kaksi eivätkä ne muodosta suurta osaa aineistosta, mutta ne tuovat esille maahanmuuttajiin ja Suomen monikulttuuristumiseen julkisessa keskustelussa liitettyjä uhkakuvia, joissa pelätään muun muassa maahanmuuton lisäävän väkivaltaa, Islamin levittäytymistä Suomeen tai muuten suomalaisen kulttuurin haurastumista (esim. Jaakkola 2009 ja 2005). Tarinoissa Yusuf ei suostunut toimimaan Suomalaisen yhteiskunnan vaatimalla tavalla vaan toteutti omaa kulttuuriaan, ja sai siitä maksaa:

Yusuf tuli puhumaan mulle kulttuuristansa. Minä sanoin ”maassa maan tavalla”. Yusuf tappoi naisen ja Yusuf karkoitettiin takaisin sinne, mistä tulikin. Media uutisoi tapauksesta ja suomalaiset olivat tyytyväisiä, koska kaikki maahanmuuttajat, jotka olivat tehneet vakavan rikoksen karkoitettiin. (41)

Kuten ilmeisesti edellisessä tarinassa, etnisyys nähdään muulloinkin monesti luonnollisena ilmiönä, jolla voidaan selittää toisia ilmiöitä. Muun muassa maahanmuuttajan käytöstä voi perustella vedoten tämän etnisyyteen tai maailmalla tapahtuvia poliittisia ristiriitoja voidaan selittää johtuvan kulttuurien eroista. (Huttunen 2005, 120.)

Kootusti Yusuf pitää kotimaansa kulttuurista enemmän ihmisten avoimemman luonteen vuoksi. Suomeen on myös välillä vaikea sopeutua. Toisaalta Yusuf noudattaa sellaisia arvoja, joita Suomeen ei kaivata. Yusufin kotimaan kulttuurin paremmuus liittyy tarinoissa siis olennaisemmin ainakin tarinoiden lukumäärän perusteella suomalaiseen kansanluonteeseen kuin yhteiskunnassa

esiintyviin ongelmiin, vaikka niitäkin tarinoissa esiintyi. Kyseinen tapa käsitellä maahanmuuttajuutta ja suomalaisuutta varsinkin mediassa onkin saanut vahvistusta myös tutkimuksessa.

Kehyskertomus 3: Matin mielestä suomalainen kulttuuri on parempi

Suomalaisen kulttuurin paremmuutta ja ylipäänsä suomalaista kulttuuria kuvataan Matista kertovissa 17 tarinassa useilla tavoilla. Se esitetään tarinoissa pääosin positiivisessa valossa, mutta joukossa on myös kielteisesti sävyttyneitä tarinoita. Osassa tarinoista suomalaista kulttuuria verrataan muihin kulttuuriltaan selkeästi erilaisiin yhteisöihin ja yhteiskuntiin, osassa taas tuodaan esille suomalaisen kulttuurin erityispiirteitä. Näissä tarinoissa omalaatuista on niiden leikittelevä sävy suomalaisuuden stereotyyppisistä puolista.

Suomalaisten ihanteiden, arvojen ja tapojen paremmuudesta kerrottiin Matista kertovissa tarinoissa oletetustikin eniten. Se tuli esille puhuttaessa pohjoismaisista arvoista, suomalaisen kulttuurin tuttuudesta ja suomalaisista tavoista sekä tottumuksista. Tarinoissa Matti pitää suomalaisesta kulttuurista enemmän kuin muista, sillä se edustaa perimmäisiä pohjoismaisia tai länsimaalaisia arvoja ja tapoja toimia. Toimiva hyvinvointiyhteiskunta, hyvät oltavat, tasavertaisuus, suvaitsevaisuus, vapaus sekä turvallisuus ja rauhallisuus tulivat esille yhteensä kahdeksassa tarinassa kahdeksastatoista. Tasavertaisuus tuli esille yleisenä hyväksyntänä:

-- suomalainen kulttuuri on hyvä, koska täällä kaikki ihmiset on samanarvoisia ja kaikki erilaisetkin ihmiset otetaan hyvin vastaan. Naiset ovat samanarvoisia, kuin miehet. (15)

Matti koki suomalaisen kulttuurin paremmaksi myös sen tuttuuden vuoksi. Vaikka tuttuutta ei sanana varsinaisesti mainittu, tuli teema esille puhuttaessa kulttuurin helppoudesta, vapaudesta olla sellainen kuin haluaa ja elää kuten parhaaksi näkee ja kulttuurin rikkaudesta. Tällaisia näkökulmia tuli esille yhteensä yhdeksässä tarinassa 17:sta. Kuten yhdessä tarinassa mainittiin, täällä *"annetaan ihmisten olla semmoisia kuin haluavat"* (15). Vapaudella saatettiin tarkoittaa joko yksilöllistä kulttuuria ja lupaa olla sellainen kuin haluaa tai sitten vapaus käsitettiin sodattomuutena

ja rauhana. Edellä mainitut seikat kielivät siitä, että Matti tietää millaista suomalainen kulttuuri on ja kuinka siinä pärjää mahdollisimman hyvin.

Toisen kulttuurin edustajia pidetään usein enemmän kulttuurinsa vankeina kuin oman kulttuurin piirissä eläviä (esim. Souto ym. 2005). Esitetyt kuvailemisen tavat kertovatkin usein oman ympäristön tuttuuden lisäksi toisen elämänpiirin tuntemattomuudesta, jolloin se on helppo luokitella tiettyjen piirteiden – kuten vapauden ja helppouden – vastakohtien alle, kuten seuraavissa tarinoissa on tehty:

Suomalaisessa kulttuurissa on paljon vapauksia, mitä muissa kulttuureissa ei ole uskontojen tai perinteiden takia. Suomalainen kulttuuri on myös huoleton ja sitä on helppo elää. (54)

Matti perustelee omaa kantaansa sillä, että suomalainen kulttuuri on muita kulttuureita rennompaa. Tällöin totean, että Matti puhuu asiaa. Suomalainen kulttuuri on omasta mielestäni rennompaa kuin muut tai ainakin ne jotka tunnen. (27)

Myös suomalaiset tottumukset, ruoka ja tapa käyttää alkoholia tekivät tarinoissa suomalaisesta kulttuurista muita paremman.

Tosin **suomalaisuus ei tarinoissa aina ollut auvoista**, sillä vaikuttaa siltä, että varsinkin alkoholin käytöstä hyveenä kirjoitettiin sarkastiseen sävyyn. Muutenkin tarinoissa kirjoitettiin suomalaisesta kulttuurista stereotyyppioineen ja sen joskus negatiivisina pidetyistä erityispiirteistä vitsailevasti. Leikittelyssä saatettiin esittää suomalainen kulttuuri yhtä aikaa kielteisessä ja myönteisessä valossa, kuten seuraavassa tarinassa, jossa Matti tarvitsee alkoholia ollakseen sosiaalinen:

Törmäsin netissä Mattiin. --- Hän selitti miten joka juhlapyhänä on mukavaa avata Koskenkorvapullo ja viettää iltaa ystävien kanssa. Alkoholin vaikutuksen alaisena on helpompi tutustua ihmisiin, jotka ovat muuten pidättäytyviä. (30)

Löytyn (2015) mukaan omaa kulttuuria koskevat stereotypiat eivät aina ole negatiivisia vaan niillä voidaan osoittaa omaa kykyä vitsailla omista heikkouksista ja itselleen nauramisen voi ajatella olevan edellytys sille, että kykenee arvostamaan myös toista.

Ajatusta suomalaisesta lintukodosta murrettiin parissa vastauksessa siten, että Matti on mielipiteessään kirjoittajan mukaan väärässä eikä osannut esittää suomalaisen kulttuurin paremmuudelle riittävän vakuuttavia perusteita, sillä Suomalaisessa yhteiskunnassa on ongelmia

siinä missä muuallakin: *”Matin mukaan Suomi on parempi, koska Suomessa pieni määrä rikoksia, poliittisia ongelmia ja muita semmoista. Hän vaikenä, kun näytin hänelle Iltalehden etusivun.”* (42)

Maahanmuuttajat ovat oletustikin muita kehyskertomuksia vähemmän esillä. Heidät mainittiin kolmessa tarinassa, joista kahdessa negatiivisessa ja yhdessä positiivisessa valossa. Myönteisenä nähtiin, se että suomalaisessa kulttuurissa kaikki erilaisetkin ihmiset, myös maahanmuuttajat saavat saman kohtelun kuin muut. Toisaalta **maahanmuuttaja näyttäytyi yhteiskunnasta hyötyjänä** arvosteltaessa liian hyvää sosiaaliturvajärjestelmää ja Matin kokiessa, että maahanmuuttajat *”ovat vieneet suomalaisten työt ja kulttuurin, ja he yrittävät muuttaa suomalaisia heidän kulttuurinsa mukaisiksi”* (33).

Matti siis pitää omaa kulttuuriaan muita parempana, koska suomalaiset ja pohjoismaiset arvot ovat lähellä sydäntä. Kulttuuri on myös tuttua, joten se tuntuu vapaalta ja ”helposti eletävältä”. Kulttuuriin voi kuitenkin suhtautua myös sarkastisesti esimerkiksi alkoholin kulutuksen suhteen.

6.3 Erilaisia tarinoita

Kuten edellisissä luvuissa kerroin, eri kehyskertomuksien pohjalta kirjoitetuissa tarinoissa oli paljon samoja aiheita ja tyyppejä, mutta tarinoiden sävy ja luonne olivat erilaisia eivätkä kaikki vastaukset mahtuneet tyyppien sisään. Suurimpia eroja eri kehyskertomusten pohjalta kirjoitetuissa tarinoissa oli niiden sävy, vaikka kirjoitetun tekstin sävy ei välttämättä ole yksinkertaisesti tulkittavissa. Kun Yusuf piti suomalaisesta kulttuurista enemmän, tarinoiden yleisilme vaikutti positiiviselta ja ne pysyivät yhteiskunnallisella tasolla. Toisaalta, koska osa tarinoista kertoo yksityiskohtaisesti, mitä kaikkea Yusuf yhteiskunnalta saa, voisi ajatella sävyn olevan katkera tai kateellinen. Kun taas Yusuf piti enemmän oman maansa kulttuurista, kirjoitusten tyyli muuttui negatiivisemmaksi ja Yusuf henkilökohtaisesti tai kulttuurinsa edustajana olisi halunnut toteuttaa arvoja, joita ei suomalaisessa kulttuurissa hyväksytä. Toisaalta koin, että varsinkin näihin tarinoihin vaikutti ryhmien ilmapiiri aineiston keräämisen aikana. Tarinoissa, joissa Matti piti kotimaansa kulttuurista muita enemmän, suhtautuminen suomalaisuuteen oli kevyempää kuin muissa tarinatyypeissä ja sillä saatettiin leikitellä, mitä tarinoissa, joissa Yusuf oli päähenkilönä ei juurikaan tapahtunut. Ilmeisesti Matilla,

jonka koettiin olevan suomalainen, oli erilainen oikeus arvostella kulttuuriaan ja maatansa kuin toiseutta edustavalla Yusufilla.

Yusufin ja tämän kulttuurin kuvailut sisältävät jonkin verran etnisiä ennakkoluuloja ja stereotypioita. Eläytymismenetelmää käytettäessä on normaalia, että stereotypioita esiintyy vastauksissa (esim. Eskola 2001), mutta ei ole yhdentekevää, millaisia käytetyt yleistyksiset ovat. Tarinoiden sävy maahanmuuttoa kohtaan näyttäytyi enemmän kielteisenä kuin myönteisenä. Lisäksi tarinoissa toistettiin useita maahanmuuttajiin liitettyjä kielteisiä ennakko-oletuksia. Toisaalta, kehyskertomuksissa annettu vertailuasetelma saattaa olla otollinen kyseisen kaltaisten käsitysten synnylle.

Aina tarinoissa ei vastattu suoraan kehyskertomuksen viitoittamalla tavalla, mutta tämä on eläytymismenetelmäaineistoissa suhteellisen yleistä, sillä kirjoittajaa on vaikea estää tekemästä omia valintojaan. Syinä voivat olla muun muassa se, että aihe ei kiinnosta, kehyskertomus on epäselvä tai oma mielipide on eriävä. (Saaranen & Eskola 2003, 146–147.) Joissakin tarinoissa kirjoittaja jäi ”väittelemään” Yusufin tai Matin kanssa ja halusi kertoa oman mielipiteensä. Näin kävi esimerkiksi Suomen valtion velkaa pohtivissa tarinoissa. Velka mainitaan useassa tarinassa, joten se on ilmeisestikin pohdituttanut vastaajia. Sitä käsitellään ainakin yhdessä kertomuksessa kaikissa kolmessa tarinamallissa. Velka tuodaan esiin sekä kehyskertomukseen sopivalla tavalla tai sitten halutaan vain kertoa oma mielipide välittämättä kertomuksessa. Kehyskertomukseen se sopii, kun Yusuf pitää omasta kulttuuristaan enemmän tai sitten sillä väitetään kehyskertomuksessa Suomi-myönteistä kehyskertomusta vastaan, kun haluttiin kertoa, että Suomessa ei ole kaikki kuitenkaan niin hyvin.

Kulttuurit eivät juuri tarinoissa keskustelleet keskenään, vaikka kehyskertomuksessa ei esiintynyt muotoa ”paras”. Tarinoissa kulttuurit sopivatkin useimmiten perinteiseen fundamentalistiseen kulttuurikäsitykseen, jossa korostetaan kulttuurien eroja eikä anneta sijaa mahdollisille yhtäläisyyksille (Souto 2011). Jos tarinoiden Yusuf piti kotimaansa kulttuurista enemmän, kulttuuri esitettiin useimmiten suomalaisesta ihanteesta poikkeavaksi. Negatiivisimmissa tarinoissa suomalaisen kulttuurin ja Yusufin kotimaan kulttuurin arvot poikkesivat täysin toisistaan, ja tällöin Yusuf ei esimerkiksi osannut arvostaa suomalaisessa kulttuurissa vallitsevaa sukupuolten välistä

tasa-arvoisuutta. Näissä tapauksissa vierasta kulttuuria edustava ja suomalainen kulttuuri sulkevat toisensa pois toistensa piiristä.

Koska edellisen luvun perusteella aineisto saattaa näyttää vakavahkolta, on hyvä huomauttaa, että tyyppien ulkopuolelle jääneissä tarinoissa oli paljon kevyitä aiheita ja hauskoja yksityiskohtia esimerkiksi tavoista, saunasta, urheilusta ja salmiakista puhuttaessa. Muutamassa vastauksessa taas kävi ilmi, että joko kirjoittajaa, Mattia tai Yusufia ei aiheesta juuri kiinnostanut keskustella: *”Matin mielestä suomalainen kulttuuri on parempi kuin muiden kulttuuri, koska se on suomalainen ja sitä ei kiinnosta muut kulttuurit.”* (34). Keskustelijat saattoivat myös asiasta puhumisen sijaan esimerkiksi ajaa mopolla grillille syömään makkaraperunoita (joka toki sekin voidaan nähdä viitteenä suomalaisesta nuorisokulttuurista). Vaikka tarinoissa oli runsaasti rasistissävytteisiä ja stereotypioita viljeleviä kuvauksia, löytyi joukosta toisaalta myös aihetta pohtivia ja ennakkoluuloihin tarttuvia näkemyksiä. Kertomuksissa pohdittiin jonkin verran maahanmuuttoon liittyviä käsitteitä ja ilmiöitä. Esimerkiksi eräässä tarinassa tuotiin esille, että Yusuf saattaisi suhtautua suomalaiseen kulttuuriin eri tavalla riippuen siitä, mistä tämä on kotoisin.

Aineistossa ilmeni paljon aiheesta tehdyn tutkimuksessa esille tulleita seikkoja, mutta toisaalta mainitsematta jäi joitain asioita, joita odotin näkeväni. Ensinnäkin Yusufin iästä, perheestä tai ystävistä ei puhuttu. Suomalaisuudesta puhuttaessa puolestaan ei mainittu sisua tai rehellisyyttä laisinkaan, vaikka kaikenikäiset suomalaiset usein ne mainitsevat määritellessään suomalaisuutta (Helkama 2015; Myllyniemi 2010). Kuten jo aiemmin todettiin, vaikka Yusuf usein oli lähtenyt olosuhteiltaan huonommasta maasta, ei tämän mahdollista pakolaisstatusta tuotu esille. Tarinoissa ei myöskään kerrottu, että Yusufin olisi ollut pakko lähteä maastaan. Vaikka uskonnosta yleensä puhuttiin tarinoissa, ei Yusufin uskontoa nimetty. Yusufille ei myöskään annettu neuvoja parempaan sopeutumiseen tai kiitosta tämän panoksesta yhteiskuntaan. Toisaalta Yusuf ei myöskään kiittänyt suomalaisia saamastaan kohtelusta, mitä olisi voinut median suvaitsevaisuusjuttujen pohjalta olettaa (Raittila 2004).

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkimuksessa selvitin Pirkanmaalla ammatillista perustutkintoa suorittavien nuorten näkemyksiä monikulttuurisuudesta ja maahanmuutosta. Aineistonani oli 53 lyhyttä tarinaa, jotka kerättiin opiskelijoiden äidinkielen tunneilla eläytymismenetelmää käyttäen. Tässä johtopäätösluvussa kokoan ensin yhteen vastaukset alatutkimuskysymyksiini, jonka jälkeen vastaan päätutkimuskysymykseeni keskustellen tuloksista empiiristen löydösten sekä kirjallisuuden valossa.

7.1 Nuorten näkemykset maahanmuuttajista ja monikulttuurisuudesta suomalaisessa yhteiskunnassa: tutkimustulokset kootusti

Tutkimukseni pyrki vastaamaan kysymykseen siitä, millaisia näkemyksiä ammatillisessa peruskoulutuksessa opiskelevilla nuorilla on maahanmuuttajista suomalaisessa yhteiskunnassa. Jotta voitaisiin ymmärtää, kuinka nuoret kokivat ilmiön, tuli ensin kysyä kuinka he käsittävät suomalaisen kulttuurin ja maahanmuuttajat sekä millaista asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa he maahanmuuttajalle luovat.

Suomalainen kulttuuri ja yhteiskunta tarinoissa

Suomalaista yhteiskuntaa ja kulttuuria kuvattiin usein maahanmuuttajan kulttuuriin vertaamalla. Suomalainen yhteiskunta mahdollistaa tasa-arvon ja laajan yksilönvapauden ja Suomessa saa olla sellainen kuin haluaa, sillä perinteet ja tavat eivät sido yksilöitä. Suomalaiset ovat myös pääsääntöisesti suvaitsevaisia. Suomalainen yhteiskunta auttaa tukipalveluineen avuntarvitsijoita ja kyseinen seikka on tarinoissa keskeisessä asemassa puhuttaessa suomalaisesta kulttuurista. Myös yhteiskunnan mahdollistamaa edullista tai jopa ilmaista koulutusta ja terveydenhuoltoa

pidetään tarinoissa tärkeänä. Toisaalta suomalaiset ovat jäyhiä ja epäsosiaalisia ja kuluttavat liikaa alkoholia.

Maahanmuuttajat ja heidän kulttuurinsa tarinoissa

Maahanmuuttaja puolestaan on käsitteenä laaja ja sillä voidaan periaatteessa tarkoittaa ketä vaan maasta toiseen pysyväluontoisesti muuttanutta. Maahanmuuttajan kulttuuri ja maahanmuuttajat itsessään käsiteltiin tarinoissa huomattavasti suomalaisia sosiaalisempina ja maahanmuuttajat olivat muutenkin yhteisöllisempiä ja avoimempia. Maahanmuuttaja tulee köyhemmästä maasta kuin Suomi ja tämän arvot poikkeavat usein suomalaisista. Välillä arvo- ja mielipide-erot suomalaisten kanssa liittyvät kevyisiin asioihin, kuten ruokaan ja urheiluun, mutta välillä ne ovat perustavanlaatuisia ja muuttumattomia.

Maahanmuuttajan asema tarinoissa

Suomalaisten ja maahanmuuttajien kulttuurien määrittelyjen pohjalta tarinoista löytyi käsityksiä ja jäsennyksiä maahanmuuttajan asemasta suomalaisessa yhteiskunnassa, joka rakentui tarinoissa kolmen tyyppin kautta, joista ensimmäisessä maahanmuuttaja nähtiin suomalaisesta yhteiskunnasta hyötyjänä. Kun Yusuf piti suomalaisesta kulttuurista enemmän, tämä arvosti helppoa toimeentuloa joko sosiaalietuuksien tai harvemmin paremman työtilanteen vuoksi. Yusuf osasi myös arvostaa yhteiskunnan palveluita kuten koulua ja terveydenhuoltoa. Maahanmuuttajat nähtiin tarinoissa monesti suomalaisen hyvinvointivaltion passiivisina eläteinä. Jos Yusuf taas ei pitänyt suomalaisesta kulttuurista, tuotiin tarinoissa esille, että tällä ei ole oikeutta valittaa saamastaan kohtelusta, sillä Suomi on hyvä paikka elää. Kun Matti piti suomalaisesta kulttuurista, koki tämä, että Suomessa saattaa maahanmuuttajilla olla jopa liian hyvät oltavat ja Suomi tulisi pitää suomalaisena, jotta maahanmuuttajat eivät veisi työpaikkoja.

Toinen tyyppinen tarina oli suomalaisten ihanteiden, arvojen ja tapojen paremmuus suhteessa muihin kulttuureihin. Kun Yusuf piti Suomesta, arvosti tämä maan turvallisuutta ja väkivallattomuutta ja pohjoismaisia arvoja kuten vapautta ja tasa-arvoa. Yusufin arvostaessa kotimaansa kulttuuria enemmän, olivat tämän arvot usein suomalaisista arvoista huomattavasti negatiivisesti poikkeavia. Osassa tarinoista Yusufin mielipidettä ei kuultu, vaan tuotiin esille suomalaisuuden paremmuus, yleensä sen enempiä perustelematta. Matin mielestä suomalaiset

arvot ovat parempia niin maassa noudatettavien pohjoismaisten arvojen kuin kulttuurin tuttuuden mahdollistaman helpon elämisen vuoksi.

Kolmannessa tyypissä ymmärretään, että Suomessakaan asiat eivät aina ole hyvin. Jos Yusuf pitää suomalaisesta kulttuurista, ei tämän koeta näkevän suomalaisuudessa puutteita, vaan niin tekevät lähinnä tämän keskustelukumppanit (joita ovat yleensä vastaajat itse), joiden mukaan yhteiskunnan avunanto kohdistuu välillä väärin ja raha ei mene oikeisiin taskuihin. Yusuf ei aina koe oloaan hyväksi suomalaisessa kulttuurissa, mikä johtuu useimmiten suomalaisten sulkeutuneisuudesta ja epäsosiaalisuudesta, sopeutumisen vaikeudesta sekä suomalaisten alkoholinkäytöstä. Mattikaan ei aina pidä suomalaisesta kulttuurista alkoholin liikakulutuksen vuoksi. Matti myös kertoo tarinoissa, että Suomessa on ongelmia siinä missä muuallakin, eikä niitä sovi unohtaa, kun vertaillaan yhteiskuntia ja kulttuureja.

Näkemyksiä maahanmuutosta ja monikulttuurisuudesta Suomessa

Tarinoissa luotiin näkemyksiä maahanmuuttajista suomalaisessa yhteiskunnassa. Kuten aiemmissa luvuissa on tullut esille, tarinoissa rakennetaan usein maahanmuuttajaa, joka on sidoksissa yhteiskunnan palveluihin ja avunantoon, ei niinkään maahanmuuttajien omaan aktiiviseen toimintaan. Tarinoissa Yusufilla on pääosin hyvä ja turvallista olla Suomessa, jossa valtio auttaa taloudellisesti enemmänkin kuin tarpeeksi, vaikka välillä suomalaisten epäsosiaalisuus vaivaakin. Miten maahanmuuttajan sitten tulisi toimia näiden raamien sisällä? Esimerkiksi ”kebabin pyörittäminen” tai siivoaminen näyttäytyvät hyvinä vaihtoehtoina yhteiskunnan tukien varassa elämiselle. Mikä sitten ei rajojen sisään mahdu? Erään tarinan mukaan maahanmuuttajalla ei ole oikeutta valittaa ja tämä saakin lähteä pois, jos Suomalainen kulttuuri ei miellytä. Yhdessä kertomuksessa taas Yusufin oletettiin toimivan maassa maan tavalla, ja kun hän ei näin tehnyt, vaan tappoi naisen, joutui tämä karkotetuksi. Kulttuurisesti huomattavasti eroavat mielipiteet oikeuttivat yhdessä tarinassa fyysisen väkivallan käyttöön. Toisaalta tarinoissa korostuu suomalaisen kulttuurin vapaus toteuttaa itseään, olla mitä haluaa ja kuinka haluaa. Erilaisten kulttuuriperinteiden ja elämäntapojen kirjo kyllä tunnistetaan ja kuten eräässä kirjoituksessa mainittiin: *”mistä Yusuf olikaan niin eiköhän lähes joka maassa ole erilainen kulttuuri”* (9). Voisiko siis olla, että kunhan maahanmuuttaja istuu hänelle suomalaisessa yhteiskunnassa asetettujen rajojen sisälle, on tälläkin oikeus kuulua yhteiskuntaan? Ongelmaksi saattaa tosin muodostua se, kuka,

kuinka, minkä vaikutuksesta ja mistä lähtökohdista ulkomaalaistaustaisille rajoja muodostetaan. Kuinka stereotyyppisiä toiminnan rajat ovat tarinoiden lisäksi käytännössä?

7.2 *Pohdintaa*

Mitä tutkimustulokset tarkoittavat? Kuinka niistä ilmenee miten ammattikoululaiset suhtautuvat maahanmuuttajiin ja monikulttuurisuuteen Suomessa? Vaikkakaan laadullisen, eläytymismenetelmällä toteutetun ja pienehköllä otoksella tehdyn tutkimuksen ei voi ajatella tuottavan yleistettävää tietoa, voidaan sen nähdä tarjoavan kuvan ajasta ja tilanteesta, jossa tutkittavat tuottivat tiettyjä näkemyksiä. Ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien nuorten asenteita tai suhtautumista maahanmuuttoon ei ole tutkittu laadullisesti kovinkaan paljoa eikä eläytymismenetelmää ole juuri käytetty ammatillisen koulutuksen piirissä. Tutkimuksessa löytyi silti paljon samankaltaisia teemoja aiemman monikulttuurisuustutkimuksen kanssa, joten tutkimukseni tulokset vahvistanevat aiemmin havaittua.

Maahanmuuttajien kuvaileminen

Aiempia tutkimustuloksia mukaili pitkälti se, millaisena nuoret esittävät maahanmuuttajan. Tarinoissa maahanmuuttaja näyttäytyi toisena, joka oli usein arvoiltaan ja luonteenpiirteiltään huomattavan erilainen verrattuna suomalaisiin eikä näin ollen edustanut tavallista suomalaisuutta (vrt. Löytty 2015, Souto 2011). Tarinoiden käsitykset maahanmuuttajista olivat usein etnosentrisiä. Etnosentrismissä oman kulttuurin ja tavan elää ajatellaan olevan normi ja muiden normista poikkeavia. Etnosentrisyys osaltaan mahdollistaa stereotyypioiden syntymisen ja käyttämisen kulttuurien välisissä kohtaamisissa. (Korhonen 2013.) Tarinoissa, kuten aiemmassa tutkimuksessakin maahanmuuttaja on toinen, jota määrittää muun muassa uskonto, mielenlaatu, tavat sekä poliittiset ja taloudelliset piirteet (Raittila 2004). Tarinoissa kerrottiinkin Yusufista, joka tulee sota-alueesta ja köyhemmästä maasta kuin Suomi. Pakolaisuutta ei teksteissä mainittu, mutta kuvatut olosuhteet antoivat siitä viitteitä. Yusuf tuli Suomeen yhteiskunnasta, jossa oli huonommat olosuhteet sekä puutetta ja tämän aiempaa elämää olivat usein rajoittaneet kulttuurissa noudatetut uskonnot ja tavat. Soudon (2011) mukaan mielikuvat

maahanmuuttajuudesta ovatkin vahvasti pakolaisuuteen sidoksissa muiden kuin länsimaalaisten ulkomaalaisten kohdalla.

Tarinoissa ei juurikaan oteta huomioon erilaisia käsityksiä vapaudesta tai hyvästä elämästä, vaan asiaa katsotaan länsimaalaisella, suomalaisella kulttuurilla laveerattujen lasien läpi. Tarinoissa esitetty suomalaisuus voitaneen katsoa tavalliseksi suomalaisuudeksi, jota nuoret ovat peräänkuuluttaneet aiemminkin tutkimuksen perusteella (Souto 2011; Löytty 2015). Tavallisuuteen kuuluu ja on kuulumatta tietynlainen toiminta. Esimerkiksi uskonnon harjoittamista pidetään kertomuksissa Yusufin elämää aiemmin rajoittaneena tekijänä, vaikka se tuo useiden tutkimusten mukaan nimenomaan harjoittajansa elämään vapautta. Esimerkiksi Niemelän (2003, 98) tutkimat somalitytöt pitäytyivät mieluummin somalikulttuurissa, sillä se tarjoaa selkeämmin oman paikan, jolloin vapautuu itsensä etsimisen aiheuttamista paineista.

Tutkimustuloksissa Yusufin kulttuuria määriteltiin suomalaisen kulttuurin kautta. Se, että maahanmuuttajan kulttuuri nähtiin poikkeavan suomalaisesta eikä toisinpäin, on yleinen toiseuttamisen tapa (Löytty 2005). Kuten eläytymismenetelmää käytettäessä monesti tapahtuu, nuoret eivät aina välttämättä eläytyneet Yusufin asemaan vaan kertoivat omia mielipiteitään siitä, miksi Yusufin tulisi muun muassa arvostaa suomalaista yhteiskuntaa. Näin tämän identiteettiä tuotettiin tavallaan ulkopuolelta eikä Yusufin kanssa juuri ”keskusteltu” aiheesta. Täten toiseutetun ominaisuudet ja tarpeet tiedettiin jo valmiiksi eikä tätä tarvinnut erikseen kuunnella (Lamminmäki-Kärkkäinen 2002). Yusuf toteuttikin tarinoissa kahdenlaista maahanmuuttajalle määriteltyä paikkaa: hyötyjää, joka on sopeutunut suomalaiseen kulttuuriin ja on siis tyytyväinen saamaansa kohteluun. Näissäkin tarinoissa Yusufin aiemman kotimaan kulttuuri on ollut aiempaa elämää rajoittava tekijä. Tarinoissa Yusufia siis usein suvaitaan, mutta suvaitsemiselle asetetaan tiettyjä ehtoja, joita maahanmuuttajan on hyvä käytöksellään noudattaa (vrt. Suurpää 2002). Toisaalta näissä tarinoissa Yusufin voi ajatella toteuttavan suomalaisuutta, vaikkakaan ei välttämättä tavallista suomalaisuutta (esim. Souto 2011). Joissain tarinoissa Yusuf kuitenkin toteuttaa täysin pohjoismaisille arvoille vastakkaisia arvoja ja on fundamentaalisen kulttuurikäsitteen (Huttunen, Löytty & Rastas 2005) mukaan enemmän kulttuurinsa orja kuin suomalaiset. Vastauksissa tulikin usein esille kulttuurien erilaisuus, jota pyritään kilpailevien

ryhmien välisessä kanssakäymisessä jopa liioittelemaan, jotta toisen kanssa olisi helpompi olla eri mieltä (Lanas 2011).

Tarinoissa Yusuf saa paljon tukea suomalaiselta yhteiskunnalta niin rahan kuin koulutuksen ja terveydenhuollon puolesta. Nuorisobarometrissa 2010 mitattiin nuorten suhtautumista maahanmuuttoon ja selvisi, että aiempaa useampi koki maahanmuuttajien tulevan Suomeen tarkoituksenaan hyötyä hyvinvointiyhteiskunnan tarjoamista palveluista (Myllyniemi 2010). Tutkimustulosteni perusteella vaikuttaa, että opiskelijoiden näkemykset ovat samantapaisia: maahanmuuttaja nähtiin usein yhteiskunnasta hyötyjänä. Myllyniemen (2010) mukaan tällaiset yhteiskunnan tilasta juontuvat käsitykset ovat usein pitkälti median ja muun julkisen keskustelun aikaansaamia. Tarinoissa, joissa Yusuf hyötyi yhteiskunnan palveluista, sävy ei kuitenkaan aina ollut negatiivinen. Saattoivathan nuoret olla ylpeitä yhteiskunnastaan ja sen tarjoamista palveluista ja halusivat tuoda esille yhteiskunnan puolia, joita itse pitivät tärkeinä. Tarinoissa on myös voitu ilmaista koettu asian tila, eikä niinkään omaa mielipidettä. Samankaltaisia tuloksia on saatu ainakin jo mainitussa nuorisobarometrissa: yksi osa-alueista, jonka nuoret kokivat Suomessa arvokkaaksi, oli nimenomaan hyvinvointiyhteiskunta ja sen instituutiot (Myllyniemi 2010).

Harisen ja Suurpään (2003) mukaan suomalaisessa monikulttuurisuudessa viranomaiset ovat keskeisessä asemassa löytämässä uudenlaisia toimintamalleja. Maahanmuuttoon liittyy paljon erilaisia yhteiskunnallisia toimenpiteitä ja on varmasti luonnollista, että ne tulevat ensimmäisenä mieleen puhuttaessa maahanmuutosta. Tarinoissa ei tuoda esille populaari- tai korkeakulttuuria vaan lähinnä yhteiskunnallisia tai ihmisten käyttäytymiseen liittyviä asioita ja arvoja. Voisiko ajatella, että maahanmuutto ja siihen liittyvä kulttuurikeskustelu onkin myös näille nuorille hyvin pitkälti yhteiskunnallista? Kulttuurit (jos sellaisia on olemassa) ja ihmiset niiden sisällä ja välillä etsivät yhä paikkaansa suomalaisessa yhteiskunnassa eikä monikulttuurisuus ole ollenkaan niin itsestään selvää täällä kuin esimerkiksi Keski-Euroopassa, jossa se on ollut arkipäivää jo vuosikymmeniä.

Maahanmuuttajan määrittelemisen ei aina ollut nuorille yksiselitteistä. Vaikka jätin aineistonkeruun yhteydessä esitettyjen taustakysymysten käsittelyn tutkielmassani vähälle, huomasin kuitenkin, että myös ryhmässä, jossa oli mukana maahanmuuttajataustainen opiskelija, muut opiskelijat saattoivat kertoa, ettei heillä ole maahanmuuttajataustaisia tuttavuuksia. Maahanmuuttaja ei käsitteenä ole yhtä neutraali kuin vielä joitain vuosia sitten, vaan nykyään se

kuvaa yhä enenevässä määrin erilaisuutta ja toiseutta, vaikka suurin osa maahanmuuttajista todellisuudessa tulee Suomeen naapurimaista (Haikkola 2014; SVT 2015). Näin ollen luokkaan ja ryhmään kuuluvaa ei välttämättä mielletä ensimmäisenä maahanmuuttajaksi vaan oman ryhmän jäseneksi. Tämä vahvistaa käsitystä siitä, että maahanmuuttaja on käsitteenä väritynyt tarkoittamaan jotakin muuta kuin mitä sanalla alun perin on tarkoitettu.

Monikulttuurisuusnäkemysiin vaikuttavia tekijöitä

Vaikka varsinaista vertailuasetelmaa eri sosioekonomisessa asemassa olevien välillä ei tässä tutkielmassa voi rakentaa, aiemmissa tutkimuksissa on todettu matalasti koulutettujen nuorten miesten kokevan maahanmuuton uhkaavampana kuin muiden, koska he taistelevat useammin samoista resursseista maahanmuuttajien kanssa (Jaakkola 2005). Tuloksissa painottuivat kuitenkin hyvinvointiyhteiskunnan palvelut ja niiden jakautuminen, ei vielä työpaikat tai niiden menetys, mikä saattaa kieliä nuorten tämänhetkisestä tilanteesta opiskelijoina. Suomalaisuuden kuvaaminen vertailemalla ja tuomalla esiin materialistisia arvoja on kuitenkin todettu olevan yhteydessä negatiivisiin maahanmuuttoasenteisiin (Anttila 2007, 261). Suurpään (2002) mukaan nuoret näkevätkin usein maahanmuuttajat ongelmana resurssin sijaan. Myös tässä tutkimuksessa Yusuf nähtiin muutamassa tarinassa työntekijänä, taloudellisesti hyödyllisenä yhteiskunnan osana, mutta useammin tämä kuitenkin koettiin rasitteeksi Suomen taloudelle. Jos Yusufin työpaikka mainittiin, työskenteli tämä joko pikaruokan tai siivouksen parissa. Maahanmuuttajat työllistyvätkin kantaväestöä useammin osa-aikaisiin työsuhteisiin tai etnospesifeihin ammatteihin, joissa työuralla eteneminen saattaa olla hankalaa (Linnanmäki-Koskela 2010, 16–17). Maahanmuuttopoliittisen ohjelman (2006) tavoittelemalta työperäiseltä maahanmuuttajalta Yusuf ei kuitenkaan kovin usein vaikuta.

Se kuinka Yusuf sijoitettiin maantieteellisesti, voi kertoa nuorten maahanmuuttajista tekemistä jäsenyyksistä. Yusufille ei kehyskertomuksissa nimen lisäksi annettu muita määritelmiä kuin maahanmuuttajataustaisuus, vaikkakin nimenä Yusuf toki viittaa läntisen Euroopan ulkopuolelle. Osatekijä suhtautumisten ja näkemysten muodostumiseen saattaa löytyä suomalaisesta monikulttuurisuuspolitiikasta. Suomen virallinen maahanmuuttopoliittikka oli pitkään pakolaispainotteista ja työperäisestä maahanmuutosta alettiin puhua vasta kun viimeisin taloudellinen taantuma oli jo lähes alkamassa (Saukkonen 2013; Suomen maahanmuuttopoliittinen ohjelma 2006). Myös mediasta samankaltainen kehityskulku on ollut

nähtävissä, sillä suomalaisessa mediassa maahanmuutosta kerrottiin aluksi muista maista poiketen lähinnä turvapaikanhakijoista eikä mahdollisesta työvoiman lisääntymisestä (Horsti 2013).

Aiemman tutkimuksen perusteella syitä suhtautumistapoihin löytyy asenteiden jakautumisen lisäksi niin mediasta kuin vertaissuhteista. Tiedotusvälineitä ei varsinaisesti kovin usein tarinoissa mainittu, mutta kertomuksissa oli useita medioissa ja varsinkin sosiaalisessa mediassa keskustelua herättäneitä aiheita. Esimerkiksi eräässä tarinassa väitettiin yhteiskunnan kustantavan autokoulu maahanmuuttajille. Kiinnostuin väitteen alkuperästä ja löysinkin keskustelupalstoilta ja sosiaalisesta mediasta vilkasta ja vuosia kestänyttä keskustelua eräässä kaupungissa kiertäneestä, mutta ilmeisesti perättömästä huhusta sosiaalitoimiston maahanmuuttajille kustantamasta autokoulusta (mm. MTV 2012; Kouvola 2014). Suomalainen maahanmuuttouutisointi keskittyikin pitkään joko rikoksiin tai pakolaisiin viranomaisten näkökulmasta (Maasilta 2012; Horsti 2013). Kuten aiemmassa tutkimuksessa on todettu, pakolaisuus näyttäytyy yhtenä ainoista oikeutetuista syistä tulla Suomeen (Souto 2011). Toisaalta maahanmuuttajien rikoksia Suomessa käsiteltiin tarinoissa verrattain vähän, vaikka väkivaltaisuus ja turvattomuus tuli usein esiin puhuttaessa Yusufin kotimaasta. Median tavalla uutisoida maahanmuutosta on eittämättä kauaskantoisia seurauksia: vaikka suomalainen mediamaisema on aiempaa huomattavasti monikulttuurisempi eikä valtamedioissa juuri näy toimittajien tuottamia ennakkoluuloisia kannanottoja, varsinkin sosiaalisessa mediassa ja lehtien keskustelupalstoilla maahanmuuttoa koskeva keskustelu saattaa olla villiä (Maasilta 2012). Voi olla vaikea tietää, millaista uutisointia uskoa ja millaista ei. Kuten eräässä tarinoistakin mainittiin, media saattaa värittää ilmiöistä antamaansa kuvaa. Lisäksi sosiaalista mediaa käyttävät nuoret ovat jatkuvassa informaatiotulvassa, josta voi olla vaikea poimia oleellista ja totuudenmukaista tietoa.

Suomalaisuuden ylläpitäminen

En tutkimusta aloittaessani osannut aavistaa kuinka paljon aineisto liittyisi suomalaisuuteen ja sen ylläpitämiseen sekä määrittelemiseen. Jälkikäteen ajateltuna suomalaisuuteen kytkeytyminen oli luonnollista. Usein omaa kulttuuria ja tilaa osataan merkityksellistää vasta silloin, kun joku toinen pyrkii neuvottelemaan omastaan tai kulttuurinsa paikasta omaksi koetussa yhteisössä (Matinheikki-Kokko 2002). Näin ollen määriteltäessä toista kulttuuria, kerrotaan usein samalla myös suomalaisuudesta. Tarinoissa ylläpidettiin ja määriteltiin uudelleen suomalaisuutta suhteessa toiseen. Eräs tapa pitää suomalaisuutta hengissä ovatkin pienet ja huomaamattomasti

toistuvat tavat, joilla luodaan ja ylläpidetään kansallista identiteettiä (Lehtonen 2004, 137.) Tällaisia ovat muun muassa alkoholinkulutuksen ja jurouden korostaminen. Toisaalta tarinoista jäi puuttumaan moni termi, joiden näkee toistuvan keskusteltaessa suomalaisuudesta - kuten sisu ja luonnon merkitys - ja jotka nuoret ovat aiemmassa tutkimuksessa kokeneet suomalaisuudessa arvokkaaksi (Myllyniemi 2010). Tällaisia näkökantoja ei tullut esille juurikaan edes tarinoissa, joissa Matti sai kertoa omasta kulttuuristaan. Muuten nuoret tuntuivat arvostavan samanlaisia asioita kuin vuonna 2010: hyvinvointiyhteiskunta ja vapaus ovat edelleen arvokkaita, kuten myös oikeudenmukaisuus, rehellisyys ja isänmaallisuus (vrt. Myllyniemi 2010).

Suomalaisuutta ja suomalaista yhteiskuntajärjestelmää kuvattiin tarinoissa välillä kovin sanankääntein. Esimerkiksi valtion ottamaa lainaa ei pidetty ollenkaan hyvänä asiana minkä lisäksi kritiikkiä tarinoissa sai se, että maahanmuuttajat saavat rahaa, jota suomalaisillakaan ei ole. Hyvinvointivaltiomalli perustuu toimeentulon ja huolenpidon takaamiselle kaikille kansalaisilleen. Kariston (2008) mukaan viime vuosina yhteiskuntapolitiikassa on kuitenkin keskitytty entistä enemmän talouskasvuun ja kilpailukykyyn kuin varsinaiseen väestön tasa-arvoisuuteen. (ks. Malin & Anis 2013, 145.) Näin ollen pelko siitä, että vähäisetkin työpaikat viedään tai joku ulkopuolinen käyttää suomalaisille tarkoitettuja palveluita saatetaan kokea aiheelliseksi. Yleensä maissa, joissa tuloerot ovat pienet, tulontasauksia valtion taholta ei vaadita kovinkaan paljoa, mutta Suomessa on perinteisesti pidetty kiinni niiden tasaamisesta (Kallio ym. 2013, 49).

Välillä suomalaisen yhteiskunnan ja suomalaisuuden tarkastelusta puolestaan unohtuu kriittisyys (Inkala 2002). Esimerkiksi suomalaisuuden tasa-arvoisuutta pidettiin tärkeänä ja ilmeisen hyvänä: suomalaisten itsensä sekä maahanmuuttajien käsitettiin arvostavan sitä. Suurpäällä (2005, 52) on kuitenkin monikulttuurisemmaksi muuttuvalle hyvinvointivaltiolle kysymys: ”voidaanko suomalaista tasa-arvokäsitystä pitää lähtökohtaisesti käytännössä toimivimpana ja moraalisesti parhaimpana?” Tähän kysymykseen ei toki ole tutkimukseni puitteissa mahdollista tai edes mielekästä vastata, mutta se tuo esille sen, kuinka suomalaiseen arvojärjestelmään suhtaudutaan helposti kritiikittömästi, mikä näkyy tarinoissa varsinkin, kun sitä suhteutetaan maahanmuuttajuuteen. Suomalaisuutta kyllä kritisoidaan tarinoissa, mutta usein niillä muodoin joiden muutenkin ajatellaan suomalaisuudessa olevan pielessä. Tarinoissa sekä pilkattiin suomalaista yhteinäiskulttuuria että käytettiin sitä hyödyksi, kun haluttiin osoittaa suomalaisuuden paremmuus (vrt. Suurpää 2005). Toisaalta stereotyyppien esittäminen suomalaisuudesta voi

kertoa myönteisistä maahanmuuttoasenteista: Anttilan (2007, 260) mukaan suomalaisuudesta tehtyjen stereotyyppisten luonnekuvausten tuominen esiin tutkimustilanteessa on yhteydessä suvaitsevaan suhtautumiseen maahanmuuttajia kohtaan.

Kouluinstituution paikka maahanmuuttokeskustelussa?

Vaikka tutkimukseni tarkoituksena ei ollut kehittää asenteisiin tarttuvaa käytäntöä ammatillisessa koulutuksessa, vaan lähinnä tutkia tapaustutkimuksenomaisesti näkemyksiä ja tapoja ymmärtää maahanmuuttoa, koulun ja oppilaitosten merkitys maahanmuuttokeskustelussa on hyvä tuoda esille. On muistettava, että vaikka medially onkin suuri vaikutus nuoriin, myös koulu pystyy toiminnallaan vaikuttamaan asenteisiin (Räsänen 2005, 91), sillä koulun tuottama yleinen kulttuurisen samankaltaisuuden oletus näkyy myös nuorten vuorovaikutuksessa, suhteissa ja tavoissa määrittää itseä ja toista (Tolonen 2002, 265). Myös suhtautumiseen vahvasti vaikuttavat vertaisryhmät kokoontuvat koulun tiloissa ja ystävät ovatkin ammattikoululaisille tärkeitä (Kauravaara 2015). Suomessa monikulttuurisuutta tavoiteltaessa pyritään usein julkisen ja yksityisen erotteluun. Yksityisellä alueella jokainen saa toteuttaa niin sanottua omaa kulttuuriaan, mutta julkisen alueen ajatellaan olevan tietyllä tavalla kulttuuritonta maaperää, jossa tavoitteena olisi kaikkien yhteiskuntaan kuuluvien tasa-arvo. (Huttunen ym. 2005, 25.) Tällöin koulu julkisen piirissä toimivana instituutiona saattaa tiedostetusti tai tiedostamatta pyrkiä kulttuurittomuuteen, vaikka maahanmuuton lisääntyessä kouluissa ja opetussuunnitelmissa otetaan muut kulttuurit entistä paremmin huomioon. Monikulttuurisuus ja kulttuurien välinen kompetenssi on tuotu esille uusissa ammatillisen opetuksen opetussuunnitelmissa (OPH 2016; Opintopolku 2016). Onko kuitenkin vaarana, että ajatukset jäävät suunnitelman tasolle kuten peruskoulun tapauksessa on aiemmin käynyt (vrt. Räsänen 2005)? Pystytäänkö monimuotoistuvan ammatillisen koulutuksen piirissä keskustelemaan monikulttuurisuudesta ja maahanmuuttajuudesta kattavasti?

Liitettäessä monikulttuurisuus ja koulutus samaan lauseeseen viitataan usein maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten opetukseen ja siihen liittyviin asioihin (Riitaoja 2013, 13.) Monikulttuurista taustaa tai maahanmuuttajuutta ei välttämättä koulun tiloissa pyritä tuomaan oikeasti osaksi koulukulttuuria (Souto 2011). Monikulttuurisuus voi kuitenkin olla paljon muutakin, kuten tavoiteltava yhteiskunnan tila eikä siihen suhtautumisen kuuluisi aina olla ongelma- ja maahanmuuttajalähtöistä. Monikulttuurinen koulutus ei tarkoita ainoastaan luokkia, joilla on opiskelijoita monesta eri maasta. Monikulttuurisuuskasvatukselle ja keskustelulle voisi

antaa enemmän tilaa koulutuksen ja kasvatuksen kentillä myös suomalaisten opiskelijoiden kesken. Kuten Keskisalo & Perho (2001, 79) toteavat: ”Lähellä oleva kulttuurinen erilaisuus haastaa ottamaan kantaa: miten ja kenen ehdoilla eletään, kun jaetaan samoja tiloja?” Onko tarkoitus integroida toiset antamalla heille tietty olemisen tila ja antaa meidän jatkaa ajattelua samalla kaavalla kuin ennenkin vai olisiko mahdollista lisätä vuoropuhelua myös koulun arjessa?

Olen pyrkinyt suhtautumaan tutkimukseeni ja tutkittaviin niin neutraalisti kuin mahdollista, vaikka laadullisissa menetelmissä tulkintojen tekeminen onkin yksi hankalimmista osuuksista (Eskola & Suoranta 1998, 147). Antaahan jo aiempi tutkimus viitteitä siitä, että ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien poikien suhtautuminen maahanmuuttajiin ja monikulttuurisuuteen saattaisi olla suhteellisen kielteistä. Ovathan he poikia, jotka useiden tutkimusten mukaan suhtautuvat monikulttuurisuuteen tyttöjä varauksellisemmin. Lisäksi he ovat ainakin tällä hetkellä matalasti koulutettuja nuoria, joiden todennäköisyys jatkokoulutukseen hakeutumiseen on pienempi kuin lukiossa opiskelevien; koulutuksen taso kun liittyy monikulttuurisuusasenteisiin. Monet tarinoista olivatkin negatiivisia ja rakensivat maahanmuuttajista vähemmän tai enemmän kielteistä kuvaa. Toisaalta tarinat esittivät usein suomalaisen yhteiskuntaan tyytyväisen Yusufin, jolla on hyvä olla täällä. Kertomuksissa myös pohdittiin ja kritisoitiin – vaikkakin usein lyhyesti – kulttuurin vaikutusta yksilöön, median vaikutusta näkemyksiin sekä länsimaalaisen hyvinvointiyhteiskunnan huonoja puolia. Ammatillisen koulutuksen arvostus on lisääntymässä eikä sinne enää vain ”päädytä”, vaan kyseessä on yhä useammin tietoinen valinta. Ammatillisen koulutuksen piirissä on tämänkin tutkimuksen aineiston perusteella paljon pohtivia nuoria, joiden tarinoissa yhdistyi tarve pohtia halu päästä helpolla haluttuun lopputulokseen (vrt. Kauravaara 2015), vaikkapa sitten mahdollisimman lyhyen tarinan muodossa, jonka kirjoittamiseen haluttiin kaverin apua. Kertomusten perusteella vaikuttaakin siltä, että nuoret joko keskustelevat tai mielellään keskustelisivat aiheesta lisää. Kriittiselle, mutta asialliselle keskustelulle tulisi antaa tilaa ja nuorten keskustelukulttuuria olisi tärkeä tukea niin koulussa kuin muualla yhteiskunnassa.

8 TUTKIMUKSEN ARVIOINTI JA JATKOTUTKIMUSAIHEET

8.1 *Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus*

Laadullisessa tutkimuksessa tutkija ja tutkittavat ovat keskiössä: merkityksellisiä ovat sekä tutkittavien että tutkijan elämismaailmat. Kvalitatiivisessa tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden lähtökohdat liittyvät siis ensinnäkin tutkijan tekemiin valintoihin ja niiden raportointiin sekä toiseksi eettisyyteen tutkittavia kohtaan. Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että tutkija myöntää ja tunnistaa oman subjektiviteettinsa. Tällöin tutkimuksen luotettavuutta tarkasteltaessa tulee ottaa huomioon koko tutkimusprosessi. (Varto 2005; Eskola & Suoranta 1998, 58, 211.) Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012) ohjeistaa hyvään tieteelliseen käytäntöön, jonka periaatteita ovat muun muassa rehellisyyden, huolellisuuden ja tarkkuuden noudattaminen koko tutkimuksen prosessin ajan. Tutkijan tulee myös selkeästi ja avoimesti kertoa tekemistään valinnoista ja päätöksistä, sillä ne vaikuttavat oleellisesti lopputulokseen.

Kolmanneksi laadullisessa tutkimuksessa on muistettava ottaa huomioon luotettavuuden vaatimus. Vaikka validiteetti ja reliabiliteetti viittaavat käsitteinä enemmän määrälliseen kuin laadulliseen tutkimukseen, ovat ne tai niistä johdetut variaatiot silti usein laadullisen tutkimuksen luotettavuuden kriteereinä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136–137). Sisäisellä validiteetilla tarkoitetaan tutkimuksen teorian ja käsitteen määrittelyjen yhteensopivuutta, kun taas ulkoinen validiteetti viittaa tulkintojen ja aineiston onnistuneeseen suhteeseen. Validiteetin sijasta tai rinnalla laadullisessa tutkimuksessa voidaan myös pohtia muun muassa uskottavuutta, eli sitä vastaavatko tutkittavien ja tutkijan näkemykset toisiaan ja vahvistuvuutta eli sitä, että tutkimustulokset ovat samankaltaisia aiempien samasta aihepiiristä tehtyjen tutkimusten kanssa. (Eskola & Suoranta 1998, 212–214.)

Myös tutkimusmenetelmän sopivuus aiheeseen ja tutkittavaan kohteeseen vaikuttavat tutkimuksen eettisyyteen ja luotettavuuteen. Menetelmävalinnassa ei tule mennä menetelmä

edellä, vaan etsiä tapaa, joka sopii aiheen tutkimiseen. Eläytymismenetelmää voi pitää suhteellisen eettisenä, sillä se syntyi vastineena psykologisille koeasetelmille, joiden koettiin olevan osittain epäeettisiä ja altistavan tutkittavia psykologisesti hankalalle tilanteelle (Eskola 2001). Lisäksi fiktiivisten tarinoiden kirjoittaminen on suhteellisen riskitön tapa tutkia arkaa ilmiötä kyseisen kanssa. Haastattelututkimus olisi voinut olla onnistuessaan antoisampi, mutta nuorten miesten haastattelemisessa olisi piillyt omat riskinsä.

Tässä tutkimuksessa pyrin muutenkin noudattamaan edellä mainittuja periaatteita. Ensinnäkin olen pyrkinyt avaamaan sekä työskentelyäni että aineistoon liittyviä pulmatilanteita vaihe vaiheelta. Olen kertonut teoriaosuudessa, kuinka käsitellyt asiat liittyvät tutkimukseeni, olen avannut aineistonkeruuta ongelmineen, olen myös pyrkinyt pilkkomaan aineiston tarpeeksi pieniin analyysiyksikköihin, jotta analyysini logiikkaa olisi helppo seurata ja että se ei olisi vaikutelmanvaraista (vrt. Eskola & Suoranta 1998, 217). Sisäiseen ja ulkoiseen validiteettiin olen pyrkinyt kuulostelemalla aineistoa ja teoriaa sekä niiden yhteensopivuutta prosessin eri vaiheissa. Laadullinen tutkimus on prosessi, jossa teoria ja empiria käyvät jatkuvaa keskustelua tutkimuksen asettelun ja tutkimuskysymysten kanssa. Tutkimuksessani lopulliset tutkimuskysymykset muotoutuivat vasta aineistoa analysoitaessa. Olen myös pitänyt huolta tutkittavien oikeudesta olla tunnistamattomissa. Vastaajien anonymiteettia käsitelinkin jo luvussa 6.3. Vastaajille lupasin hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti nimettömyyden ja tunnistamattomuuden Koska tutkimus perustuu fiktiivisille tarinoille ja sekä opiskeluala, oppilaitokset että opetuksen järjestäjä on nimetty geneerisesti, ei anonymiteetti tämän tutkimuksen kohdalla muodostune ongelmaksi, varsinkaan kun jätin taustatekijät käsittelemättä. Oma lukunsa on se, kuinka taustatietojen kirjoittaminen vaikutti tarinoiden sisältöön.

Pro gradu -työn kirjoittaminen opettaa tekijäänsä ja prosessi hidastui aika ajoin erinäisten pohdintojen takia. Koin tutkimusaiheen valinnan sekä mielenkiintoiseksi että vaikeaksi. Tutkimusaiheen valinta on jo itsessään eettinen valinta, ja tutkijan on tärkeä tuoda esille aiheen valintaan johtaneet tekijät (Tuomi & Sarajärvi 2009, 128). Tutkimuksen tekijä, kuten minäkin, valitsee aiheensa usein kiinnostuksen pohjalta, jolloin siihen liittyy myös omia mielipiteitä. Monikulttuurisuus aiheena on arka ja tutkimusta on hyvin vaikea tehdä täysin puolueettomasti, vaikka sen tietysti tulisi olla tutkimuksen lähtökohtana. Toisaalta juuri se, että tutkija itse rakentaa tutkimusasetelman ja tulkitsee tulokset, vaikuttaa siihen, että laadullinen tutkimus on harvoin

täysin puolueetonta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136). Minulla oli tutkimusprosessia aloittaessani ennako-oletuksia tutkimuksen tuloksista, joita myös aiempiin tutkimuksiin perehtyminen vahvisti. Tietysti pyrin suitsimaan oletuksiani ja olenkin tarjonnut aiheesta näkemyksiä useasta eri näkökulmasta. Aineisto myös johdatti minut itselleni aiemmin suhteellisten tuntemattomien aihepiirien luo eivätkä tuloksetkaan olleet lopulta niin mustavalkoisia kuin voisi olettaa.

Vaikka yhä allekirjoitan menetelmävalinnan, on asioita, jotka olisin jälkikäteen katsottuna tehnyt toisin. Eläytymismenetelmää käytettäessä tutkimuksessa vaaranpaikkoja on muutamia. Suurimpia niistä on kehyskertomuksen muotoilu, sillä se sisältää itsessään jo paljon valintoja. Muotoilemissani kehyskertomuksissa valintoja olivat muun muassa sukupuoli ja maahanmuuttajataustaisuus. On oletettavaa, että jos tarinoissa olisi seikkaillut nainen, olisivat kertomukset olleet erilaisia jo julkisuudessa rakennetun maahanmuuttajanaisten perusteella. Toinen paljon pohtimani asia oli sanan maahanmuuttaja valinta kehyskertomuksiin. Koska sana on nykyään jo hieman negatiivisesti väritynyt, sen tilalla olisi voinut käyttää käsitettä ulkomaalaistaustainen. Koin kehyskertomusten laatimisen tutkimusta varten haastavaksi. Olin samaan aikaan hyvin tietoinen siitä, että asettamalla kulttuurit vertailuasemaan, olen osaltani luonnollistamassa kulttuurien välisiä eroja (ks. Souto 2011). Toisaalta samalla tiesin, että jos haluan saada nuoret kirjoittamaan, on kertomuksen oltava helposti käsitettävissä ja hieman provosoiva. Eri kehyskertomusvaihtoehtoja olisi ollut useita, mutta saamani aineiston perusteella koen, että päädyin niiden suhteen oikeaan ratkaisuun, sillä varauksella, että tuloksissa on huomioitava kertomusten luonne. Pohdin paljon, onko aiheellista kertoa aineiston keräystilanteesta kokemistani ongelmista. Päädyin ne kuitenkin tuomaan esiin, sillä tilanteen avaaminen auttaa ymmärtämään aineistoa, mutta se tuo myös uutta tietoa eläytymismenetelmän käytön mahdollisuuksista. Eskolan ja Suorannan (1998, 214) mukaan on myös tärkeää kuvata tarkasti aineistonkeruuta ja -käsittelyä. Keräystilanne vaikutti keräämäni aineiston luonteeseen, koska osa oppilaista keskusteli keskenään kirjoittamisen aikana ja joihinkin tarinoihin Yusuf ja Matti olivat jotenkin päätyneet toistensa keskustelukumppaneiksi. On vaikeaa sanoa, kuinka paljon keskustelua aiheista tapahtui ja miten se lopulta vaikutti tarinoihin.

Käytin tutkielmassani eläytymismenetelmää ensimmäisiä kertoja ja lisäksi tutkimuskohteenani olevat ammattikoululaisnuoret ovat haastava ryhmä tutkia. Kuten Eskola (1998) mainitsi, tutkimukseen lähdetään usein empiria edellä ja kerätään aineisto liian aikaisin siinä vaiheessa, kun

teoreettinen ymmärrys ei vielä ole riittävä. Niin saattoi käydä myös tässä työssä. Opin paljon alan aiemmasta tutkimuksesta, kun analysoin kirjoituksia ja pohdin mahdollisia syitä tietyille toistuvilla teemoilla. Tutkimukseni aineisto vei minut tutkimaan monia teemoja poikkitieteellisesti, myös yhteiskuntatieteiden osa-alueille, jotka eivät minulle olleet ennestään tuttuja. Tutkimukseni onkin eräänlainen menetelmällinen ja teoreettinen kokeilu ennen kaikkea minulle, mutta myös menetelmälle: ammatillisessa koulutuksessa opiskelevia ei tietojeni mukaan ole juurikaan tutkittu eläytymismenetelmän keinoin. Myöskään laadullista tutkimusta nimenomaan ammatillisen puolen opiskelijoiden suhtautumisesta monikulttuurisuuteen ei juurikaan löydy. Tämänkaltaisen eläytymismenetelmätutkimus voisi hyötyä triangulaatiosta: tutkimukseen voisi liittää joko opiskelijoiden tai opettajien haastatteluja syventämään ilmiön ymmärrystä.

8.2 *Jatkotutkimusaiheita*

Eläytymismenetelmää ei ole käytetty usein ammattikoululaisten käsitysten tutkimiseen. Vaikka menetelmä kohtasi tutkimuksessani jonkin verran vaikeuksia, on se silti varmasti oikeissa olosuhteissa toimiva ratkaisu nuorten opiskelijoiden käsitysten tutkimiseen. Maahanmuuton tila ja siitä käytävä keskustelu elää jatkuvasti ja maahanmuutto on ollut pitkään erittäin ajankohtainen aihe. Tämän tutkimuksen aineisto kuitenkin kerättiin ennen syksyn 2015 pakolaiskriisiä. Olisi ollut mielenkiintoista nähdä, kuinka tilanne olisi vaikuttanut tarinoihin. Yhtenä tärkeimmistä jatkotutkimusaiheista olisi kuitenkin selvittää ammatillisessa koulutuksessa vallitsevia monikulttuurisuuden käytäntöjä ja pyrkiä vaikuttamaan käytössä oleviin käsitteisiin sekä tapoihin keskustella maahanmuutosta ja sen lieveilmiöistä.

Asenteita on tutkittu paljon ja on tiedossa, että korkeammin koulutettujen monikulttuurisuuteen liittyvät ilmiäsenänteet ovat usein matalasti koulutettuja positiivisempia. Tutkimukseni aihe sopisi mielestäni myös lukiolaisten ja ammattikoululaisten asenteiden vertailuun, jolloin esimerkiksi haastattelututkimus voisi olla toimivampi lähestymistapa. Millaisia näkemyseroja vastauksista löytyisi vai olisiko niitä lainkaan? Millaisia sanoja käytettäisiin ja miten ilmiöstä puhuttaisiin? Olisivatko asenteet samansuuntaisia, mutta kenties sanavalinnat erilaisia? Olisi varmasti

hyödyllistä räätälöidä laajamittainen ammatillisen koulutuksen kentälle sopiva kvantitatiivinen tutkimus maahanmuuttoasenteista.

Yksi tutkimukseni aiheeseen vahvasti liittyvä ilmiö on rasismi. Olen kuitenkin tarkoituksella jättänyt rasismin käsittelyn tästä tutkimuksesta lähes kokonaan pois, vaikka nuorten kirjoituksissa olikin välillä rassistisiakin sävyjä. Valintani taustalla on viime aikoina kiihkeänä käynyt vastakkainasettelua syventänyt keskustelu rasismista. Koin, että rasismista kirjoittamiseen ja rasismin pohtimiseen vaaditaan ”järeämpää” aineistoa kuin fiktiivisesti tuotetut tarinat, joihin tuotetaan usein stereotypioita eikä pystytä perustelemaan omaa kantaa. Ammattikoululaiset asenteineen ovat edelleen vähän tutkittu ryhmä. Rasismista ilmenemismuotoineen on viime aikoina keskusteltu paljon ja olisikin hyödyllistä tietää, mitä ammatillisessa koulutuksessa opiskelevat nuoret ja varsinkin pojat ajattelevat siitä. Miten paljon he kokevat rasismia esiintyvän ja minkälaisen toiminnan he itse kokevat rassistiseksi?

LÄHTEET

Aden, S. 2009. Ikuisesti pakolaisina? Maahanmuuttokeskustelu Suomen somalialaisten näkökulmasta. Teoksessa S. Keskinen, A. Rastas & S. Tuori (toim.) En ole rasisti mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Tampere. Vastapaino. 25–32.

AMKESU: Pirkanmaan ammatillisen koulutuksen järjestäjien alueellinen kehittämissuunnitelma (amkesu) 2014-2017. Saatavilla: <http://www.pirkanmaa.fi/files/files/hallinto/julkaisut/pdf/Amkesu2.pdf>. (Viitattu 10.4.2016)

Anttila, J. 2007. Kansallinen identiteetti ja suomalaiseksi samastuminen. Helsinki. Yliopistopaino. Saatavilla: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/23476/kansalli.pdf?sequence=2>. (Viitattu 3.4.2016)

Coenders, M., Lubbers, M. & Scheepers, P. 2004. Majority populations' attitudes towards migrants and minorities Report for the European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia. Saatavilla: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/148-Report-1.pdf. (Viitattu 2.5.2016)

Coenders, M. & Scheepers, P. 2003. The Effect of Education on Nationalism and Ethnic Exclusionism: an International Comparison. Political Psychology. 24:2. 313–343. Saatavilla: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/0162-895X.00330/pdf> (Viitattu 1.3.2016)

Eskola J. 1997. Eläytymismenetelmäopas. Tampere. Tampereen yliopisto.

Eskola, J. 1998. Eläytymismenetelmä sosiaalitutkimuksen tiedonhankintamenetelmänä. Tampere. Taju.

Eskola, J. 2001. Eläytymismenetelmän autuus ja kurjuus. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä. PS-kustannus. 71–86.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere. Vastapaino.

Eskola, J. & Wallin, A. 2015. Eläytymismenetelmä: perusteet ja mahdollisuudet. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä. PS-kustannus. 56–69.

Haavisto, I. 2012. Ovi raottuu – suomalaisten maahanmuuttoasenteet 2012. Elinkeinoelämän valtuuskunta. Saatavilla: <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/05/Ovi-raottuu.pdf>. (Viitattu 15.2.2016)

Haavisto, C. & Kivikuru U. 2009. Sulkevat sanat, avoimet kuvat. Teoksessa S. Keskinen, A. Rastas & S. Tuori (toim.) En ole rasisti mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Tampere. Vastapaino. 87–96.

Haikkola, L. 2010. Etnisyys, suomalaisuus ja ulkomaalaisuus toisen sukupolven luokitteluissa. Teoksessa T. Martikainen ja L. Haikkola (toim.) Maahanmuutto ja sukupolvet. Helsinki. Nuorisotutkimusverkosto. 219–238.

Haikkola, L. 2014. Muuttoliikkeen tutkija jää maahanmuuttajan kategorian vangiksi. Teoksessa Haikkola, L., Pyrhönen, N., Pentikäinen, M. & Pauha, T. (toim.) Ulos kammiosta! Muuttoliikkeiden ja etnisyyden tutkimus yhteiskunnallisena vaikuttamisena. Tampere. ETMU. 86–99.

Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma 2006. Työhallinnon julkaisu.

Harinen, P. 2005. Nuoret monikansallistuvassa ja kulttuuristuvassa yhteiskunnassa. Teoksessa Wilska, T.-A. (toim.) Erilaiset ja samanlaiset. Nuorisobarometri 2005. Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta. 98–110. Saatavilla: http://www.minedu.fi/opencms/opencms/handle404?exporturi=/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelukunta/julkaisut/. (Viitattu 10.5.2016)

Harinen, P. & Suurpää, L. 2003. Nuoret kulttuurisessa välimaastossa. teoksessa Harinen, P. (toim.) Kamppailuja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa. Helsinki. Nuorisotutkimusverkosto. 5–13.

Helkama, K. 2015. Suomalaisten arvot. Mikä meille on oikeasti tärkeää? Helsinki. Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Hietala, R. & Ouakrim-Soivio, N. 2015. Maahanmuuttajataustaisten oppijoiden määrä alueittain. Tampere. Teoksessa T. Pirinen (toim.) Maahanmuuttajataustaiset oppijat suomalaisessa koulutusjärjestelmässä. Koulutuksen saavutettavuuden ja opiskelun aikaisen tuen arviointi. Kansallisen koulutuksen arviointikeskus. 47–50.

Honkasalo, V. & Souto, A.-M. 2007. Monikulttuurinen nuorisotyö. Teoksessa T. Hoikkala & A. Sell (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä: menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Helsinki. Nuorisotutkimusverkosto.

Horsti, K. 2005. Vierauden rajat: Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa. Tampere. Tampere University Press.

Horsti, K. 2013. Maahanmuuttajat mediamaisemassa. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen ja M. Säävälä (toim.) Muuttajat: Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki. Gaudeamus. 301–318.

Huttunen, L. 2005 Etnisyys. Teoksessa A. Rastas, L. Huttunen & O. Löytty (toim.) Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Tampere. Vastapaino. 117–160.

Huttunen, L., Löytty, O., Rastas, A. 2005. Suomalainen monikulttuurisuus. Teoksessa A. Rastas, L. Huttunen & O. Löytty (toim.) Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Tampere. Vastapaino. 16–40.

Hämäläinen U, Juutilainen V-P, Hellsten K. 2007 Lukiolaisten ja ammatillista perustutkintoa suorittavien elämäntilanne ja toimeentulo. Helsinki. Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 87. Saatavilla: <http://www.kela.fi/documents/10180/12149/tutkimuksia87.pdf> (Viitattu 1.3.2016)

Inkala, L. 2002. Kansallisuus ja monikulttuurisuus – Pohdintaa suomalaisuuden synnystä, piirteistä ja tulevaisuuden näkymistä. Teoksessa R. Räsänen, K. Jokikokko, M.-L. Järvelä, T. Lamminmäki-Kärkkäinen (toim.) Interkulttuurinen opettajankoulutus. Utopiasta todellisuudeksi toimintatutkimuksen avulla. Oulun yliopisto. 49–60. Saatavilla: <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9514268075.pdf>. (Viitattu 17.4.2016)

Jaakkola, M. 2009. Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta: Asennemuutokset 1987–2007. Helsingin kaupungin tilastokeskus. Prima.

Jaakkola, M. 2005. Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin vuosina 1987-2003. Työministeriö. Helsinki. Saatavilla: <https://multikult.files.wordpress.com/2008/05/suomalaisten-suhtautuminen-maahanmuuttajiin-1987-2003-tutkimus.pdf>. (Viitattu 26.4.2016)

Jasinskaja-Lahti, I. & Mähönen, T. A. 2009. Intergroup attitudes among majority and minority groups. Teoksessa I. Jasinskaja-Lahti & T. A. Mähönen (toim.) Identities, intergroup relations and acculturation. Helsinki. Gaudeamus. 111–124.

Kallio, J., Kangas, O. & Niemelä, M. 2013. Intohimo tasa-arvoon: Tuloero- ja maahanmuuttoasenteet erottavat suomalaiset muista pohjoismaalaisista. Teoksessa M. Apunen, I. Haavisto, J. Kallio, O. Kangas, P. Kiljunen, M. Niemelä & V. Pernaa. Poliitiikan sekahaku – Mitkä asiat yhdistävät ja erottavat puolueita. Helsinki. Taloustieto. 47–68. Saatavilla: <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2013/09/Politiikan-sekahaku.pdf>. (Viitattu 29.4.2016)

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus 2015. Kehittämissuosituksat. Teoksessa T. Pirinen (toim.) Maahanmuuttajataustaiset oppijat suomalaisessa koulutusjärjestelmässä. Koulutuksen saavutettavuuden ja opiskelun aikaisen tuen arviointi. Kansallisen koulutuksen arviointikeskus. 232–234.

Kauravaara, K. 2015. Nuoren miehen toimijuus ammattioppilaitoksen virallisen kulttuurin kehityksessä. Ammattikasvatuksen aikakauskirjan erikoisnumero Saatavilla: http://www.okka-saatio.com/aikakauskirja/pdf/ERIKOISNUMERO_2015_Kauravaara.pdf (Viitattu 8.4.2016)

Keskisalo, A.-M. & Perho, S. 2001. Taistelua tilasta Joensuussa. Rasismi paikallisten nuorten neuvotteluvälineenä. Teoksessa M. Suutari (toim.) Vallattomat marginaalit: yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki. 77–102. Saatavilla: <http://docplayer.fi/1179395-Vallattomat-marginaalit.html>. (Viitattu 10.5.2016)

Korhonen, V. 2013. Haasteena monikulttuuriset ohjaustilanteet – sosiokulttuurisen oppimisen ja kulttuurienvälisen viestinnän näkökulmia, Teoksessa V. Korhonen & S. Puukari (toim.) Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS-Kustannus. 56–70. Saatavilla:

http://www.uta.fi/edu/opiskelijaksi/paavalinta/elo/aineisto/A1_Korhonen_Vesa.pdf. (Viitattu 13.6.2016)

Koskimäki, T. 2004. Maahanmuuttajien ammatillinen koulutus. Teoksessa U. Aunola (toim.) Maahanmuuttajat ammattia oppimassa. Helsinki. Opetushallitus. 10–21.

Kouvolan sanomat. 7.4.201. Maahanmuuttaja ei saa enempää tukia kuin kantasuomalainen. Saatavilla: <http://www.kouvolansanomat.fi/Online/2014/04/07/Maahanmuuttaja%20ei%20saa%20enemp%C3%A4%C3%A4%20tukia%20kuin%20kantasuomalainen/20141171/4>. (Viitattu 1.6.2016)

Kuukka, K., Ouakrim-Soivio, N., Paavola, H. & Tarnanen, M. 2015. Kulttuurisen monimuotoisuuden edistäminen ja kehittämistarpeet. T. Pirinen (toim.) Maahanmuuttajataustaiset oppijat suomalaisessa koulutusjärjestelmässä. Koulutuksen saavutettavuuden ja opiskelun aikaisen tuen arviointi. Kansallisen koulutuksen arviointikeskus. 181–199.

Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/ 1386. Saatavilla: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>. (Viitattu 10.3.2015)

Lahelma, E. 2013. Ammatillista koulutusta tutkimaan. Teoksessa: K. Brunila, K. Hakala, E. Lahelma & A. Teittinen (toim.) Ammatillinen koulutus ja yhteiskunnalliset eronteot. Helsinki. Gaudeamus. 17–30.

Laihiala-Kankainen, S., Pietikäinen, S. & Dufva, H. (toim.) 2002. Moniääninen Suomi: kieli, kulttuuri ja identiteetti. Jyväskylän yliopisto.

Lamminmäki-Kärkkäinen, T. 2002. Identiteetin kulttuuriprofiili ja toiseuden purkaminen. Teoksessa R. Räsänen, K. Jokikokko, M.-L. Järvelä, T. Lamminmäki-Kärkkäinen (toim.) Interkulttuurinen opettajankoulutus. Utopiasta todellisuudeksi toimintatutkimuksen avulla. Oulun yliopisto. 71–84. Saatavilla: <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9514268075.pdf>. (Viitattu 17.4.2016)

Lanas, M. 2011. ”Maanpako on ajatteleville sitä, mitä koti on naiville.” Monikulttuurisuuden vastustuksesta ja kannattamisesta. Kasvatus 3/2011.

Lasonen, J. & Teräs, M. 2013. Tunnustamisen näkökulma maahanmuuttajien työllistymiseen ja ammatilliseen koulutukseen. Teoksessa: K. Brunila, K. Hakala, E. Lahelma & A. Teittinen (toim.) Ammatillinen koulutus ja yhteiskunnalliset eronteot. Helsinki. Gaudeamus. 154–172.

Lehtonen, M. 2004. Suomi on toistettua maata. Teoksessa M. Lehtonen, O. Löytty, P. Ruuska. Suomi toisin sanoen. Tampere. Vastapaino. 129–156.

Liebkind, K. 1996. Ennakkoluulot ja niiden uhrit. Teoksessa T. Dahlgren, J. Kortteinen, K.J. Lång, M. Pentikäinen & M. Scheinin (toim.) Vähemmistöt ja niiden syrjintä Suomessa. Yliopistopaino. Helsinki. 199–226.

Linnanmäki-Koskela, S. 2010. Maahanmuuttajien työmarkkinaintegraatio. Vuosina 1989–1993 Suomeen muuttaneiden tarkastelua vuoteen 2007 asti. Helsingin kaupungin tietokeskus: tutkimuksia 2010/2. Helsinki.

- Löytty, O. 2005. Toiseus. Teoksessa Huttunen, Löytty & Rastas (toim.) Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Tampere. Vastapaino 161–189.
- Löytty, O. 2015. Erikoisen tavallinen suomalaisuus. Teoksessa M. Lehtonen, O. Löytty & P. Ruuska. Suomi toisin sanoen. Tampere. Vastapaino. 39-62 Saatavilla: <https://www.booky.fi/images/kurkkaa/4E/9789517685238/9789517685238.pdf>. (Viitattu 10.4.2016)
- Maahanmuuttovirasto 2016. Turvapaikka- ja pakolaistilastot. Saatavilla: http://www.migri.fi/tietoa_virastosta/tilastot/turvapaikka- ja_pakolaistilastot. (Viitattu 30.5.2016)
- Maasilta, M. 2012. Perinteinen ja sosiaalinen media ruokkivat toinen toisiaan. M. Maasilta (toim.) Maahanmuutto, media ja eduskuntavaalit. Tampere University Press. 23-51. Saatavilla: http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/65411/maahanmuutto_media_ja_eduskuntavaalit_2012.pdf?sequence=1. (Viitattu 15.5.2016)
- Malin, M. & Anis, R. 2013. Maahanmuuttajat hyvinvointiyhteiskunnassa. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen ja M. Säävälä (toim.) Muuttajat: Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Tallinna. Gaudeamus.
- Martikainen, T., Saari, M. & Korkiasaari, J. 2013. Kansainväliset muuttoliikkeet ja Suomi. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen ja M. Säävälä (toim.) Muuttajat: Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Tallinna. Gaudeamus. 23–54.
- Matinheikki-Kokko, K. 2002. Kulttuuri-identiteetti oppimisprosessina. Teoksessa Laihiala-Kankainen, S., Pietikäinen, S., Dufva, H. (toim.) Moniääninen Suomi: kieli, kulttuuri ja identiteetti. Jyväskylä. Jyväskylän yliopisto. 219–234.
- Mietola, R. & Lappalainen, S. 2005. ”Hullunkurisia perheitä” Perheen saamat merkitykset kasvatuksen kentällä. Teoksessa T. Kiilakoski, T. Tomperi & M. Vuorikoski (toim.) Kenen kasvatusta? Kriittinen pedagogiikka ja toisinkasvatuksen mahdollisuus. Tampere. Vastapaino. 112–135.
- Modood, T. 2007. Multiculturalism: A Civic Idea. Cambridge. Polity.
- MTV 16.1.2012. Lieksassa maahanmuuttajien toimeentulon käytäntöjä oiottu Saatavilla: <http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/lieksassa-maahanmuuttajien-toimeentulon-kaytantoja-oiottu/1924238>. (Viitattu 1.6.2016)
- Myllyniemi, S. 2010. Puolustuskannalla. Nuorisobarometri 2010. Helsinki. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisotutkimusseura, Valtion nuorisosiain neuvottelukunta ja tekijät. Saatavilla: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisosiain_neuvottelukunta/julkaisut/barometrit/liitteet/nuorisobarometri2010.pdf (Viitattu 1.5.2016)
- Mähönen, T. A. 2011. Ympäristö säätelee ja muokkaa nuorten etnisiä asenteita. Psykologia 46: 2-3, 162-165. Saatavilla: <http://elektra.helsinki.fi/se/p/0355-1067/46/2-3/ymparist.pdf>. (Viitattu 3.3.2016)

Mähönen, T. A. & Jasinskaja-Lahti, I. 2013. Etniset ryhmäsuhteet ja maahanmuuttajien akkulturaatio. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen ja M. Säävälä (toim.) Muuttajat: Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Tallinna. Gaudeamus. 247–261.

Niemelä, H. 2003. Erottautumista ja ystävyyttä. Somalialaistytöjen käsityksiä ja kokemuksia suomalaisista tytöistä. Teoksessa Harinen, P. (toim.) Kamppailuja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa. Helsinki. Nuorisotutkimusverkosto. 91–121.

Opetushallitus 2016. Ammatillinen peruskoulutus. Elinikäisen oppimisen avaintaidot. Saatavilla: http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/ammattikoulutus/amatilliset_perustutkinnot/elinikaisen_oppimisen_avaintaidot. (Viitattu 14.6.2016)

Opetushallitus 2011. Maahanmuuttajien koulutus Suomessa – tilannekatsaus. Raportit ja selvitykset 2011:3. Saatavilla: http://www.oph.fi/download/131381_Maahanmuuttajien_koulutus_Suomessa_tilannekatsaus.pdf. (Viitattu 4.5.2015)

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) 2016. Opiskelu ja tutkinnot ammatillisessa koulutuksessa. Saatavilla: http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/amatillinen_koulutus/opiskelu_ja_tutkinnot/?lang=fi. (Viitattu 11.4.2016).

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) 2013. Seurantatutkimus ammatillisen koulutuksen mielikuvista 2013. Keskeisimmät tulokset. Saatavilla: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/artikkelit/amatillisen_koulutuksen_vetovoima/liitteet/Mielikuvatutkimuksen_keskeiset_tulokset.pdf. (Viitattu 8.4.2016)

Opintopolku. Opetussuunnitelman perusteet. Rakennusalan perustutkinto. Saatavilla: <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/esitys/133951/ops/tutkinnonosat>. (Viitattu 13.6.2016)

Paananen, S. (toim.) 2005. Maahanmuuttajien elämää Suomessa. Tilastokeskus.

Pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus. 77/1968. Saatavilla: http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1968/19680077/19680077_2. (Viitattu 10.3.2015)

Pietikäinen, S., Dufva, H. & Laihiala-Kankainen, S. 2002. Kieli, kulttuuri ja identiteetti – ääniä Suomenniemeltä. Teoksessa Laihiala-Kankainen, S., Pietikäinen, S. & Dufva, H. (toim.). Moniääninen Suomi: kieli, kulttuuri ja identiteetti. Jyväskylän yliopisto. 9–18.

Pietikäinen, S. & Luostarinen, H. 1996. Vähemmistöt suomalaisessa julkisuudessa. Teoksessa T. Dahlgren, J. Kortteinen, K.J. Lång, M. Pentikäinen & M. Scheinin (toim.) Vähemmistöt ja niiden syrjintä Suomessa. Yliopistopaino. Helsinki. 171–198.

Pitkänen, P. 2006. Etninen ja kulttuurinen monimuotoisuus viranomaistyössä. Edita. Helsinki

Puuronen, V. 2006. Nuorisotutkimus. Vastapaino. Tampere.

Raittila, P. 2004. Venäläiset ja virolaistsuomalaisten Toisina. Tapaustutkimuksia ja analyysimenetelmien kehittäjä. Tampereen yliopisto. Saatavilla: <https://uta32->

kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/67401/951-44-6016-2.pdf?sequence=1
20.4.2016)

(Viitattu

Rastas, A. 2005. Rasismi. Teoksessa L. Huttunen, O. Löytty & A. Rastas (toim.) Suomalainen vieraskirja. Tampere. Vastapaino. 69–116.

Rastas, A. 2009. Rasismin kiistäminen suomalaisessa maahanmuuttokeskustelussa. En ole rasisti mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Tampere. Vastapaino. 47–64.

Ruuska, P. 2005. Nationalismi. Teoksessa L. Huttunen, O. Löytty & A. Rastas (toim.) Suomalainen vieraskirja. Tampere. Vastapaino. 190–227.

Räsänen, R. 2005. Etninen moninaisuus koulujen haasteena. Teoksessa T. Kiilakoski, T. Tomperi & M. Vuorikoski (toim.) Kenen kasvatusta? Kriittinen pedagogiikka ja toisinkasvatuksen mahdollisuus. Tampere. Vastapaino. 87–111.

Saaranen, A. & Eskola, J. 2003 Narratiiveja narratiiveista. Teoksessa J. Eskola, A. Koski-Jännes, E. Lamminluoto, A. Saaranen, M. Saastamoinen & K. Valtanen (toim.) Tutkimusmenetelmällisiä reflektioita. Kuopio University Press. 143–162.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto Tampere. Yhteiskuntatieteellinen tietovarasto. Saatavilla: <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus>. (Viitattu 22.02.2016)

Saukkonen, P. 2013. Maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikka. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen ja M. Säävälä (toim.) Muuttajat: Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Tallinna. Gaudeamus. 81–97.

Saukkonen, P. 2012. Monikulttuurisuus ja multikulturalismi. Versus. 2:2. 1–6. Saatavilla: http://www.ays.fi/versus/pdf/versus_2_2.pdf (Viitattu 5.3.2016)

Sisäministeriö 2013. Valtioneuvoston periaatepäätös maahanmuuton tulevaisuus 2020 -strategiasta. Helsinki. Saatavilla: <http://www.intermin.fi/maahanmuutto2020>. (Viitattu 10.3.2016)

Souto, A.-M. 2011. Arkipäivän rasismi koulussa: Etnografinen tutkimus suomalais- ja maahanmuuttajanuorten ryhmäsuhteista. Helsinki. Nuorisotutkimusverkosto.

Souto, A.-M. & Herranen, J. 2014. Toisin valinnut. Ammatillinen koulutus koulutusmyönteisten nuorten tietoisena valintana. Teoksessa P. Harinen, M. Käyhkö & A. Rannikko (toim.) Mutta mikä olikaan tutkimuksen teoreettinen kysymys? Joensuu. University Press Of Eastern Finland. 138–160.

Suomen virallinen tilasto (SVT) 2014a Ammatillinen koulutus. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/aop/2014/aop_2014_2015-09-23_tie_001_fi.html. (Viitattu 01.03.2016)

Suomen virallinen tilasto (SVT) 2014b. Lukiokoulutus Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla: http://www.stat.fi/til/lop/2014/lop_2014_2015-06-10_tie_001_fi.html. (Viitattu 19.1.2016)

Suomen virallinen tilasto (SVT) 2015. Väestötietojärjestelmä. Suomen väestö. Saatavilla: http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html. (Viitattu 4.5.2015)

Suoninen, A. & Kupari, P. & Törmäkangas, K. 2010. Nuorten yhteiskunnalliset tiedot, osallistuminen ja asenteet. Kansainvälisen ICCS 2009 -tutkimuksen ensituloksia. Jyväskylä. Koulutuksen tutkimuslaitos

Suurpää, L. 2002. Erilaisuuden hierarkiat – suomalaisia käsityksiä maahanmuuttajista, suvaitsevaisuudesta ja rasismista. Helsinki. Yliopistopaino.

Suurpää, L. 2005. Suvaitsevaisuus. Teoksessa L. Huttunen, O. Löytty & A. Rastas (toim.) Suomalainen vieraskirja. Tampere. Vastapaino. 41–68.

Syyrakki, S. 2005. Monikulttuurisuus haasteena Jyväskylän Cygnaeus-lukiossa. Jyväskylän yliopisto.

Tolonen, T. 2002. Suomalaisuus, tavallisuus ja sukupuoli nuorten näkemyksissä. Teoksessa T. Gordon, K. Komulainen & L. Lempiäinen (toim.) Suomineitonen hei! Kansallisuuden sukupuoli. Tampere. Vastapaino. 246–266.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki. Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö. Saatavilla: <http://www.tenk.fi/fi/htk-ohje/hyva-tieteellinen-kaytanta>. (Viitattu 30.4.2016)

Varto, J. 2005. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Elan Vital. Saatavilla: http://arted.uiah.fi/synnyt/kirjat/varto_laadullisen_tutkimuksen_metodologia.pdf. (Viitattu 10.5.2016)

Vehmas, S. 2012. Maahanmuuttokirjoittelu sanomalehdissä. Teoksessa M. Maasilta (toim.) Maahanmuutto, media ja eduskuntavaalit. Tampere University Press. 116–135. Saatavilla: <http://tampub.uta.fi/handle/10024/66306>. (Viitattu 15.5.2016)

Veijonen, M. 2004. Opiskelijoiden ajatuksia monikulttuurisuudesta. Teoksessa U. Aunola (toim.) Maahanmuuttajat ammattia oppimassa. Helsinki. Opetushallitus. 65–68.

Wallin, A. 2012. "Nykyään Kaino hiihtää ja syö kaurapuuroa" - Tarinoita liikuntaharrastuksen aloittamisesta ja lopettamisesta eri elämäntilanteissa. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden yksikkö. Pro gradu -tutkielma.

Wallin, A., Helenius, J., Saaranen-Kauppinen, A. & Eskola, J. 2015. Eläytymismenetelmän ensimmäiset kolme vuosikymmentä: menetelmällisestä erikoisuudesta vakiintuneeksi tutkimusmetodiksi. Kasvatus 46. 3/15. 247–259.